

פרשת השבוע

תולדות

~ תשפ"ד ~

הלכות, זוה"ק, מאמרים, פרפראות,
מעשיות וחידושי תורה נלהבים
מתוך שיעורו השבועי
של מו"ר ועט"ר הגאון המקובל
רבינו בנימו שמואל'י שליט"א
ראש ישיבת המקובלים נהר שלום
ונשיא ישיבתינו הקדושה

יו"ל ע"י ישיבת המייש"ר

רח' אורט ישראל 4 (כניסה ב' רח' יוספטל 80) בת ים

טלפון: 03-5520004

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

או בחנות הישיבה "הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש' בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

בס"ד

מלאכה של גאונים קדושים
וגאונים המיומנים

תחת פיקוחו והשגחתו של המקובל הרה"ג בניהו שמואלי שליט"א

דברים שאתה חייב לדעת לפני רכישת התפילין שלך

אל תחפש לקנות בזול 'קניית בזול זה יעלה לך ביוקר'

מאחרי כל זוג תפילין עומדות בין 20 ל-30 שעות עבודה מקצועיות אז אם קנית או תכנת לקנות בזול תהיה חייב לקחת בחשבון אחד מן השתיים או שהושקעו כאן שעות עבודה לא מקצועיות או שחומרי הגלם הינם ברמה ירודה ובוודאי שלא היית שמח להיות במקום כזה.

למה? בתפילין מתעסקות כ-10 ידיים משלב הכנת הבתים ועד מסירתם ללקוח וכל אחד מהמתעסקים יכול להפוך את התפילין מכשרות לפסולות הפיקוח הרבני נותן לך את השקט והרוגע הנפשי שכל תהליך עשיית התפילין נעשה בכשרות ע"י אנשים יראי שמים

הקפד לקנות במקום שיש פיקוח רבני.

ודא שיש לך לאן לחזור במקרה של חוסר התאמה ובעיות שנהוגות לצוץ

מכון הסת"ם הידור מצוה

בפיקוחו של המקובל הרב בניהו שמואלי שליט"א

מזמין גם אותך להגיע לבדוק את התפילין שלך

ולהיות שקט ורגוע שהתפילין שאתה מניח יום יום הינם כשרות

עלות הבדיקה 180 ₪

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות תפילה

ריצה וכניסה לבית הכנסת

א. בצאתו מפתח ביתו יסתכל במזוזה והיא סוד המלכות הנק' מזוזה, ויניח אצבעו הנקראת אמה שמספרה מילוי ע"ב יוד הי ויו הי על שם שדי וינשקנו וא.

עיונים והארות

כדי שלא יתאחזו הקליפות באחורים שלהם, כמבואר אצלינו זה הטעם בענין בריאת אדם וחוה, בסוד אחר באחור. ובזה תבין, למה סגולת שם שד"י הוא להגן ולהבריא את הקליפות. והבן זה: א"ש ויטאל המעתיק, שמעתי חדוש נאה, בפסוק והיה שדי בצריך, וירצה, כי בסוף אותיות מלת ציר, יוצא שדי, בזה האופן, מצד"י תקח יו"ד, מי"ד תקח דל"ת מרי"ש תקח שי"ן, הרי שד"י נרמז בסופי אותיות צי"ר, והיינו דקאמר קרא והיה שד"י בצריך, רוצה לומר בציר הבי"ת, במקום המזוזה. ורז"ל נתנו רמז לכתוב שד"י במזוזה באחורי מלת והי"ה, והיינו דקאמר קרא והיה שד"י בצריך וגו', עכ"ל.

ועוד כתב בשער ההקדמות - (דף מג ע"ג) וז"ל: אמר שמואל המעתיק, וכו' נצטוינו במצות המזוזה, שהיא נוקבא דז"א העומדת שם בפתח ההוא, שהם האחור דת"ת דז"א, ששם האורות נפתחים ויוצאים כנזכר, ובהיות הנקבה שם אחור באחור, היא סותמת הפתח ההוא, ואין הקליפות נאחזות שם, וזהו סוד המזוזה הניתנת בפתח,

א. מקור כוונת המזוזה בשעה"מ ובשעה"ק. וז"ל שער המצות - פרשת ואתחנן: מצות המזוזה כתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. הנה מקום נתינת המזוזה אמרו בגמרא [מנחות דף ל"ג] שהיא מתחילת שליש העליון ר"ל כי תחלק גובה מזוזת הבית לג' חלקים ובתחילת שליש העליון מלמטה למעלה שבו, שם תניח המזוזה. והסוד הוא כי המלכות הנקראת מזוזה יצאת בתחלת שליש העליון מלמטה למעלה בחזה דז"א, עכ"ל.

ועי"ע שער ההקדמות (דף מב ע"ג) וז"ל: סוד המזוזה ואגב אורחין, נבאר סוד המזוזה. כי המזוזה היא נוקבא דז"א, הנקראת אדנ"י, בגימטריא מזוזה. וצריך שיקבענה בשליש העליון של הפתח, לרמוז כי היא הנקבה שיצאה בסוף שליש עליון דת"ת דז"א. וזהו סוד פסוק והיה שדי בְּצַרְיָהּ, שהוא שם שד"י הנכתב באחור המזוזה, וכחו להגן מן המזיקין, שהם צרים ואויבים של האדם. וכך הענין עצמו היה סבת יציאת הנקבה הנקראת מזוזה כנז' באחור ז"א,

עיונים והארות

לגלות למעלה הארת בחינותיו להכות בסנורים לעז"א ועזא"ל היונקים מעקבי לאה העומדת מאחורי ז"א במקום שמסתיים יסוד הבינה סוד המזוזה, ובחינותיו הם ח', ד' מהם מתקנים יסוד ז"א שיהיה לו מ"ד וכו', עכ"ל.

ובספר קול יעקב להאריז"ל הליכות ביהכ"נ כתב וז"ל: כשיצא מפתח ביתו ינשק המזוזה ויאמר הפסוקים האלה עד תומם: "שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד", "ליהוה הישועה על עמך ברכתך סלה" "יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה", יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו", "אנא יהוה הושיעה נא אנא יהוה הצליחה נא", "יהוה הוא האלהים". כך אני בוטח, תצילני מכל פגעים רעים, ומכל מיני פורענויות המתרגשות לבוא לעולם. **שדי** ישמרני מיצר הרע ומכל הרהורים ומחשבות בטלות. **שדי** יצילני מעצת אנשי לצון ומלכת בדרכם, **שדי** יעזרני שאוכל לטהר מחשבתי ולכוין בכל דבר כדי ליחד קדשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, ולהמשיך שפע האור אל נשמתי, כדי שתאיר באור החיים אמן.

ועוד כתב שם מצאתי כתוב: כוונה לנשיקת מזוזה, ולא עמדת על כוונת ציורם ונקודתם על נכון. והוא כי בשעת נשיקת המזוזה יכוין כי מזוזה היא בגימטריא **אדנ"י**, והוא סוד רחל שעומדת בפתח העליון, היינו נגד נה"י של ז"א שהם סוד שתי המזוזות והמשקוף. ויאמר זה: **'מגדל עז שם יהוה בו ירוץ צדיק ונשגב'**. 'בו ירוץ' בגימטריא **שד"י** שהוא סוד רחל מטרוניתא עילאה שהיא שומר הפתח כנועד

להבריא המזיקים, הם הקליפות, הנק' מות, בסוד מזוזת, זז מות, וניתנה בשליש העליון של התפארת, במקום המכוסה הנקרא טוב כנז"ל. וזהו סוד פסוק והיה שדי בצריך, פי' כי שם שדי הנכתב באחורי המזוזה, הוא עומד שם להגן מפני הצרים והאויבים שהם הקליפות שלא ינקו, עכ"ל.

ועוד כותב האריז"ל כי סוד המזוזה נרמז בפסוק (איוב כב כו) "והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך", ופירוש פסוק זה ע"ד הפשט והיה שדי שופט באלו שצרים לך, או שדי יהיה מבצרך, ובו תמצא מעוז ומחסה מכל צר ואויב. (ולפי פנימיות נרמז "והיה שדי" - שני השמות המופיעים במזוזה ששם שדי נכתב מאחורי "והיה". ואל תקרא בצריך אלא בצירך - שהם צירי הדלת). ועל פי המגלה עמוקות (אופן קצ"ו) מתבאר הפלא ופלא איך מתחבר הקרי **בצריך** עם הדרש **בצריך** שם שדי המופיע על המזוזה **בצריך** הוא השופט והמכה **בצריך**, כי אותיות שניות אחרי שם שדי הם תכ"ה שהוא שם שסגולתו להכות ברשעים (עיין ברשי השמות לרמ"ז) בסוד: "למה תכה רעך", וזה מה שרמז האריז"ל לכוין בסוף תפילת שחרית קודם עלינו לשבח "ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשך יהוה"ה", סופי תיבות כה"ת, והמכוין בשם זה ניצול באותו יום מאדם רע.

ובסידור האר"י ר' אשר דף כ"ה ע"א כתב וז"ל: וכשיצא מביתו יסתכל במזוזה. וכוונת המזוזה סוד יסוד אימא המסתיים בחזה דז"א מקום יציאת הנוקבא והריני מכוין בהנחת אצבעי הנקרא אמה גי' יוד, הי, ויו, הי, על שם שדי

עיונים והארות

תהא דעתו פנויה ונתונה להשם יתברך ומצות תורתנו הקדושה, וממילא יודע הוא כיצד להתנהג תמיד בדרכי הבורא, גם בבית וגם בדרך. בתיבת "מזוזות" מוצאים אנו את המלים: "זו מות", כלומר: המוות זו ונדחה. בזכות מצות מזוזה אדם ניצל ממוות. מתן שכרה של מצות מזוזה הוא אריכות ימים, כפי שנאמר בסמוך ל"וכתבתם על מזוזות" - "למען ירבו ימיכם". המדרש מפרש את הפסוק: "בשכבך תשמור עליך" - כלומר, בשכבך עם אבותיך לאחר מאה ועשרים שנה, תשמור עליך מרעה.

וכתב הטור (סוף ס' רפח) וכ"כ הרמ"א (ס' רפח סעי' ט): מלבד שם "שדי" נהגו הסופרים האשכנזים לכתוב על המזוזה מבחוץ את התיבות "פוזו בְּמוֹכְסָז פוזו", כנגד התיבות "ה' אלקינו ה'" שבפסוק שמע ישראל (ושמות אלו הם האותיות הסמוכות לתיבות "ה' אלקינו ה'" בסדר האלף בית", דהיינו לאחר "יהוה", באות האותיות "כוזו", ולאחר "אלהינו", באות האותיות "במוכסז", ושוב לאחר "יהוה" באות האותיות "כוזו"). וכתב בספר הליכות עולם (עמ' רכ סעי' ז): ואף על פי שאין הכרח בכתב זה (וכבר כתב הבית יוסף שלא נהגו לכתבו), מכל מקום כיון שאין הכתיבה הזאת במזוזה עצמה מבפנים, אלא מבחוץ, אינה פוסלת את המזוזה. וכיום גם הסופרים הספרדים כותבים תיבות אלו על המזוזה מבחוץ, ויש להם על מה שיסמוכו.

וכתב הבן איש חי (פר' כי תבוא סעי' ג'). וכ"כ בקיצור שלחן ערוך (ס' י"א סעי' כ"ד), שכאשר יוצא מביתו ומניח ידו על המזוזה, יאמר: ה' שומרי, ה' צילי על יד ימיני, ה' ישמור צאתי

בהקדמה. ושומר מתרגמין מטרין שהוא סוד מטטרו"ן בגימטריא **שד"י**, והוא מכניע את היצר. והנה יצר במילואו יוד צדי ריש סופי תיבות שדי, והנה שדי הוא כתוב במזוזה מבחוץ וכנגדו בפנים והיה, שהוא סוד ז"א, שהוא סוד הויה, שד"י והי"ה בגימטריא ש"ם, כמו שיתבאר. ויכוין כי והיה במילוי אלפין עולה מ"ה ועם שדי עולה בגימטריא שט"ן, שזה השם הוא המכניע את השטן, וגם המקטרג נעשה סניגור, וירוך במרוצה, דכתיב: 'נדעה נרדפה לדעת את יהוה'. ע"כ.

וכתב ברעיא מהימנא ואתחנן רסג ע"ב: מזוזה גימטריא אדני, וגם הוי"ה כוז"ו, והיא מימין הכניסה לבית, ומשמאלו שרוי השד ונכנע בכח המזוזה דימין, וכשיצא אדם נמצא ימינו אל השד ושמאלו אל המזוזה, אך כל זינא אזיל בתר זינא והשד נמשך אל השמאל ששם היצר הרע, ונחלש שם היצר הרע והשד בכח המזוזה.

השם "שדי" בא להורות, שבשעה שברא השם יתברך את העולם אמר "די", שלא יתפשט העולם יותר, ומזה צריך כל יהודי ללמוד לקח, שיאמר גם הוא "די", כלומר: שישתפק במה שנתן לו השם יתברך, כמאמר חכמינו: "איזהו עשיר - השמח בחלקו". לפיכך נקבעה המזוזה בפתח, כדי שבבואו ובצאתו יקבע בלבו - כפי שמברכים בשעת קביעת המזוזה: "לקבוע מזוזה" - לקבל עול מלכות שמים ועול מצוות ואמירת "די", כלומר: לשמוח בחלקו. הנה כי כן, בבואו אל ביתו ובצאתו החוצה, הוא מניח את ידו על המזוזה, ומקבל על עצמו עול מלכות שמים ועול מצוות והסתפקות במה שיש לו, כדי שתמיד

עיונים והארות

ובואי מעתה ועד עולם. וכ' עוד שם, שכשיוצא מפתח ביתו וכן כשנכנס, ינשק את המזוזה.

ועיין להרב כה"ח סופר (או"ח סימן כ"ה אות כ"ב): כשיצא מביתו מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין לילך לביהכ"נ, ינשק המזוזה ויכוין בשם שדי ואחוריו שם כה"ת להכניע יצה"ר ויכוין כי יצ"ר במילוי יו"ד צד"י רי"ש ס"ת שד"י ואמצע תיבות יו"ד לבטל מחשבות רעות. (הרב חיד"א בס' צפורן שמיר סי' ב' אות יו"ד וכ"כ סו"ב בעניני התפילין שקודם לסי' כ"ה, שתילי זיתים שם), וכתב עו"ש בצפורן שמיר וז"ל: ואני נהגתי לומר שדי יצילני מיצה"ר ומכל חטא ומכל לשה"ר ומכל צרה "יחלץ" (יחלץ ר"ת יצר חטא לשון הרע צרה) עני בעניו" כדכתיב (והיה שדי בצריך) ויכוין בו הוי"ה מבפנים ושדי מבחוץ דהוא פנים דשם כה"ת. ויש מי שכתב שיאמר פסוק שמע ישראל במזוזה, ומועיל מאד עכ"ל. (והביאו כף החיים פלאגי' סי' יו"ד אות כד): פתח רבי יהודאי ואמר: "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזַת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעֶיךָ". "מְזוּזַת" כתוב (בכתיב חסר) מה הטעם? אלא אשריהם ישראל שהם מצוינים תמיד במצוות, בשבתם ובלכתם, בשכבם, ובקומם, שכתוב: "בִּשְׁבַתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבִלְכַתְךָ בְּדֶרֶךְ וּבִשְׁכַבְךָ וּבִקּוּמְךָ", ושהיו ישראל מעוטרים בתורה ובמצוות, כדי שידבקו תמיד בקב"ה, שכתוב: "וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בָּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֹּלְכֶם הַיּוֹם". וכל הדבק בקונו אינו ניזוק לעולם. ולא עוד אלא ששני מלאכי השרת מלוין לו לאדם, אחד מימינו ואחד משמאלו שכתוב: "כִּי מִלֹּאכֵי יִצְוֶה לְךָ לְשֹׁמְרְךָ בְּכָל דְּרֹכֶיךָ" ולא עוד אלא שאם תמיד מצוי במצוה, כביכול, שהקב"ה נעשה לו כשומר

שנאמר: "ה' שומרך". מה עושה הקב"ה? נוטל מלאך אחד ההולך בימינו ומעמידו לפניו, והוא עומד במקומו שנאמר: "ה' צלך על יד ימינך", ואותו מלאך שהוא משמאלו מעמידו אחרי האדם, והקב"ה מימין ומשמאל, נמצא האדם נשמר מכל צדדיו, מי יוכל להזיק אותו? ועל זה צריך שלא יהא האדם מצוי בלא תורה ובלא מצוות אפילו שעה אחת. וזכות של כל אחד מישראל ששם מזוזה בביתו, הקב"ה שומרו מבחוץ והאדם מבפנים.

וראיתי בספרים הקדושים, כי לפני שנכנסו ישראל לארץ היו צריכים להלחם בסיחון ועוג שישבו בשער הארץ, כביכול במקום המזוזה, והנה **סיחון** **עוג** (213) עולה בגימטריא "**כוזו במוכסז כוזו**" השמות שכתובים אחורי המזוזה שהם למעשה האותיות שאחרי יהו"ה אלהינו יהו"ה, והנה במקומם נכנסו שנים וחצי שבטים ראובן גד וחצי המנשה, וכידוע כל שבט יש לו צירוף של שם הויה משלו ואם כן שנים וחצי שבטים בצירופם הם: שנים וחצי כפול עשרים ושש שווה ששים וחמש - בגימטריא מזוזה והדבר הפלא ופלא. והנה משגלו השנים וחצי שבטים בגלות הראשונה הרי נפרצה מזוזתה של ארץ ישראל וכשאין מזוזה כשרה בפתח היה הדבר רק ענין של זמן שיכנסו המזיקים פנימה ויגלו את שארית הפליטה.

לאור כל האמור סדר כוונת המזוזה הוא כך.

א. יסתכל על המזוזה ויכוין: מזוזה גימ' **אדני** שהיא נוק' דז"א הנקראת מזוזה שיצאה מן

ב. ילך לבית כנסת במרוצה, ויבדוק מנעליו שלא יהיה בהם ח"ו טינוף ובו.

עיונים והארות

ישראל במזוזה, ומועיל מאד.

ויאמר הפסוקים: "שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד", "ליהוה הישועה על עמך ברכתך סלה" "יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה", יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו", "אנא יהוה הושיעה נא אנא יהוה הצליחה נא", "יהוה הוא האלהים". כך אני בוטח, תצילני מכל פגעים רעים, ומכל מיני פרענויות המתרגשות לבוא לעולם. **שדי** ישמרני מיצר הרע ומכל הרהורין ומחשבות בטלות. **שדי** יצילני מעצת אנשי לצון ומלכת בדרכם, **שדי** יעזרני שאוכל לטהר מחשבתי ולכוין בכל דבר כדי ליחד קדשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל, ולהמשיך שפע האור אל נשמת, כדי שתאיר באור החיים אמן.

ב. סידור הרש"ש (כת"י ח"א דף 216).

והנה המקור לרוץ לבית הכנסת הוא בגמ' ברכות (ו): אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אבוי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל - מצוה למרהט, שנאמר נרדפה לדעת את ה'. אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא (לשמוע דרשה) בשבתא, אמינא: קא מחליין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה (והרי"ף והרא"ש גורסים לדבר מצוה, מובא בהגהות הגר"א שם) ואפילו בשבת, שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' - אנא נמי רהיטנא.

החזה ולמטה העומדת כנגד נה"י דז"א שהם ב' מזוזות והמשקוף, והיא שומר הפתח שתרגמו מטר"ן שהוא מטטרון גימ' **שד"י**.

ב. וישים אצבעו הנקראת אמה על שם שד"י שבמזוזה ויכוין אמ"ה גימ' מילוי שם ע"ב **יוד** ה' וי' ה' ויתגלו האורות שם בחוץ לסלק המקטרגים. ויאמר ה' שומרי, ה' צילי, על יד ימיני, ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם. אל שדי יברך אותי ויתן לי רחמים.

ג. יכוין להכניע היצר הרע, כי יצר במילואו יו"ד צד"י רי"ש ס"ת שד"ן. ואותיות אמצעיות יו"ד כוחו לבטל מחשבות רעות.

ד. יכוין בשם שד"י וגם בשם שאחרי שד"י והוא **כד"ת** להכניע היצר הרע.

ה. יכוין שם **שד"י** מבחוץ וכנגדו שם **והי"ה** מבפנים אותיות הוי"ה ב"ה והוי"ה ו**שד"י** גימ' **ש"ם** שהיא המלכות. ויכוין הוי"ה במילוי מ"ה **יוד הא ואו הא** עם **שד"י** גימ' **שט"ן** שזה השם מכניע השטן וגם המקטרג ונעשה סיניגור וירוצן לבית הכנסת.

ויאמר: שדי יצילני מיצה"ר ומכל חטא ומכל לשה"ר ומכל צרה "יחלץ" (יחלץ"ר ר"ת יצר חטא לשה"ר צרה) עני בענינו" כדכתיב (והיה שדי בצריך) ויכוין בו הוי"ה מבפנים ושדי מבחוץ שהוא פנים דשם כה"ת. ויש מי שכתב שיאמר פסוק שמע

עיונים והארות

אודות הרוכב במרכבתו אם יש לו שכר הליכה, והשיב לו שמצות הליכה לבית הכנסת צריכה להיות ברגלים דוקא (כל היכא דיכול ללכת לאפוקי אנוס וכדו'). עוד כתב שם וז"ל: ואם אל סודו תדרוש לך נא ראה מ"ש רבנו הגדול האר"י זצ"ל בשער מאמרי רז"ל הנמצא אצלנו בכ"י על מאמר בראשית רבא בענין עלייה לרגל, וז"ל: וז"ס חובת ראייה ברגלים, והענין הוא כי מצות ראייה שיעלה כל אדם לעזרת ישראל לראות שם בחגים, ואין חיוב מצוה זו אלא לאנשים זכרים, והענין הוא לעלות ברגליהם ולהמשיך כח הרגלים העליונים שהם נה"י בשלשה רגלים, ולכן לא נאמר שלש מועדים אלא שלש רגלים לרמז כי ענין הארת ג' חגים אלו הם ע"י הרגלים העליונים נה"י המאירים במלכות שהיא עזרת ישראל וכו' עכ"ל ע"ש. וכו' הנה כי כן בין תבין שגם בהליכה לבית הכנסת יש טעם להילוך ברגלים שה"ס נה"י ודוק היטב כי קצאתי, עכ"ל.

ועיין בסידור היר"א (ח"ג דף 124) כל סדר כוונות ההליכה וירוח לך.

האם המצוה לרוץ כשיוצא מביתו או דוקא בסמוך לבית הכנסת.

כתב הכה"ח (סי' צ ס"ק פו) וז"ל: מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכו'. מצאתי כתוב בספר היראה לרבנו יונה (דף ט"ל ע"ב) וז"ל וילך לבית הכנסת, ובבואו סמוך לבית הכנסת ימהר פעמיו כמו שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש עכ"ל, משמע דוקא כשהוא סמוך לבית הכנסת מצוה עליו לרוץ, והכי מסתבר דקודם לכן אינו

ובן פסק הרמב"ם להלכה (פ"ח מהלכות תפילה ב) ומצוה לרוץ לבית הכנסת שנאמר (הושע ו, ג) "ונדעה נרדפה לדעת את יי", וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אלא ילך מעט מעט, וכשיכנס בבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל לקיים מה שנאמר "לשמור מזוזות פתחיו". וכ"פ השו"ע (סי' צ סעי' יב).

ובתב הבא"ח (ש"א פ' מקץ אות ב) על זה מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת, וכן לכל דבר מצוה, אך יעשה באופן שלא ילעיגו הרואין עליו, אלא ילך כאיש מהיר במלאכתו. וארז"ל עה"פ מלך אסור ברהטים שהשכינה קשורה עם ישראל בגלות בשביל שני ריצות שרץ אברהם אע"ה בשביל מצוה, דכתיב "וימהר אברהם האהלה אל שרה" "ואל הבקר רץ אברהם". ואמרו ג"כ בזה"ק כשישראל רצים לדבר מצוה, כנגד זה רצים מלאכי סגורייא ומקדימין ללמד זכות על ישראל. ומיהו לא ירוץ אלא עד פתח בית הכנסת, אבל בבית הכנסת עצמה אסור לרוץ אלא ילך באימה ויראה, כי היכל מלך הכבוד היא וכנז' בחסד לאלפים (סי' צ אות ז).

ובכתבי האר"י ז"ל בליקוטי הש"ס (דף יא:) וז"ל: כי בכוונות ההליכה יש לכוין כי הרגלים ההולכים הם נצח והוד של הז"א הממשיכין את המוחין אל רחל כנודע, כי אין לה רק ב' מוחין, ומוחין אלו הם ב' שמות של יוד הי יוד הי הרי שעולים כמנין הליכה.

הרוכב במרכבתו אם יש לו שכר הליכה.

בספר תורה לשמה (סי' מ) נשאל מעשיר א'

ג. הנכנס לבית הכנסת צריך להזהר מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס, להראות עצמו ירא וחרד להכנס להיכל מלכו של עולם. וענין זה מועיל מאד אל השלמות וההשגה וגו'.

ד. יש נוהגים ליתן פרוטה לצדקה קודם שיכנסו לבית הכנסת, כדי לקיים הפסוק "ואני בצדק אחזה פניך". ויש נוהגים ליתן ג' פרוטות קודם הכנסה לבית הכנסת, בין

עיונים והארות

שיתרגש האדם ויזדעזע בעת כניסתו בבית אלקים שהוא בית הכנסת.

עוד נרמז ברגש אל שם אבגית"ץ שהוא בגימט' ברג"ש עם המלה בעצמה, והענין הוא שצ"ל כשנכנס בפתח בהכ"נ פסוק "ואני ברוב חסדיך אבא ביתך" כו' ותכוין כי רוב חסדיך הוא החסד העליון אשר אנו צריכין תמיד אליו ובפרט כשאנו נכנסין להיכל המלך לשאול בקשתינו, כי החסד הזה הוא הנק' יומא דכולהו, ולכן בכל הימים וגם בכל תפילה מג' תפלות ערב ובקר וצהרים שאתה נכנס לבהכ"נ תכוין בחדס הזה שהוא יומא דכולהו, ותכוין אל שם אבגית"ץ שהוא בחדס כנודע וז"ס בבית אלקים"ם נהלך ברגש ר"ל עם שם אבגית"ץ העולה בגימ' ברג"ש עם המלה עצמה כנז', ואחר שאמרת פ' זה בפתח בהכ"נ אז תכנס אח"כ לבהכ"נ, ולא תאמר הפ' הזה אחר שנכנסת כי מנהג זה הוא טעות ביד הנוהג' אותו.

עוד ירצה כי כבר הודעתין שקודם שנכנס יאמר פסוק "ואני ברוב חסדיך" כו' ויכוין לשם אבגית"ץ העולה במספר ברג"ש, והענין הוא כי השכינה היא נקרא בהכ"נ ונקרא' בית אלקים"ם, וזמ"ש "בבית אלקים נהלך ברגש", כי קודם שיכנס האדם לבהכ"נ שהיא השכינה צריך לימלך באבהן ולומר פסוק ואני ברוב חסדיך כנז' בס' הזהר, כי בפ' זה רמזים ג' האבות, ויכוין

נראה שמתכוון לשם מצות בית הכנסת. (פרישה אות טז). אבל הכנה"ג (בהגה"ט) כתב דפשוטא דמילתא משמע דמשעה שיוצא מפתח ביתו צריך לרוץ, ומה שכתב רבנו יונה בספר היראה דבבואו סמוך לבית הכנסת ימהר פעמיו, פירש דבריו בעל שתי ידות (באצבע דרך חיים דף צט) שבכל הדרך יש לו לרוץ ובבואו סמוך לבית הכנסת ימהר יותר עכ"ד. והביאו א"ר (אות יג), יפה ללב (אות יד). וכן נראה עיקר דהריצה אינה בשביל הרואים כדי שנאמר מקודם אינו נראה, אלא בשביל עצמו כדי שיעשה המצוה בזריזות, ואם כן מתחלת עשייתה צריך שתעשה בזריזות ודו"ק. ועיי' פמ"ג (א"א ס"ק כד) שכתב דמכל מקום ברחוב עכו"ם לא ירוץ, וכן כתב היפה ללב שם ונתן טעם מפני שמלעיגים עליו יעו"ש. ואם כן אם הולך רק בזריזות ואינה נראית הריצה דליכא הלעגה יעשה כך ברחוב העכו"ם. עכ"ל.

ג. **כתב** רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף ג ע"ג) הנכנס לבית הכנסת צריך ליזהר מאד להתעכב מעט בפתח קודם שיכנס, ולהראות עצמו ירא וחרד ומזדעזע לכנס בהיכל מלכו של עולם, וענין זה מועיל מאד אל השלימות של האדם ואל ההשגה וז"ס הפסוק "ומקדשי תיראו", גם זמ"ש בגמרא בענין אחיתופל שלמדו לדוד ע"ה פ' "בבית אלקים נהלך ברגש", ורמז ג"כ ענין ברגש

בשחרית בין במנחה, וכן היה נוהג האריז"ל ודו.

עיונים והארות

ואחריו פסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך, והוא של יצחק אע"ה, ואחריו פסוק ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו, והוא של יעקב אע"ה. ואם אפשר לאומרם כולם בעמדו בפתח הנה מה טוב, ואם לא אפשר יאמר ג"פ אלו כשהוא נכנס והולך. ובחול לא יאמר פסוק ואני ברוב חסדך אא"כ לובש תפילין, אבל בשבת ויו"ט דאין מניחין תפילין יאמר פסוק ואני ברוב חסדך, ולא בעינן שיהיה מעוטף בציצית. דדי בזה בטלית קטן שעליו.

ד. בה"ח (סי' נא ס"ק מד).

באבגית"ץ הנק' רוב חסדיך, גם יכוין לעשות מנה"י דז"א ג' מוחין חב"ד אל נוקבא דז"א כנודע וזה יכוין בר"ת בבית אלקים [מספר ג' מוחין, ר"ת] נ"הלך ב"רגש (גימטריא) ב"ן, והכונה הוא שימשיך ג' מוחין הנז' אל הנוק' הנקרא ב"ן שהיא הוי"ה דההין כנודע, עכ"ל.

וב"כ מו"ר הבא"ח (ש"א פ' מקץ אות ג) וז"ל: ובספר כתר מלכות כ"י כתוב, בכל יום כשיכנס לבית הכנסת יעמוד בפתח ויאמר פסוק ואני ברוב חסדך וכו' ויכנס, וכשהוא נכנס והולך שם יאמר אחר הפסוק הנז' ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה, והוא פסוק של אברהם אע"ה,

מאמרי הזוה"ק

ח"א קל"ה ע"א

תָּא חַוִּי, מַה פְּתִיב לְעִילָא, (בראשית כה) וְאַלְה תּוֹלְדוֹת יִשְׁמַעְאֵל,
 דְּאִינוּן תְּרִיסַר נְשִׂאִין ואמר בא וראה מה כתוב למעלה, ואלה תולדות
 ישמעאל, שהיו י"ב נשיאים, לְבִתָּר אָמַר וְאַלְה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק [א], סְלָקָא
 דְּעֵתָךְ דְּבִיוֹן דְּכְתִיב בִּיהּ בִּישְׁמַעְאֵל דְּאוֹלִיד תְּרִיסַר נְשִׂאִין,
 וְיִצְחָק אוֹלִיד תְּרִין בְּנִין, דְּדָא אִסְתַּלַּק וְדָא לֹא אִסְתַּלַּק א"כ אמר

עיונים והארות

זה. א"כ בא יצחק בנו ואחז במידת הגבורה והפחד, ולמד את בני דורו שייראו ויפחדו מלפני הבורא ית"ש ושיתנהג העולם במידת הפחד בכדי שידעו שיש דין ויש דיין.

והנה חלילה לחשוב שכל אחד מהצדיקים הנ"ל אחז רק במידתו, כי זה היה ח"ו פירוד כידוע, אלא שכל אחד אחז במידתו וכל שאר הספירות היו כלולים במידתו רק שהיו בטלים במיעוטם נגד המידה שהוא החזיק בה. א"כ בא יעקב ונעשה מרכבה למידת הרחמים, מידה הממוצעת בין חסד וגבורה והכריע ביניהם והטה כלפי חסד שיכריע קו הימין ושיוכללו החסדים בגבורות, ועי"ז נתקיים העולם ויתקיים לעולם שיתנהג העולם במידת הרחמים. וזה נוכל לרמוז שיתף הקב"ה מידת הרחמים למידת הדין כנ"ל. (מאור ושמש פרשת תולדות)

א. ואלה תולדות יצחק בן אברהם. אברהם הוליד את יצחק. הנה הדקדוק ידוע, מה בעי ללמדנו שאברהם הוליד את יצחק. גם יש לדקדק, היה ליה לומר אברהם הוליד יצחק, מאי את. ונראה לפרש בדרך הרמז, דהענין הוא שהשי"ת ב"ה ברא כל העולמות כדי להטיב לברואיו שכן דרך הטוב להטיב, ורצונו יתברך היה שיתנהגו בריותיו זה עם זה ג"כ במידת החסד ולהדבק בדרכיו, כמאז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' ועי"ז הם נעשים מרכבה למידת החסד ולמידת הרחמים ויומשכו עליהם חסדים גדולים ורחמים פשוטים ממקור הרחמים. והנה עשרה דורות מנח עד אברהם, והם קלקלו מעשיהם עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקיים העולם ע"י שאחז במידת החסד להאכיל ולהשקות לכל באי עולם, ולמד את בני דורו שיתנהגו במידת החסד זה עם

ואלה תולדות יצחק, שמא יעלה על דעתך כי כיון שכתוב בישמעאל שהוליד י"ב נשיאים, ויצחק הוליד רק ב' בנים, שישמעאל נתעלה ע"ז, ויצחק לא נתעלה במעלה כמוהו. **עַל דָּא בְּתִיב** ע"ז אומר הפסוק **מִי יִמְלֹל גְּבוּרֹת יְהוָה, דָּא יִצְחָק** פי' זהו יצחק שהיה מבחי' גבורות ז"א הנקרא יהו"ה, והגבורות כלולות מב' בחי', א' בחי' הפנימיות בסוד הקדושה שממנה יצא יעקב ותולדותיו, ב' החיצוניות שממנה יצא עשו ותולדותיו, **וְיִצְחָק אָפִיק לִיה לְיַעֲקֹב דִּהְוָה אִיהוּ בְּלַחֲדוּי יִתִּיר מְבַלְהוּ, דְּאִוְלִיד תִּרְיִסר שְׁבִטִין, קִיּוּמָא דְלַעֲיָלָא וְתַתָּא** ויצחק הוליד את יעקב בקדושה שהיה הוא לבדו שקול יותר מכולם, שהוליד י"ב שבטים שהם הקיום של מעלה ושל מטה. **אַבְל יִצְחָק לַעֲיָלָא בְּקִדּוּשָׁה עֲלָתָה** (ס"א וְיִשְׁמַעְאֵל) ואם תאמר כי מכיון שיצחק הוליד גם עשו אם כן תחשוב שהוא בינוני, ונמצא חציו בקדושה וחציו בצד אחר, ח"ו, לא כן, אלא יצחק היה למעלה בקדושה העליונה של הגבורה דז"א. ואם תאמר א"כ גם עשו יהיה למעלה, לזה אמר **וְעָשׂוּ לְתַתָּא** ר"ל עב"ז יצא עשו למטה בקליפות כי הוא יצא מסיגי ופסולת הגבורות של יצחק, **וְעַל דָּא בְּתִיב, מִי יִמְלֹל גְּבוּרֹת יְהוָה** פי' מי יכול לספר ענין רבוי גבורות הקדושות של יצחק אשר משתלשלות ברבוי מדרגות, עד שיצא מהם עשו ותולדותיו בקליפה. **יִשְׁמִיעַ כָּל תַּהֲלָתוֹ, דָּא יַעֲקֹב כֹּד אֲתִדְבֵּק שְׁמִשָּׂא בְּסִיחָרָא בְּפֹה בְּכַבֵּיָא נְחִירִין מְנִיָּהּ** זה יעקב שנאמר בו ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, והיינו כשמתיחד ז"א שהוא סוד יעקב הנקרא שמש, בלבנה שהיא סוד רחל והיינו המלכות, ואז הרבה כוכבים שהם כללות נשמות ישראל

מאירות מהם, ששרשם הן הנשמות של י"ב שבטי י"ה, וכשמאירות נשמות ישראל אז הן משמיעות תהלתו של הקב"ה.

ח"א קל"ז ע"א

דָּבָר אַחֵר, וַיַּעֲתֵר יִצְחָק מפרש שלשון ויעתר פי' חתירה, והענין הוא שהזכות שיש לו מגעת עד היכל הזכות ויצחק חתר חתירה להגיע עד המזל העליון שהוא בכתר. **דְּצִלִּי צְלוֹתֶיהָ, וַחֲתֵר חֲתִירָה לְעִילָא לְגַבִּי מוֹלָא עַל בְּנִין** [ב] ע"י שהתפלל תפילתו ועי"ז חתר חתירה למעלה עד הכתר אל המזל העליון להתפלל על הבנים, **דְּהָא בְּהָהוּא אֲתֵר תְּלִיין בְּנִין** שהרי בזה המקום שהוא מזל העליון תלויה לידת

עיונים והארות

א. שיעשה לו עזר מה שהוא כנגדו, ססוד הגבורות הם נגדיים לחסדים ובזכותו תהיינה לעזר.

ב. שמה שהיה ראוי להיות לו לעזר בית קיבול לשפטו, יהפך לו כנגדו. והנה נודע כי יצחק נולד מסטרא דנוקבא דהיינו משרשי גבורות הנוקבא שהם בתוך הזכר ולא היה ראוי ליקח אשה. אבל אחר העקידה נאחז בגבורות דכורין כי בעקידה פרחו נשמתו ובירידתה הורידה עמה נשמת רבקה כמ"ש ויגד לאברהם הנה ילדה מלכה וכו'. וכמו שאברהם בן ג' שנים הכיר את בוראו כן רבקה בת ג' שנים היתה ראויה להנשא ליצחק בכל השלימות. ואפ"ה אשתהי אתתיה ולא אולידת עד דצלי צלותיה, שנתעלה עד י"ג תיקוני דיקנא שבה מקור הדינים המתוקים. מקדש מלך.

ב. עשרים שנים. ענין זכה עזר, לא זכה כנגדו להלן מתוך המקדש מלך. ז"ל הרמ"ז ז"ל נותן טעם למה שהמתין ה' להעתר ליצחק שהדבר לא היה תלוי בטבע כי אם בסגולת יצחק. אשתהי יצחק. נודע שאע"פ שזיווגו של אדם נגזר מלמעלה בת פלוני לפלוני, מכל מקום גזרה זו הוא על תנאי אם יהיו שניהם שוים. שאל"כ לא תבוא לידי גמר. והטעם שהאיש שרשו מן החסדים והאשה מהגבורות. ויש בזה כמה בחינות לפי ערך התקבלות הגבורות אל החסדים שימשלו על הגבורות למתקן ולעשות כלי לקבל השפע וזה שארז"ל זכה עזר וכו'. והענין, שאם יש בו זכות, אותן הגבורות נמתקות בכח החסדים המתגברים בו בכח זכותו ואז היא עזר אליו ונעשה זרע. ואם לא זכה היא כנגדו. וזהו בעוצם כח הגבורות שמעכב השפע וממעט כח החסד ונעשה זעיר. והפסוק סובל שני דרכים:

הבנים, וְכִתִּיב כפי שנאמר בחנה (שמואל א א), וַתִּתְּפֹלֵל עַל ה' דהיינו על מידת י"ה שהוא הכתר המזל העליון, וּבְדִין וַיַּעֲתֶר לוֹ יְהוָה, אֶל תִּקְרִי וַיַּעֲתֶר לוֹ אֱלֹהֵי וַיַּחֲתֶר לוֹ ואז נתקיים ביצחק ויעתר לו ה' אל תקרי ויעתר אלא ויחתר, תחליף הע' בח' שכן אותיות אחה"ע מתחלפות, חֲתִירָה חֲתֶר לִיָּה קוֹדֶשָׁא פְּרִיָּה הוּא, וְקָבִיל לִיָּה, וּבְדִין חתירה חתר לו הקב"ה וקבל את תפילתו ואז וַתִּחַר רַבָּקָה אֶשְׁתּוֹ שַׁע"י תפילה כזו אפשר לפקוד עקרות.

תָּא חַוִּי, עֶשְׂרִין שָׁנִין אֶשְׁתָּהִי יִצְחָק עִם אֶתְתִּיה וְלֹא אוֹלִידָת, עַד דְּצִלִּי צְלוֹתִיה [ג] בא ראה עשרים שנים נשתהה יצחק עם אשתו ועדיין לא

הולידה עד שהתפלל תפילתו עליה כי לפי הפשט רבקה היתה בת שלש ואינה ראויה לילד עד גיל שלש עשרה, ואח"כ שהה עוד עשר שנים מן הדין לדעת אם ראויה לילד הרי עשרים שנה, והזהר

עיונים והארות

חתירה ביסודה דמלכות בסוד באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם שהם האבות. ולפי שיצחק נברא בבחי' נוקבא שעבור זה היה עקר שלא היה יכול להוליד בנים, ובעקידה נתלבשה בו בח' דכר בפנימיות נשמתו, נתעברה בו בחינת אברהם אבר יסוד צדיק ומ"ה דאברהם כדי שיוכל להוליד בנים. וכשראה יצחק שעברו עשר שנים ולא הוליד, היה חושב שהעיבור הזה שנתעבר בו בחינת דכר, זאת בודאי אינו אלא בבחינת פנימיות נשמתו לבד, אבל בגופו הוא עדיין בבחינת עקר ולכן אינו יכול להוליד. אז חתר חתירה לעילא לגבי מזלא שהוא המזל הי"ג דדיקנא דא"א שמשם נאצל ב"חי צדיק" שעבור זה יכול להוליד בנים. וז"ש על בנין.

ג. צלי יצחק יצחק היה מתפלל על דרך כמו שכתב אאמו"ר בשם הבעש"ט זלה"ה. כשחסר איזה ענין, ידע שזאת חסר גם לשכינה הקדושה כפי חלקו. לזה צריך להתפלל תחילה להשלים למעלה חסרון הזה וממילא נשלם למטה. לזה כתיב ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כביכול לנוכח המלכות כי אז לא היה מי שיגרום יחודא דלעילא בזו"נ אלא יצחק לבד. וזהו ויעתר ליהו"ה, ז"א קדישין. לנוכח אשתו, אדנ"י מלכות כדי שיהיה ייחוד יאהדונה". ויעתר לו ה', שנעשה למעלה היחוד הקדוש הזה בזו"נ יאהדונה". אח"כ ותהר רבקה אשתו למטה. ויעתר יצחק, דצלי צלותיה ר"ל התפלל שיהיה הייחוד העליון יחוד הזו"נ למעלה וחתר חתירה ע"י תפלתו שהעלה בחינת מ"נ שלו. פירוש חתר

מסביר. בְּגִין דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתֵרָעִי בְּצִלּוֹתָהוֹן דְּצִדִּיקָא, בְּשַׁעְתָּא דְּבִקְעָאן קַמִּיה צִלּוֹתָהוֹן עַל מַה דְּאַצְטְרִיבּוּ הֵיּוֹת וְהַקב"ה רוצה בתפילתם של הצדיקים בשעה שהם מבקשים לפניו בתפילתם על מה שהם צריכים, לפי שע"י תפילתם מתוסף כח למעלה וע"י תפילת יצחק יצאו כמה נשמות ונפקדו כמה עקרות. מֵאִי מַעֲמָא, בְּגִין דִּיתְרַבִּי וִיתוּסָף רַבּוּת קוּדְשָׁא לְכָל מָאן דְּאַצְטְרִיךְ בְּצִלּוֹתָהוֹן דְּצִדִּיקָא, ומה הטעם בזה היות שע"י תפילתם יתרבה ויתוסף שפע רב של קדושה בסוד שמן משחת קודש לכל מי שצריך דהיינו לשכינה כי היא אין לה מעצמה כלום וע"י ששואלים ממנה היא עולה למעלה ושואלת ומבקשת וע"י מתייחדת עם דודה ונוטלת שפע וברכה ע"י תפילתם של הצדיקים.

תָּא חַזִּי, אַבְרָהָם לָא צִלִּי קַמִּי [ו] קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דִּיתֵן לִיה בְּגִין, אַף עַל גַּב דְּשָׂרָה עֲקָרָה הָיָה בָּא וְרָאָה אַבְרָהָם לָא הִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקב"ה שִׁיתָן לוֹ בָּנִים אִפִּילוּ שְׂרָה הִיתָה עֲקָרָה הֵיּוֹת וְהִבְטִיחַ לוֹ הַקב"ה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יֵצֵא מִמֶּנּוּ. וְאִי יֵימָא, הָא בְּתִיב, הֵן לִי לֹא נָתַתָּ זָרַע וְאִם תֹּאמַר הִרִי כְּתוּב בְּאַבְרָהָם

עיונים והארות

להמשיך נשמה לבנו באותו מצב. ועוד, שלפי סדר המידות היה לו להוליד גבורה שהיא בן החסד ולכן נתיירא להביאו לעולם בכח תפלתו שמא יבוא קודם זמנו עד היותו בן ק' שנה בסוד עשר ספירות כל א' כלולה מעשר בעשר אותיות שם מ"ה ואז ניתוסף לו ה' סוד ה' חסדים בגילוי גמור כדי שלא יגבר כח הגבורה שיוליד. ועכ"ז הוצרכה העקידה לכבוש את הדין ואחר שהומתק נולדה בת זוגו. מתוך מקדש מלך.

ד. אַבְרָהָם לֹא צִלִּי: בספר יודע בינה כתבתי מ"ש הרמ"ק ורח"ו ז"ל בזה ואוסיף לתת טעם למה לא התפלל אברהם אבינו ע"ה. אם משום שהבטיחו ואעשה אותך לגוי גדול, הלא ברכה זו כוללת גם ליצחק בנו כמ"ש כי ביצחק יקרא לך זרע וא"כ מדוע התפלל יצחק הרי היה לו לסמוך על הברכה שקיבל אביו. ויובן במ"ש הרב שקודם שניתוסף אות ה' באברהם היה בסוד חסדים סתומים כי הוא היה סתום בערלה ולכן לא רצה

(בראשית טו) הן לי לא נתת זרע בזה שנראה שהוא מתפלל, והוא לָאו בְּגִין צְלוֹתָא הָוָה (נ"א והוא לֹא בְּעִי בְּגִין) אֵלָא בְּמֵאן דְּמִשְׁתַּעֵי קָמִי מַרְיָה הדיבור הזה לא היה בשביל תפילה אלא כמי שמדבר דברים לפני אדונו כי לא נתכוין לעשות יחודים בתפילה אלא דרך דבורו הזכיר צרתו והשליך על ה' יהבו. אָבֵל יִצְחָק צִלִּי עַל אֶתְיָה, בְּגִין דִּהָא אִיהוּ הָוָה יָדַע דְּלֹא אִיהוּ עֶקֶר אֵלָא אֶתְיָה אבל יצחק התפלל על אשתו שממנה יצאו אותן הנשמות, ולא על עצמו היות שידע שלא הוא העקר שהרי בעקדה נתעברה נשמתו ונתוסף בו בחינת הזכר, ולכן לא התפלל על עצמו, דִּיִּצְחָק הָוָה יָדַע בְּרֹזָא דְּחֻכְמָתָא, דִּי־עֵקֶב זָמִין לְמִיפֵק מִנִּיהּ בְּתַרִּיסָר שְׁבַטִין והיה יודע יצחק בסוד החכמה-ברוח הקודש שיעקב מזומן לצאת ממנו בשנים עשר שבטים, אָבֵל לֹא יָדַע אִי בִּהְיֵי אֶתְתָּא אִי בְּאַחֲרָא, וְעַל דָּא לְנִכּח אֶשְׁתּוּ וְלֹא לְנִכּח רַבָּקָה אבל לא היה יודע אם מזאת האשה או מאשה אחרת, ולכן התפלל לנכח אשתו היות והיא רעיתו והבנים שלו יהיו ממנה ולא כתוב לנכח רבקה.

אָמַר הָתוּא רַבִּיא בְּרִיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה, אִי הָכִי אָמַאי לֹא רַחִים לִיָּה יִצְחָק לִי־עֵקֶב כָּל כֶּךָ בְּמֹו לְעֶשׂו אמר אותו תינוק בנו של רבי יהודה אם כן מדוע לא אהב יצחק את יעקב כל כך כמו שאהב את עשו, הוֹאִיל וְהָוָה יָדַע דְּזָמִין אִיהוּ לְקַיִּמָּא מִנִּיהּ תַּרִּיסָר שְׁבַטִין כיון שהיה יודע שעתיד הוא להעמיד ממנו שנים עשר שבטים. אָמַר לִיָּה שְׁפִיר קְאָמְרָת, אֵלָא כָּל זֵינָא רַחִים לִיָּה לְזֵינִיָּה וְאַתְּמִשִּׁיךְ וְאִזִּיל זֵינָא בְּתָר זֵינִיָּה אמר לו יפה אמרת,

אלא לכך אהב יצחק את עשו כי כל מין אוהב את מינו ונמשך והולך מין אחר מינו. כי נטיית האדם לאהוב לזולתו נקבעת מצד השרשים העליונים שלו כי שם מקום האהבה האמיתית.

תָּא חַוִּי, עָשׂוּ נָפֶק סוּפֶק בְּמָה דְּכָתִיב בא וראה עשו יצא אדום מצד הגבורות כמו שכתוב (בראשית כה), **וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי בָּלוֹ וְגו', וְאִיהוּ וַיֵּנָא דִּי־צַחֲק דִּיאִיהוּ דִּינָא קַשְׂיָא דְלַעֲיָלָא** והוא מינו של יצחק שהוא דין קשה שלמעלה בקדושה כלומר מצד הגבורות הקדושות ולכן, **וְנָפֶק מִנִּיהָ עָשׂוּ, דִּינָא קַשְׂיָא לְתַתָּא דְדַמְיָא לְוִינִיה, וְכֹל וַיֵּנָא אָזִיל לְוִינִיה** יצא ממנו עשו שהוא דין קשה שלמטה בס"א שהם כוחות החיצונים והקליפות מצד הגבורות החיצוניות שדומה למינו של יצחק וכל מין הולך למינו, **וְעַל דָּא רַחִים לִיה לַעֲשׂוּ יַתִּיר מִיַּעֲקֹב בְּמָה דְּכָתִיב,** ולכן אהב את עשו יותר מיעקב כמו שכתוב (בראשית כה) **וַיֶּאֱהָב יִצְחָק אֶת עָשׂוּ כִּי צִיד בְּפִיו. כְּתִיב הֲבֵא כִּי צִיד בְּפִיו, וּכְתִיב הָתָם (בראשית י) עַל בֶּן יֶאֱמֵר בְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צִיד לְפָנָי יִהְיֶה** כי עשו היה גבור מצד הגבורה והראיה כי היה צד חיות כתוב כאן בעשו כי ציד בפיו וכתוב בנמרוד כנמרוד גבור ציד לפני ה', והפירוש כמו שנמרוד היה מצד הדין קשה-מס"א, כך עשו.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב, (בראשית כה) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אָנֹכִי וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה כי יעקב ועשו היו מקטרגים זה בזה כי עשו באה נשמתו מסמא"ל כאשר הוא רוכב על הנחש שהיא לילי"ת והם זכר ונקבה, ויעקב בא מהתפארת שהוא רוכב על השכינה כרסייא קדישא ונקרא שמש ולבנה, ושואל **לָאן אַתָּר אֲזִלְתָּ, לְבִי מְדַרְשָׁא דְשֵׁם וְעָבַר** לאיזה מקום הלכה

לדרוש את ה' לבית המדרש של שם ועבר לדעת מה תהא עליה. וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ, דִּתְמֶן הָיָה הַחֹא רָשָׁע דַּעֲשׂוּ אִנָּח קִרְבָּא בִּיה בִּיעֲקֵב מפני ששם בבטן היה אותו המלאך של עשו ועשה מלחמה עם יעקב. וַיִּתְרַצְצוּ, אֲתַבְּרוּ בְּמָה דְאִמְרִינוּ, רָצִין אֶת מוֹחוֹ. אֲתַבְּרוּ דָּא עִם דָּא וְאֲתַפְּלְגוּ ויתרצצו פי' נשברו כמו שאומרים שבר את מוחו, והיו רבים זה עם זה ונחלקו אחד מהשני, ויעקב לקח חלק הטוב. תָּא חֲזִי, דָּא סְטְרָא דְרוּכְב נָחֵשׁ בא וראה זה עשו היה מצד הס"א שרוכב על נחש, וְדָא סְטְרָא דְרוּכְב עַל פְּרִסְיָא שְׁלִימָתָא קִרְיָשָׁא בְּסְטְרָא (דף קלח ע"א) דְשִׁמְשָׁא, לְשִׁמְשָׁא בְּסִיְהָרָא וזה יעקב מצד הקדושה שרוכב על כסא שלם של קדושה מצד השמש שהוא יעקב בחי' ז"א לשמש במלכות שנקראת ירח [ה].

עיונים והארות

שלא יתחבר זה הנחש אל הקדושה, בעיניו למיזל עמיה כפי דרכו וכמו שהוא הוי ערום ואזיל בעקימו הכי בעיניו לאזלא בעקימו עמיה בגין למטעייה דלא יתקרב לקדושה. ואנן יחינו ליה אחד שעיר ביוה"כ וכן בכל ר"ח. ודוגמא זו בכל הדברים כאשר ידעת בעיניו הנטילה של מים אחרונים ובעיניו שער התפילין וכיו"ב רבו מלמנות ובזה אסתלק מן הקדושה. ולכן מן הבטן התחיל יעקב, שהוא דוגמת הת"ת הדוחה את סמא"ל, מלהתחבר עם המלכות כן יעקב ועשו הם רמז אל הת"ת ולסמא"ל. ומן הבטן אזיל עמיה בעוקבא כמ"ש בבטן עקב וכו' ונתרצצו שם. והוא כי שם נחלו עולמותיהם ומשם מן הבטן חלקו העולמות זה נטל עוה"ב וזה ס"א הנקרא עקב כי הוא סוף הכל כנודע כי הטומאה בעקב הקדושה. וכמו שהעקב הוא מזוהם מכל הגוף

ה. בגין דאתמשך עשו אבתריה דההוא נחש: וכיון שעשו נמשך אחרי אותו נחש. כתב רח"ו, רצה לתרץ בזה קושיא אחת אשר בתירוצה האריך בכל ענין זה והוא, איך יעקב הנקרא איש תם התנהג ברמאות ובעקבה גדולה עם אחיו עשו וגם עם לבן. והנה היה ראוי לאיש שכמותו שיתנהג בתמימות גדולה בכל מעשיו ולא כן היה כי אם בעיניו הבכורה ובעיניו הברכה בכל התנהגה בעקבה גדולה. וכוונת התירוצי, כי הנה כתיב עם גבר תמים תתמם ועם עקש תתפתל. והנה ידעת רמז יעקב ועשו שהוא רמז הקדושה והטומאה וכמ"ש דא סטרא דרוכב נחש ודא סטרא דרוכב על כרסיה וגו'. וידעת כי זה הרוכב נחש כל מגמתו להתקרב אל הקדושה וכל מעשי האבות הם רמז אל הדברים העליונים כמו שידעת. ואם תבין תוכל לדייק כל הדברים באמיתות. והנה כדי

וְתָא חָוִי, בְּגִין דְּאַתְּמִשְׁךָ עֲשׂוֹ אֲבִתְרִיהּ דְּהָהוּא נָחֵשׁ, אָוִיל
 עֲמִיָּה יַעֲקֹב בְּעֻקְבָא וּבֵא וְרָאָה הָיִית וּנְמַשְׁךָ עֲשׂוֹ אַחֲרֵי אוֹתוֹ הַקְדַּמוּנִי שְׁהוּא
 חֲס"מ, לִכְן הֵלֵךְ אֶתוֹ יַעֲקֹב בַּעֲקֻמִּיּוֹת וּבִתְחַבּוּלוֹת, בְּנָחֵשׁ דְּאִיהוּ חֲכִים, וְאִיהוּ
 אָוִיל בְּעֻקְמוֹ, בְּמָה דְּאֵת אָמַר כְּמוֹ נָחֵשׁ שְׁהוּא חֲכָם וְהוּא הוֹלֵךְ בַּעֲקֻמִּיּוֹת בִּתְחַבּוּלוֹת
 כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (בְּרַאשִׁית ג'), וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם וְגו', חֲכִים הִתְרַגֵּם מִתְרַגֵּם עָרוֹם חֲכָם.
 וְעוֹבְדֵי דִיעֲקֹב לְגַבִּיהּ חָוִי לִיהּ בְּנָחֵשׁ וּלְכֵן מַעֲשֵׂיו שֶׁל יַעֲקֹב לְגַבִּי הִנָּחֵשׁ הָיוּ
 בַּחֲכָמָה מוֹפְלֶגֶת כְּמוֹ הִנָּחֵשׁ, וְהָכִי אֲצַטְרִיךְ לִיהּ, בְּגִין לְאַמְשָׁכָא לִיהּ
 לְעֲשׂוֹ בִּתְרִיהּ דְּהָהוּא נָחֵשׁ וְכֵן הִיא צָרִיךְ וְרָאוּי לְהִתְנַהֵּג עִמּוֹ, הָיִית וְצָרִיךְ לְמִשׁוֹךְ
 אֶת עֲשׂוֹ אַחֲרֵי אוֹתוֹ נָחֵשׁ, וְיִתְפָּרֵשׁ מִנִּיהּ, וְלֹא יִהְיֶה לִיהּ חוֹלְקָא עֲמִיָּה
 בְּעֻלְמָא דִּין וּבְעֻלְמָא דְּאֵתִי וְיִפְרֹד מִיַּעֲקֹב וְלֹא יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק עִמּוֹ לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה
 וְלֹא בְּעוֹלָם הַבָּא, וְעִי"ז יִפְרִיד מִהַשְׁכִּינָה אֶת כּוֹחוֹת הַטּוֹמָאָה. וְתִנְיִנֵּן, בָּא לְהִרְגָּהּ,
 אֲקָדִים אֲנִת וְקִטְלִיהּ וּשְׁנִינוּ הָבֵא לְהִרְגָּךְ תְּקִידִים אֶתָּה וְתִהְיֶה אוֹתוֹ. בְּתִיב,
 בְּכַטָּן עֲקֹב אֶת אָחִיו דְּאֲשָׁרִי לִיהּ לְתַתָּא, בְּהָהוּא עֲקֹב כְּתוּב, כִּי
 בְּעוֹדָם בְּבִטָּן עֲקֹב יַעֲקֹב אֶת עֲשׂוֹ שֶׁהִשְׁלִיךְ אוֹתוֹ לְמִטָּה בִּס"א בְּאוֹתוֹ עֲקֹב כְּלוֹמַר שֶׁעֲקֹבוֹ וְהַכְּנִיסוּ
 בְּקִלְפוֹת, הָדָא הוּא דְּבְתִיב, זֶה הוּא שְׁכָתוּב (בְּרַאשִׁית כח) וְיִדּוּ אוֹחֻזָּת בְּעֻקְבָּא

עיונים והארות

לִכְן הִטּוּמָא נִקְרָאת עֲקֹב הַקְדוּשָׁה. וּבְגִין הַבִּטָּן עַל הָהוּא עֲקֹב בְּגִין לְאַכְפִּיא לִיהּ. וְזֶה וְיִדּוּ
 לְאַכְפִּיא לְהָהוּא עֲקֹב שׁוּי יְדִיהּ בַּעַת יִצִּיאָתוֹ מִן אוֹחֻזָּת בַּעֲקֹב עֲשׂוֹ.

עָשׂו, דִּשְׁוֵי יָדָיו עַל הַהוּא עֶקֶב לְאַכְפִּיָּא לִיָּה עֶקֶב וידו אוחות בעקב

עשו ששם ידו על אותו עקב לכפות אותו ולהכניע אותו תחת הקדושה.

ח"א קמ"ב ע"א

תָּא חַיִּי בָּא וְרָאָה, יַעֲקֹב כָּל עֹבְדֵי הָוִי לְשֵׁמָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ

הוּא יעקב אבינו כל מעשיו היו לשמו של הקב"ה, **וּבְגִין כִּדְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ**

הוּא הָוִה עֲמִיהַ תַּדִּיר ובשביל זה הקב"ה היה עמו תמיד כמ"ש והנה אנכי עמך,

דְּלֹא אֲעִדִּי מִיָּה שְׂכִינְתָּא שלא סילק ממנו את השכינה כלל ועיקר. **דְּתָא**

בְּשַׁעֲתָא דְקָרָא לִיָּה יִצְחָק לְעָשׂו בְּרִיָּה, יַעֲקֹב לֹא הָוִה תַּמָּן

שהרי בשעה שקרא יצחק לעשו בנו, יעקב לא היה שם, **וְשְׂכִינְתָּא אוֹדְעַת לָהּ**

לְרַבְּקָה והשכינה הודיעה זאת לרבקה ברוח הקודש, **וְרַבְּקָה אוֹדְעַת לִיָּה**

לְיַעֲקֹב ורבקה הודיעה ליעקב כי רצון השכינה היה לברך את יעקב.

רַבִּי יוֹסִי [ו] אָמַר, תָּא חַיִּי, אִי חַס וְשָׁלוֹם בְּהַהוּא זְמַנָּא יִתְבָּרַךְ

עָשׂו בא וראה, אם חלילה באותו זמן היה מתברך עשו הרשע, **לֹא יִשְׁלֹמַ**

יַעֲקֹב לְעֵלְמִין ח"ו לא היה שולט יעקב, והעולם היה תחת שלטון הקלי', ובכל יום ויום

עיונים והארות

לכן עיקר התיקון הוצרך להיות ע"י יעקב. ולכן הוצרך יעקב לתקן כל הקללות אשר נתקלל בהם אדה"ר ע"י מה שחטא, ולהחזירם לברכות. לפי שע"י אשר יצא אדם אל הקליפות ואכל מהם כנודע, לכן נתקלל, כי כל הקללות הם בקליפות בסוד אורו כנען. לכן הוצרך יעקב ליכנס בדרגא דבורן ולהסיר עצמו מן הקללות. והנה, בא יעקב

ו. רבי יוסי אומר - ענין הברכות. להלן מתוך רח"ו. יראה לומר כי רבי יוסי בא ללמדנו על הסוד הגדול של יעקב עשו ורבקה בענין הברכות. והוא, כי כבר ידעת ענין חטא אדה"ר שנמשך ע"י אדם וחוה והנחש. והנה, באו ג' אבות בגלגול אדה"ר כדי להשיב האבידה. ולהיות כי יעקב הוא גופא דאמצעייתא ושופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר,

היתה תגבורת הקלי', עד שהכל היה נהפך לס"א. כי יעקב בא לתקן את חטא אדה"ר, ורבקה באה לתקן את חוה. ועשו הוא גלגול של הנחש, וכולם באו לתקן מה שקלקלו קודם, ואם הנחש שהוא עשו היה מתברך לא היתה תקומה ותיקון לעולם ח"ו. **אֵלֶּא מַעַם קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה** ולכן מאת הקב"ה היה שיתברך יעקב, כדי לתקן כל התיקונים שצריך, **וְכָלֹא בְּאַתְרֵיהּ אַתָּא בְּדָקָא חַוִּי** והכל בא במקומו כפי הראוי להיות באותו זמן, ונתקן חטא אדה"ר. **תָּא חַוִּי**, בא וראה (בראשית כה) **וְרִבְקָה אוֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב בְּתִיב** כתוב, **וְהָא אֶתְמַר** והרי כבר נתפרש זה, כי רבקה היתה בגלגול חוה ויעקב

עיונים והארות

הבכורה אשר נתאחז בה עשו ע"י חטא אדה"ר. והנה רבקה באה לתקן חטא חוה כי היא גרמה הכל כנודע, ולכן אם ח"ו היה עשו מתברך באותו זמן, ר"ל באותו זמן אשר ידעת כי יצחק ויעקב ורבקה ועשו כולם הם גלגול אדם וחוה והנחש, ועתה באו לתקן המעוות, ואם ח"ו יחזור עתה עשו להתברך מפי יצחק, נמצא כי היה נשאר אדה"ר וחווה בקללותיהם ויתגבר הנחש בברכותיו לינוק מן השכינה. ואותו החלק של אדה"ר שהוא יעקב שהוא עיקר גופו יתאבד לגמרי ולעולם יכנע תחת הקליפות. ולכן הוצרך לתקן את אשר בא לתקן. וז"ש וכולא באתריה אתא כדקא יאות. כלומר, כי ממש עתה באו אלו לתקן ענין אדה"ר. ולכן סמך לזה ואמר, ת"ח ורבקה אוהבת את יעקב וכו'. כלומר, כי רבקה באה במקום חוה ולתקן את אשר עותה פעם ראשונה, וע"י רבקה באו כל הקללות על יעקב. ולכן עתה אהבה את יעקב כי הוא בנה ובעלה העיקרי. ובג"כ שדרת בגיניה דיעקב, כי הוצרכו הדברים להתגלגל על ידה דוגמת אשר על ידה נתקלל אדם. ע"כ מרח"ו.

בגלגול אדם, ועשו בא בגלגול הנחש, ורבקה באה בגלגול חוה. והנה, הוצרך יעקב להסיר את עשו מן הברכות. וסוד הזה יובן בסוד אחיזת הנחש בקדושה ובברכה ע"י החטא דוקא.

ובזה תבין הטעם לקושיא הגדולה, למה רצה יצחק לברך את עשו ואהב אותו כל כך. אך הכל רמוז בסוד חטא אדה"ר כי הלא יצחק בסוד הגבורה ולכן לפי שעשו היתה לו מעט אחיזה בקדושה בשביל שהיה עשו בסוד זוהמת הנחש שהטיל בחוה אשר עתה הולידו יצחק בסוד הגבורה. כי הנה עשו הוא סוד הקליפות שפיכות דמים הנדבקת באדם. ועתה נצרך יצחק ע"ג המזבח בשפיכות דמו ויצא עשו ממנו. אמנם עכ"ז היה יצחק חפץ לקרבו מעט אל הקדושה ולתקנו כי מעשה ידיו הוא ומכוחו הוא, כנודע כי עשו נאחז ביצחק ויונק ממנו. ואמנם יעקב שהוא השלם והוא שופריה דאדה"ר לא היה חפץ בזה, אלא שישאר עשו שהוא בדוגמת הנחש משולל מכל הברכות וישאר ארוך, וכל הקללות שנתקללו אדם וחווה כולם יפלו על ראשו. וזהו סוד קניית

גלגול אדה"ר, ובאה לתקן מה שעשתה בגלגול הקודם שהחטיאה את בעלה. **וּבְגִין כֵּךְ שִׁדְרַת בְּגִינִיהָ דִּיעֶקֶב,** ובשביל כך שלחה עתה עבור יעקב, שקודם היה בעלה, כדי שעתה יקבל את הברכות (בראשית כז) ואמרה לו **הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אֲבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֲשׂוֹ אֲחִיךָ לֵאמֹר.**

וְעַתָּה בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְגו' ולך ותקבל את הברכות. **בְּהֵהוּא זְמַנָּא, עֶרֶב פֶּסַח הָהוּא [ז] בְּאוֹתוֹ זְמַן עֶרֶב פֶּסַח הִיָּה, וּבְעֵי יֵצֵר הָרַע לְאַתְבָּעָא, וּלְשַׁלְטָאָה סִיְהָרָא, רָזָא (דף קמ"ב) דְּמַהֲיִמְנוּתָא** שאז צריך היצר הרע שהוא שרו של עשו ס"מ, להתבער מן העולם ע"י שריפת החמץ, ולהשליט את השכינה שהיא סוד האמונה, והוא זמן שהלבנה מלאה ורבקה שהיא בחינת המלכות יש בידה

עיונים והארות

העולם וקיימא סיהרא באשלמותא כי הוא ליל ט"ו. ולכן רבקה יצעה ליעקב להביא קרבן פסח לבער את עשו מן העולם, ואחריו קרבן חגיגה לחוג עם השכינה ולהתדבק עמה שתשפיע עליו את ברכותיה ולאשלטא עליה בדרגא דברוך ולאפקיה מדרגא דאור.

ורבי יהודה חולק וסובר ששני גדיי העזים היו כנגד שני השעירים שביוה"כ א' חטאת לה' והשני שער לעזאזל. ודעתו מתיישבת עם הדעה שביוה"כ נברא העולם. ושני גדיי העזים הם כנגד השוחד שעתידיים ישראל לתת למקטרג בכל שנה. וכן יעקב הקריב שני גדיי עזים כנגד שני שעירי יוה"כ ועל ידם זכה אל הברכות כי כל מעשי האבות סימן לבנים. ע"כ מרח"ו.

ז. ערב פסח הוה. הנה יש מחלוקת מתי היה ענין זה. חד אמר בערב פסח הוה וחד אמר דביוה"כ היה. ואפשר שמחלוקת זו נמשכת ממחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע מתי נברא העולם. חד אמר בתשרי נברא העולם, וחד אמר בניסן. והנה כפי סברת מי שאמר בניסן היה, לכן שאל יצחק שני תבשילין אחד משום קרבן פסח ואחד משום קרבן חגיגה, ולכן היו שני גדיי עזים. והענין כי הנה רבקה בסוד חוה באה לתקן קלקולה והיא אשר המשיכה זוהמת הנחש הנקרא שאור שבעיסה והוא הנקרא חמץ ומחמצת כנודע וכנזכר בפרשת פנחס דף רנ"א ע"ב. ולכן אחר שידעת כי סוד הפסח הוא להכניע את הקליפות ע"י שחיטתו ושריפתו וכל המשפטים הנעשים בו כנודע, ואז מתבער החמץ והקליפות מן

בח לפעול. **וְעַל דָּא עֲבַדַּת הָרִי תַבְשִׁילִין** ועל זה עשתה רבקה שני תבשילין, אחד לזכר קרבן פסח–לבער את הס"מ ע"י שחיטתו וצלייתו, ואחד לקרבן חגיגה לחגוג עם השכינה כדי שיתברך יעקב.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רבי יהודה חולק ואומר לא היה זה בפסח, אלא ביום הכיפורים, **רְמֹז הָבֹא דְּמִינִין בְּנוֹי דְּיַעֲקֹב לְקַרְבָּא שְׁנֵי שְׁעִירִים** ורמז כאן בשני התבשילין שני גדיי עזים, שעתידים בני יעקב להקריב שני שעירים ולא כבשים, **חַד לִיהוּדָה, וְחַד לְעֻזְאֵל, בְּיוֹמָא דְּכַפּוּרִי** אחד לה' ואחד לעזאזל, ביום הכיפורים. **וּבְגִין כֹּה, קָרִיבַת שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים, חַד בְּגִין דְּרָגָא דְּלַעִילָא** ולכן הכינה רבקה שני גדיי עזים לעשות אותם ליצחק, אחד כנגד הגורל לה', בשביל מדרגה העליונה–הגבורה העליונה שהיא שורש יצחק שבקדושה, **וְחַד בְּגִין לְכַפֵּיִיא דְּרָגִיָּה דְּעֵשָׂו, דְּלֹא יִשְׁלֹט עָלֶיהָ דְּיַעֲקֹב** ואחד שהוא הגורל לעזאזל, כדי לכפות ולהכניע מדרגת עשו שהוא הס"מ, שלא תשלוט על יעקב אבינו, **וְעַל דָּא שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים, וּמִתְרַנֵּיִהוּ טַעִים יִצְחָק וְאַכִּיל** ועל זה אמרה רבקה להביא שני גדיים, ומשניהם טעם יצחק ואכל, כי שניהם היו צריכים להתקן ע"י האכילה, לפי שיצחק ממדת הגבורה שבקדושה, ולכן אכל גם מהשעיר של החיצונים כדי לתת להם התמצית של הגבורות.

ח"א קמ"ג ע"א

תָּא חַזִּי בא וראה, **בְּשַׁעְתָּא דְּאָמַר יִצְחָק לְעֵשָׂו**, בשעה שאמר יצחק לעשו (בראשית כז) **וַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה וַיְצוּדָה לִי צִידָה, בְּח"א** ה' היתרה של ציד–ה', בסוד ה' של הוי"ה–רמז לשכינה, אמר לו שיצא לשדה של השכינה שהיא חקל תפוחין קדישין, היה

אומר עשו שהולך שם להתפלל, ותצוד את השכינה ותביא אותה, כדי שנתברך מפיה, וְאִי־קִמּוּהָ וּפְרִשׁוּהָ רַבּוּתֵינוּ. וְנִפְקַע עֲשׂוֹ בְּגִין דִּיתְבָּרַךְ מִיִּצְחָק, דִּקְאָמַר לִיהָ, וַיֵּצֵא עֲשׂוֹ כִּי שִׁיתְבָּרַךְ מִיִּצְחָק שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית כז) וַאֲבָרְכָכָה לְפָנַי יְהוָה, דְּאֵלּוּ אָמַר וַאֲבָרְכָכָה וְלֹא יִתִּיר, יָאוּת שֶׁאֵילּוּ אָמַר יִצְחָק לַעֲשׂוֹ וַאֲבָרְכָכָה וְלֹא יוֹתֵר מִכֵּךְ, טוֹב הוּא, שֶׁהָרִי יִבְרַךְ אוֹתוֹ רַק כִּפִּי מִדְּרַגְתּוֹ הָרְאוּיָה לוֹ. בֵּינָן דִּקְאָמַר לְפָנַי יְהוָה אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁאָמַר לְפָנַי ה', בְּהִתְיָא שְׁעָתָא אֲזִדְעָזַע בְּרִסִּי יִקְרָא דִּקְדָּשָׁא בְּרִיךְ הוּא [ח] בְּאוֹתָהּ שְׁעָה נִזְדַּעְזַע כִּסָּא הַכְּבוֹד שֶׁל הַקֹּב"ה, אָמְרָהּ, וּמָה דִּיפּוֹק חַוִּיָּא מֵאַנּוֹן לְוּוּטִין, וַיִּשְׁתָּאֵר יַעֲקֹב בְּהוֹ וְאָמְרָהּ וְכִי ע"י הַבְּרִכוֹת יֵצֵא אוֹתוֹ נַחֲשׁ-הַס"מ מֵאוֹתָן הַקְּלָלוֹת, וְח"ו יִשָּׂאֵר יַעֲקֹב בָּהֶם וַיְהִי מִקּוֹלָל לַעֲוֹלָם.

בְּהִתְיָא שְׁעָתָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, אֲזִדְמָן מִיכָאֵל וְאַתָּא קָמִיָּה דִּיעֲקֹב, [ט] וְשִׁכְנִיתָא בְּתַרְיָה נִזְדָּמָן הַמְּלָאךְ מִיכָאֵל שֶׁר הַחֲסֵד וְהַבְּרִכוֹת, וְבֹא לְפָנַי יַעֲקֹב כְּשֶׁנִּכְנַס אֶצֶל יִצְחָק אֲבִיו וְהַשְׁכִּינָה עִמּוֹ, וַיֵּדַע יִצְחָק, וְחָמָא לָגַן עֵדֶן בְּתַרְיָה

עֵינִינִים זֶהָרֹזֶת

וְהֵם חַיִּים וְאוֹפְנִים שֶׁתַּחַת הַכִּסֵּא וּמִשְׁרָתֵם אוֹתוֹ. וְדִי בְּדֹרוֹשׁ הַזֶּה. מִרְח"ו.

ט. בְּהִתְיָא שְׁעָתָא אֲזִדְמָן מִיכָאֵל ל' גּוּ'. זֶה יוֹבֵן בְּמ"ש דְּנִיָּאל (דְּנִיָּאל פֶּרֶק י' פֶּסוּק כ"א) וְאִין אֶחָד מִתְחַזֵּק עִמִּי עַל אֱלֹהִים כִּי אִם מִיכָאֵל שְׁרָקָם, וְהַעֲנִין כִּי מִיכָאֵל הוּא הַמְּלָמֵד סְנִיגוּרִיא עַל יִשְׂרָאֵל וְהוּא אֲפוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלֹּנוּ בְּמִרוֹם. עוֹד טַעַם שְׁנֵי בְּמ"ש לַעֲלִיל פֶּרֶשֶׁת וִירָא דָּף ק"א ע"א בְּס"ת כִּי בִּכְל אֶתֶר דְּמִיכָאֵל תִּמְנָן, וְדָאִי הוּא שֶׁמֶשׁ הַשְׁכִּינָה לְפָנַי שְׁאִין הַשְׁכִּינָה נֹסַעַת אֵלָּא עִמּוֹ כִּי הוּא מוֹרְכָבָה שֶׁל

ח. אֲזִדְעָדַע כּוֹרְסִיא יִקְרָא וְכו'. וְהֵנָּה עֵינִין זֶה יוֹבֵן בְּמָה שִׁידַעַת כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל חֲצוּבוֹת מִתַּחַת כִּסֵּא הַכְּבוֹד וְכִסֵּא הַכְּבוֹד שֶׁהוּא סוּד הַבְּרִיָּאָה הוּא מִקּוֹר אֶל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים. וְלִכֵּן בְּרָאוֹת הַכִּסֵּא (הוּא בְּחִינַת עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה כְּנ"ל) כִּי יִצְחָק הִיָּה מִכְנִיס אֶת הַקְּלִיפָה בְּקְדוּשָׁה וּמוֹצִיא אֶת יַעֲקֹב מִן הַקְּדוּשָׁה, אֲזִדְעָזַעַת בּוֹדָאִי כִּי תִשָּׂאֵר כְּבִיכּוֹל פְּגוּמָה לַעֲוֹלָמִים כִּי אִם אִין יִשְׂרָאֵל, אִין כִּסֵּא כְּבִיכּוֹל. וְבִזָּה תִּבְיִין עֵינִין הַצְּדִיקִים שֶׁהֵם הַמּוֹרְכָבָה וְכִסֵּא לְהַשִּׁי"ת. אִמְנָם הַמְּלָאכִים הֵם לְמַטָּה בִּיצִירָה

יַעֲקֹב, וַבִּרְכִּיָּה קָמָה וַיַּדַּע יִצְחָק שֶׁהִמְלִיךָ מִיכָאֵל נִכְנָס, וְגַם רָאָה אֶת גֵּן עֵדֶן עִם יַעֲקֹב,
וּבִרְכוּ לִפְנֵי הַשְׂכִּינָה אֶךְ עֲדִיין חֲשַׁב שֶׁעָשׂו טוֹב. וְכֵן עָאֵל עָשׂו, עָאֵל בְּחֵדִיה
גִּיהֶנָּם אמנם כאשר נכנס עשו, נכנס עמו הגיהנם, ועמו פלונית היא הנחש נוק' דס"מ. **וְעַל**
דָּא ועל זה נאמר (בראשית כז) **וַיַּחְרֹד יִצְחָק תְּרֹדָה גְּדוֹלָה עַד מָאָה, דִּחְשַׁב**
דְּלֹא הָוָה עָשׂו בְּתֵהוּא סְטָרָא שעד עכשיו חשב יצחק שלא היה עשו באותו צד
של הס"א, ונצטער שהיה אוהבו עד עתה וטעה לחשוב שהוא צדיק, **פְּתַח וְאָמַר,**
וְאַבְרָכְתָּהוּ, גַּם בְּרוּךְ יְהִיָּה [י] (בראשית כז) •

עיונים והארות

י. ויחרד יצחק וגו'. מפני כמה סיבות. א'. לפי שהיה רוצה לברכו על חינום בהיותו דבוק בגיהנם ובקליפות. ב'. כי נצטער על היות בנו יוצא חלציו בקליפות לגמרי. ג'. אל עיקר האמת כי עד עתה היה אוהבו תמיד ודבק בו בחשבו כי היה צדיק. ובראותו כי לא כן היה, נצטער מאד על מה שהיה מוטעה כל ימיו בסברא זו. והנה ענין אמרו שנכנס עמו ג"ע או שנכנס עמו גהינם, כבר נתבאר כי אין הכוונה על ג"ע ממש אלא על ענין השכינה הנקראת ג"ע כנודע. וז"ש וזאדמן מיכאל וגו' ושכינתא בהדיה וגו'. וכן כד עאל גיהנם עם עשו אין הכוונה על גיהנם ממש רק על הקליפה הנקראת גיהנם, והם סוד לילית הנקראת נחש נוקבא דסמאל אשר לה ז' היכלות אשר אחד מהם נקרא גהינם העליון הנזכר בפרשת פקודי. וסוד זה הנחש היה דרגא דעשו הנקראת שפת שקר דאייתי לווטין על עלמא. ולכן עאל עמיה גיהנם הוא הנחש העליון. מרח"ו.

השכינה הנקראת אופן הגדולה, כי מיכאל רשום בגדולה ואחריו נמשכים השאר. ויתכן לומר כי ודאי מ"ש מיכאל הוא לפי שאחריו נגזרים השאר, אבל אה"נ דשאר המרכבה אתו תמן בהכרח עם השכינה. והנה לז"א כריח שדה, כי כבר נודע כי הם ג' גוונים הקשת מיכאל גבריאל רפאל, והם דוגמת התפוח הכולל ג' גוונים הנזכרים והוא בסוד הת"ת עם החסד והגבורה, ואלו ג' המלאכים הם ג' גוונים הקשת דוגמת ג' גווני התפוח והם מרכבה אליהם. והנה באמרו כי נכנס עמו שדה תפוחים, הנה פשיטא כי נכנס עמו ג' גווני הקשת שהם בסוד ג' גווני התפוח. והנה, יצחק חשב כי היה עשו ונכנסה עמו השכינה וברכו בלב שלם בחשבו כי כן היה האמת כמו שחשב כי היה עשו בקדושה. וכאשר היה רואה דעאל עמיה גיהנם (ר"ל לאחר שיעקב הלך ונכנס עשו) אז:

בְּגִין כֹּה, אֲדַמֵּן יַעֲקֹב בְּחֶכְמָתָא וּבְעֵקְמוֹ מִשּׁוּם כִּךְ נִזְדַּמֵּן יַעֲקֹב בַּחֲכֻמָּה
 וּבַעֲקֻמִּימוֹת נִגְד עֲשׂו דְּאֵיִיתִי בְּרַכָּאן עָלֶיהָ דִּיעֲקֹב דְּאִיהוּ בְּגִוּוֹנָא
 דְּאָדָם הָרָאשׁוֹן שֶׁהֵבִיא אֶת הַבְּרִכּוֹת עַל יַעֲקֹב שֶׁהוּא כְּדוֹגְמַת אֲדָה"ר, וְאֵתְנַטְּלוּ
 מִתְּהוּא חֲוִיָּא דְּאִיהוּ שִׁפְת שֶׁקֶר וְנִלְקַחוּ הַבְּרִכּוֹת מֵאוֹתוֹ נַחֲשׁ שֶׁהוּא שֹׁפֵט שֶׁקֶר.
 דְּכַמָּה שֶׁקֶרָא אָמַר, וְכַמָּה מְלִי דְּשֶׁקֶרָא עָבַד שְׁכֻמָּה שֶׁקֶרִים אָמַר לַחֲוָה
 וְכֻמָּה דְּבִרֵי שֶׁקֶר עָשָׂה, שֶׁדָּחַף אוֹתָהּ עַל הָאֵילָן וְכו', בְּגִין לְאַטְעָאָה וּלְאֵיִתָּאָה
 לְוִוִּטִין עַל עֲלָמָא כְּדִי לְהַטְעוֹתָהּ וּלְהֵבִיא קִלְלוֹת עַל הָעוֹלָם. בְּגִין כֹּה, אָתָּא
 יַעֲקֹב בְּחֶכְמָה וְאַטְעִי לְאָבוֹי, בְּגִין לְאֵיִתָּאָה בְּרַכָּאן עַל עֲלָמָא
 מִשּׁוּם כִּךְ בֹּא יַעֲקֹב בַּחֲכֻמָּה, וְהַטְעָה אֶת אָבִיו כְּדִי לְהֵבִיא בְּרִכּוֹת עַל הָעוֹלָם, וּלְנַטְּלָא מִנֵּיהּ
 מַה דְּמִנְעָ מִעֲלָמָא וְלִיטוֹל מִהֲנַחֲשׁ מַה שֶּׁמִּנְעַ מִהָעוֹלָם בַּחֲטָא אֲדָה"ר, וּמִדָּה לְקַבֵּל
 מִדָּה הָוָה וּמִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה הִיתָה כֹּאן. וְעַל דָּא בְּתִיב, וְעַל זֶה כְּתוּב (תְּהִלִּים קט)
 וַיֵּאָהֵב קִלְלָהּ וַתְּבוֹאֶהוּ וְלֹא חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִפָּנָיו. עָלֶיהָ
 בְּתִיב, וְעַל הַנַּחֲשׁ כְּתוּב (בְּרֵאשִׁית ג) אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיֵּית
 הַשָּׂדֶה. וְאַשְׁתָּאֵר בֵּיהּ לְדָרִי דְרִין וְנִשְׁאַרָה בּוֹ הַקִּלְלָה לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, וְאַתָּא
 יַעֲקֹב וְנִטְיִיל מִנֵּיהּ בְּרַכָּאן וּבֹא יַעֲקֹב וְלִקַּח מִמֶּנּוּ אֶת הַבְּרִכּוֹת.

וּמִן יוֹמוֹי דְּאָדָם וְכִבְר מִימֵיו שֶׁל אֲדָה"ר, אֲדַמֵּן יַעֲקֹב לְנַטְּלָא מִתְּהוּא
 חֲוִיָּא, כֹּל הֵנִי בְּרַכָּאן הִיָּה מְזוּמָן יַעֲקֹב לִיטוֹל מֵאוֹתוֹ הַנַּחֲשׁ אֶת כָּל אֵלוֹ
 הַבְּרִכּוֹת, וְאַשְׁתָּאֵר אִיהוּ בְּלִוְוִטִין וְלֹא נָפַק מִנֵּיהּ וְנִשְׁאַר הַנַּחֲשׁ עִם הַקִּלְלוֹת

ולא יצא מהם.

ח"א קמ"ג ע"ב

רבי יוסי ברבי שמעון בן לקוניא אמר שאל את לרבי אלעזר,
 כלום שמעת מאביד, אמאי לא אתקיימו ברבאן
 דבריה יצחק ליעקב האם שמעת מאביד מדוע לא התקיימו הברכות שברך יצחק
 את יעקב, ואנון ברבאן דבריד יצחק לעשו אתקיימו בלהו ואילו
 אותן הברכות שבירך את עשו התקיימו כולם.

אמר ליה, כל אנון ברבאן מתקיימי ענה לו, כל אותן הברכות מתקיימות,
 וברבאן אחרנין דבריה קדשא בריד הוא ליעקב. וגם
 הברכות האחרות שברך הקב"ה את יעקב נתקיימו אבל, מיד, יעקב נטל לעילא
 אבל מיד יעקב לקח את הברכות של מעלה ברוחניות, ועשו נטיל לתתא ועשו לקח
 את ברכותיו למטה בגשמיות בתאוות והבלי העוה"ז. לבתרא, פד יקום מלבא
 משיחא, ישול יעקב לעילא ותתא ואח"כ כאשר יעמוד מלך המשיח, יקח
 יעקב גם למעלה וגם למטה ויתאבד עשו מבלא, ולא יהא ליה חולקא
 ואחסנא ודוכרנא בעלמא ויאבד עשו מהכל ולא יהיה לו חלק ונחלה וזכרון
 בעולם, במה דאתאמר, כמו שנאמר (עובדיה א) והיה בית יעקב אש
 ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו' ודלקו בהם ואכלום ולא יהיה שריד
 לבית עשו. בגין דיתאבד עשו מבלא, וירית יעקב תרין עלמין,
 עלמא דין ועלמא דאתי לפי שאז יאבד עשו מהכל, וירש יעקב שני העולמות

העולם הזה והעולם הבא.

וּבְהָאֵי זְמַנָּא כְּתִיב וְעַל אוֹתוֹ הַזְמַן כָּתוּב שֵׁם, (עובדיה א) וְעַל מוֹשִׁיעִים
 בְּחַר צִיּוֹן לְשֹׁפֵט אֶת הָרָע עָשׂוּ וְהִתְהַלְּכָה לִיהוָה הַמְּלוּכָה.
 תְּהוּא מַלְכוּת דְּעָשׂוּ, דְּנִטְלָא בְּהָאֵי עֲלָמָא אוֹתָהּ מַלְכוּת שֶׁל עָשׂוּ שְׁנִטְלָא בְּעוּדָה ז',
 יְהִיב לִיהִי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא (ס"א יְהִיב לִיהִי לְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא) בְּלַחְדוּרֵי יְהִיב
 לִקב"ה בַּלְבָּד. וְכִי הַשְׁתָּא לָאו אִיְהִי מַלְכוּת מִקְדָּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְכִי
 עָבְשׂוּ אִינְה מַלְכוּת שֶׁל הַקב"ה, אֲלָא אַף עַל גַּב דְּשִׁלִּיט קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 לְעִילָא וְתַתָּא אֲלָא אַע"פ שְׁשׁוּלֵט הַקב"ה לְמַעְלָה וּלְמַטָּה, הָא יְהִיב לִזְנוֹן לְשֹׁפֵט
 עַמִּין, לְכָל חַד וְחַד חוֹלֵק וְאַחֲסָנְתָא בְּהָאֵי עֲלָמָא, לְאַשְׁתַּמְשָׁא
 בִּיהִי הָרִי נָתַן לָהֶם לְשֹׁאֵר הָעַמִּים, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּעוּדָה ז' לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.
 וּבְהִתְהַלְּכָה זְמַנָּא וְלַעֲתִיד לְבָא, יִשׁוּל מִכְּלָהוּ מַלְכוּתָא, וְתִהְיֶה דִּילִיה
 בְּלָא יִקַּח מְכוּלָם אֶת מַלְכוּתָם וְתִהְיֶה כּוֹלָה שְׁלוֹ, דְּכְתִיב וְהִתְהַלְּכָה לִיהוָה
 הַמְּלוּכָה, לִיהִי בְּלַחְדוּרֵי לוֹ בַּלְבָּד, דְּכְתִיב, (זְכַרְיָה יד) וְהָיָה יְהוָה
 לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה יְהוָה אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד [יא].

עיונים והארות

ח"ו פתחון פה למינים באמרו שאינו שולט ח"ו בזמן הזה.

אמנם הכוונה כי השי"ת לעולם ועד הוא מלך ומלך וימלוך, אלא שאנו צריכים להבחין בין שני מינים של מלכויות: א' למעלה, והם סוד ברכות יעקב, ברכאן עילאין דיעקב. ב' לתתא בהאי עלמא והם סוד ברכאן תתאין דיעקב. וכיון שעשו נטל תחילה ברכות לתתא כנ"ל, לכן הקב"ה הוא מלך בעליונים ויעקב חבל נחלתו במלכות העליון ובברכאן עילאין, ואילו ברכות דלתתא והוא מלכות

יא. מרח"ו. "בההוא זמנא כתיב ועלו וכו'. והנה כי אפשר ששתי הברכות יתקיימו בזמן אחד, כי הרי אמר את אחיך תעבוד והיה כאשר תריד וגו' הרי שאי אפשר ששניהם יתברכו כאחד רק כשזה נופל זה קם. ולכן עשו קם תחילה ויעקב נפל, וזה היה בגלות ושעבוד מצרים. ולעת"ל בביאת משיחנו בב"א יפול עשו ויקום יעקב קימה שאין אחריה נפילה לעולם. וז"ש ובההוא זמנא כתיב ועלו מושיעים וגו'. ותירץ עם האמור קושיא אחרת גדולה והיא, כי איך אומר והיתה לה' המלוכה, וכי לעולמי עד המלוכה שלו יתברך היא, והרי יש כאן

ח"א קמ"ו ע"א

תָּא חַיִּי בא וראה, **כִּמָּה בְּרָכָאן אֶתְבְּרַךְ יַעֲקֹב** כמה ברכות חשובות נתברך יעקב אבינו, **חַד דְּאֲבִי בְּתַהוּא עֲקִימוֹ, וְרוּחַ כָּל אֲנוּן בְּרָכָאן** אחת מאביו, באותה ערמה מצד הגבורה שרבקה אמרה לו לרמות את עשו, והרויח את כל אותן הברכות. **וְחַד דְּשִׁכְנִיתָא דְּבְרִיךְ לִיה קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כִּד תָּהוּ אֲתִי מְלָכָן** ואחת ברכה של השכינה שברך אותו הקב"ה כאשר היה בא מלבן הארמי והיא מצד החסד, **דְּבְתִיב, שכתוב (בראשית לה) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יַעֲקֹב** בבואו מפדן ארם. **וְחַד, דְּבְרִכִּיה לִיה תַּהוּא מְלָאכָא מִמְנָא דַּעֲשׂוֹ** ואחת שברך אותו אותו המלאך הממונה על עשו, והיא מצד התפארת. **וְחַד, בְּרָכָה אַחְרָא, דְּבְרִכִּיה לִיה אֲבוּה, כִּד תָּהוּ אָזִיל לְפָדָן אֲרָם** ועוד ברכה אחרת שברך אותו אביו כאשר היה הולך לפדן ארם, והיא מצד המלכות, **דְּבְתִיב שכתוב (בראשית כח) וַיֹּאֶל שְׁדֵי יִבְרָךְ אֹתְךָ וְגו'.**

עיונים והארות

מקום אין הם חפשיים במעשיהם אלא מוגבלים ברצון הקב"ה. אבל לעת"ל אפילו אותה המלוכה שנתן להם, יסלק מהם ולא ירצה שיהיו תחתיו מלכים אפילו משועבדים שינהיגו העולם אלא הכל יהיה על ידו. ודריש ועלו מושיעים וגו' ואז והיתה לה' המלוכה בה' הידיעה, כי יכירו כולם שהנהגת העולם רק בידו בלי שליח וסרסור.

דלתתא דהאי עלמא, הניח הקב"ה ויעקב לעשו דיטול לה בקדמיתא. והענין הוא כי מסר הקב"ה ממשלת העולם ושלטנותו אל השרים העליונים. וזהו ענין המלוכה שניתנה לשרים. ובערך זה הוא שאנו אומרים שנתן המלוכה לשרים, אבל ברור הוא כי כולם נכנעים תחתיו ומאיתו הם מקבלים המלכות ואינן עושים דבר חוץ מרשותו וגזרתו. והם נקראים מלכים כי על פיהם ישק דבר, אבל מכל

בְּהָיוּ וּמָנָא בְּאוֹתוֹ זְמַן דְּחָמָא יַעֲקֹב גְּרָמִיָּה בְּכָל תַּיִי בְּרָכָאן
 שראה יעקב אבינו עצמו בכל אלו הברכות החשובות, **אָמַר, בְּמָאן**
בְּרָכְתָא דְּמִנֵּיִהּ אֶשְׁתַּמֵּשׁ הַשְּׁתָּא באיזו ברכה מהם אשתמש עתה. **אָמַר,**
בְּחֶלְשָׁא מִנֵּיִהּ אֶשְׁתַּמֵּשׁ הַשְּׁתָּא אמר בחלשה שבהם אשתמש עתה, **וּמָאן**
אִיהוּ, דָּא בְּתַרְיִיתָא, דְּבְרָכִיָּה אֲבוּיָה ואף על פי שהיא חזקה שהרי ברכו ואל שדי
 אביו, **וְאַתָּה עַל גַּב דְּאִיָּהּ תְּקִיפָא** ויתן לך את ברכת אברהם וכו' ויש בה שפע בכל המובנים, **אָמַר,**
לָאו אִיָּהּ תְּקִיפָא בְּשִׁלְטִנּוּתָא דְּהָאִי עַלְמָא בְּקִדְמָאָה אמר, בכל
 זאת אינה חזקה בשלטון וממשלה של העוה"ז כמו הראשונות, כי בברכה הראשונה ברך אותו
 יעבודוך עמים וישתחוו לך לאומים וכו', וגם בברכה של שרו של עשו כתוב כי שרית עם אלהים
 ועם אנשים ותוכל, וגם בברכת השכינה כתוב כי אם ישראל יהיה שמך, שכולם מורים על
 ממשלה של העוה"ז בפרט.

אָמַר יַעֲקֹב, אֵשׁוּל הַשְּׁתָּא דָּא, וְאַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אקח עתה ברכה זו אני
 ובני לסבול את הצרות של עשו וכו', **וְאַסְלֵק בָּל אֲנוּן אַחֲרֵנִין לְזֻמְנָא**
דְּאַצְטְרִיד לִי וְלִבְנָאִי בְּתַרְאִי ואדחה ואסלק אותן הברכות האחרות שיש בהן
 ממשלה, לזמן שאצטרך אותם לי ולבני אחרי. ומפרש **אִימְתִּי, בְּזֻמְנָא דִּיתְכַּנְשׁוּן**
בָּל עֲמֻמִּיָּא לְאוּבְדָּא בְּנֵי מַעְלָמָא מתי יהיה הזמן הזה, בזמן שיתאספו כל
 האומות ח"ו לאבד את בני מהעולם שאז תהיה עת צרה לבני, **דְּבִתִּיב,** שכתוב (תהלים
 קיח) **כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם. סָבְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי**
בְּשֵׁם ה' כִּי אֲמִילֵם. סָבְבוּנִי בְּדַבְּרוֹרִים וְגו' בשם ה' כי אמינם. **הָא הָכָא**

תִּלְתָּא, לְגַבִּי תִלְתָּא דְאַשְתָּאֲרוּ הרי כאן שלשה סבובים, וכנגד כל פעם שזוכר-כי אמיל"ם, ישתמש בברכה אחת כנגד שלש ברכות שנשארו, ובכוחם ינצלו בני. **חַד, אַנּוּן בְּרָכָאן קְרָמַי דְּאַבּוּה** אחת, אותן הברכות הראשונות שברכו אביו שהן מצד הגבורה, והיא כנגד כל גוים סבבוני, שאין הסיבוב קשה כל כך, ודי ומספיק בברכה זו להפילם. **תִּרִין, אַנּוּן בְּרָכָאן דְּבְרָכִיה קְדָשָׁא בְּרִיד הוּא** השנית, אותן ברכות שברכו הקב"ה מצד החסד, שהוא סבוני גם סבבוני, דהיינו סיבוב אחר סיבוב מהמוני העמים, שלזה נצרך לברכה של הקב"ה. **תִּלְתָּא, אַנּוּן בְּרָכָאן דְּבְרָכִיה הַחוּא מְלָאכָא** השלישית, אותן הברכות שברך אותו המלאך שרו של עשו מצד התפארת, כנגד סבוני כדבורים, שעוקצים ומיד מתים, והוא החלש שבכולם, כך אויבנו יהיו כמו הדבורים שעוקצים ומיד נופלים ומתים, כי תבא ברכת המלאך ותזנב בהם עד בלתי השאיר להם שריד ופליט.

אָמַר יַעֲקֹב, לַהֲתָם אֶצְטְרִיכוּ, לְגַבִּי מַלְכִין וְכָל עַמִּין דְּכָל עָלְמָא לשם אני צריך את הברכות, כנגד כל המלכים וכל העמים של כל העולם כולו, **וְאַסְלִיק לֹון לַהֲתָם** ואעלה ואדחה את הברכות לאותו זמן. **וְהַשְׁתָּא לְגַבִּי דְעֵשָׂו, דִּי לִי בְּהָאִי** ועכשיו כנגד עשו די לי בזו הברכה הקטנה שברך אותי אבא כשהלכתי לפדן ארם. ומביא משל **לְמַלְכָּא, דְּהוּוּ לִיָּה בְּמָה לְגִיּוֹנִין תְּקִיפִין, בְּמָה מְאֲרִי מְגִיחִי קְרָכָא לְאַנְחָא קְרָכִין** למלך שהיו לו כמה מחנות של צבא חזקים, וכמה בעלי מלחמה בעלי קרב לעשות מלחמות וקרבות, **דְּזַמִּינִין לְגַבִּי מַלְכִין תְּקִיפִין** (דף קמו ע"ב) **לְאַנְחָא בְּהוּ קְרָכָא** שהיו מזומנים לעמוד כנגד מלכים חזקים לערוך עמם מלחמה חזקה. **אַדְהֵכִי שָׁמַע עַל לְסֻטִּים חַד קַפְחָא, אָמַר, הִנֵּי בְּנִי**

תִּרְעֵי, יְהִי־כֵן תִּמְנָן בינתיים שמע על לסטים אחד שהיה מקפח ושוודד את הבריות, אמר אלה החיילים שומרי העיר ילכו שם להלחם בו. **אָמַר לִיה, מִכָּל לְגִיזָנִין דִּילָךְ, לִית אַנְתָּ מְשִׁדֵּר הֵתָם אֶלָּא אֱלִין** שאל אותו מכל המחנות של הצבא שלך אין אתה שולח לשם רק את אלה. **אָמַר, לְגִבִּי הֵהוּא לְסָטִים, דִּי בְּאֱלִין** אמר המלך, בשביל אותו לסטים מספיק באלו שומרי העיר. **דִּהָא כָּל לְגִיזָנוּתִי וּמְאִירִי קִרְבָּא, אֶסְתַּלֵּק לְגִבִּי אֲנֹנִן מַלְכִּין תְּקִיפִין** שהרי כל המחנות ובעלי מלחמה, אניח אותם אצל אותם מלכים חזקים ללחום נגדם, **בִּיּוֹמָא דְקִרְבָּא, דְּאֶצְטְרִיבוּ לִי, לִיהוּוּ** ביום של המלחמה כשיצטרכו לי, שם יהיו.

אוּף הָבִי יַעֲקֹב אָמַר לְגִבִּי עֲשׂו, דִּי לִי הִשְׁתָּא בְּאֱלִין בְּרָכָאן גם כך אמר יעקב, כי נגד עשו די לי עתה באלו הברכות שברך אותי אבא כשהלכתי לפדן ארם. **אָבֵל לְהֵהוּא וּמְנָא** אבל לאותו זמן, **דְּאֶצְטְרִיבוּ לְגִבִּי לְגִבִּי כָּל מַלְכִּין וְשְׁלִיטִין דְּכָל עֲלָמָא** שיצטרכו בני כנגד המלכים והשליטים של כל העולם שיעלו על בני וירצו ח"ו להשמידם, **אֶסְתַּלֵּק לֹזֵן** אניח אותם לאותו זמן. **כִּד יִמְטִי הֵהוּא וּמְנָא, יִתְעַרְוִן אֲנֹנִן בְּרָכָאן מִכָּל סְטָרִין, וְיִתְקַיִים עֲלָמָא עַל קִיּוּמִיהּ בְּרָקָא יָאוּת** וכאשר יגיע אותו זמן, יתעוררו כל אותן הברכות מכל הצדדים ויתקיים העולם בקיומו כראוי, **וּמִתְהוּא יוֹמָא וּלְהֵלָאָה, יָקוּם מַלְכוּתָא דָּא עַל כָּל שְׂאָר מַלְכוּתֵי אַחֲרָא** ומאותו יום והלאה תקום מלכות זו של מלך המשיח על כל שאר המלכויות האחרות, **כְּמָה דְּאוּקְמוּהּ, דְּכִתִּיב, כְּמו שֶׁכָּבֵר בִּיאֲרֹנוּ שֶׁכָּתוּב עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שְׁהוּא (דְּנִיאל ב') תִּדְּק וְתִסַּף כָּל אֱלִין מַלְכוּתָא וְהִיא תִּקְוִם לְעֲלָמִיָּא** יכתת ויכלה כל אותם מלכים של אומות העולם,

ומלכותו של מלך המשיח היא תקום לעולם. וְהִיָּינוּ הָהִיא אֲבָנָא, דְּאִתְּגַזְרַת מִן טוֹרָא דִּי לָא בְּיָדֵין וְזֶה מֵה שֶׁלֹּמְדֵנוּ עַל אוֹתָהּ אֲבָן שֶׁרָאָה נְבוֹכַדְנֶצַּר שֶׁנִּכְרַתָּהּ מִן הַהֶר, אֲבָל לֹא בִּידֵי אָדָם, כְּמָה דְּאִתְּ אָמַר כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט) מִשָּׁם רוּעָה אֲבָן יִשְׂרָאֵל, מֵאֵן אֲבָן דָּא. דָּא בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל וְשׂוֹאֵל מִי זֶה, עַל מִי מְרוֹמְזֵת, וְאוֹמֵר זֶה רוֹמְזוֹ עַל הַשְּׂכִינָה, כְּמָה דְּאִתְּ אָמַר, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח) וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שִׁמְתִּי מִצְבָּה וְגו' וְכַשִּׁיבָא הַמְּשִׁיחַ יִמְלֹךְ בִּכְחַ הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה שְׂשׂוּרָה שֶׁם.

מאמרי הפרשה

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבֶרְהָם אֲבֶרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

בני ישמעאל יכניעו את בני אדום, ומזה יצמח המשיח

כתב בעל הטורים (כאן) וזה לשונו, על פני כל אחיו נפל, וסמיך ליה ואלה תולדות יצחק, לומר, כשיפול ישמעאל באחרית הימים, אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

כלומר בסוף הפרשה הקודמת כתוב "על פני כל אחיו נפל" ונסמכה לו תחילת פרשתנו "ואלה תולדות יצחק", לומר, כי כשיפול שרו של ישמעאל, אזי תתגלה מעלת יצחק בן אברהם, דהיינו שתבוא הגאולה במהרה בימינו אמן.

ונרחיב מעט בעניין זה כי הדברים קשורים מאד לזמננו.

ראינו בפרשה הקודמת, כאשר יצאה רבקה אמנו מבית אביה בירכוה בברכה, ויברכו את רבקה ויאמרו לה אחתנו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו (בראשית כד, ס). ופירש רש"י, את זרעך תקבלו אותה ברכה שנאמרה לאברהם בהר המוריה הרבה ארבה את

זרעך... יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת. עד כאן לשונו. ומשמע מדברי רש"י, כי רבקה התברכה באותה הברכה שנאמרה לאברהם אבינו בהר המוריה. ומה היא אותה ברכה שנתברך אברהם אבינו, כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש זרעך את שער איביו (בראשית כב, יז). אולם לכאורה אין זו אותה ברכה, שהרי אברהם אבינו התברך שזרעו יירש את "שער אויביו" ואילו רבקה אמנו התברכה שזרעה יירש את "שער שונאיו". ואם כן לכאורה אין זה מדויק לומר שרבקה אימנו התברכה באותה ברכה שנאמרה לאברהם אבינו,

ובאמת צריך לברר מי הם "אויביו" ומי הם "שונאיו", אשר אברהם אבינו ורבקה אימנו נתברכו, שזרעם ירשום, ומה ההבדל בין "אויב" ל"שונא".

בספר תהלים (מזמור פג, ג) אמר דוד המלך, כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש וגו', (ושם פסוק ז) אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים וגו'. (ושם פסוק יג) אשר אמרו נרשה לנו את נאות אלהים. ופירש רש"י, "אשר אמרו", הגוים האלו האמורים למעלה אדום וישמעאל וכל חבריהם. עד כאן לשונו. ומבואר כי "אויביו" ו"שונאיו" הם בני אדום עשו, וישמעאל, שהם שתי האומות אשר ירדפו תמיד אחרינו.

וביתר פירוט, מי הם "אויביו" ומי הם "שונאיו". דבר זה מפורש בדברי הילקוט שמעוני (לך לך רמז ע"ו) על הפסוק, ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו. "עליו" אלו בני ישמעאל, שעליהם בן דוד יצמח, שנאמר, "אויביו" אלביש בושט ועליו יציץ נזרו (תהלים קלב, יח). ועל הפסוק, וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפל על צוארו וישקו ויבכו (בראשית לג, ד), רש"י הביא את דברי חז"ל (ספרי בהעלותך ס"ט) רבי שמעון בן יוחאי אומר הלכה בידוע "עשו שונא" ליעקב.

נמצא מדברי חז"ל כי "אויביו" הם בני ישמעאל, ואילו "שונאיו" הם בני עשו אדום.

גלות ישמעאל קשה משל אדום

וראה מה שכתב רבנו בחיי בפירושו על התורה (נצבים ל, ז הוצאת מכון הרב קוק) על הפסוק על אויבך ועל שונאיך אשר רדפוך, "אויבך", ישמעאל. "שונאיך", עשו. והן שתי האומות שאנחנו משועבדים תחתיהם ומפוזרים ביניהם... ומה שהזכיר "אויבך" על ישמעאל ו"שונאיך" על עשו, מפני שה"אויב" גדול מן ה"שונא" כי השונא אף על פי שירע לו, יעשה על דרך הרחמנות. אבל האויב הוא שבלבו איבה עולמית, לא ישים לו רחמים, על זקן יכביד עולו מאד.

וזה מסוד הלשון ודקדוקו, כי "אויב" הוא מלשון אבוי, ואותיותיהם שוות, ועל שם שהנופל בידו צועק אוי ואבוי... ושפחה כי תירש גברתה, זה ישמעאל הבא מהגר. ומפני שבני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו, לכן קראן הכתוב "אויביך", וכן אמרו (שבת יא). תחת אדום ולא תחת ישמעאל. עד כאן לשון רבנו בחיי. מתבאר מדבריו כי האויב גרוע מהשונא, ובשל כך ישמעאל הוא האויב. ואילו עשו הוא השונא, כי "בני ישמעאל קשים לישראל יותר מבני עשו".

לא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת מישמעאל

וכן כותב הרמב"ם באגרת תימן וזה לשונו, ואתם אחינו, ידוע לכם שהקדוש ברוך הוא הפילנו במהמורות עונותינו בתוך אומה זו שהיא אומת ישמעאל, שדעתם חזקה עלינו, והם מתחכמים להרע ולמאוס אותנו, כמו שגזר עלינו יתברך "ואויבינו פלילים". ושלא תעמוד על ישראל אומה יותר אויבת ממנה, ולא אומה שהרעה בתכלית הרעה לדלדל אותנו ולהקטין אותנו ולמאוס אותנו כמוהם. שאפילו דוד המלך ע"ה, כשראה ברוח הקודש כל הצרות העתידות לישראל, התחיל לצעוק ולקונן בלשון האומר מרעת בני ישמעאל ואמר, אויה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר (תהלים קכ, ה)... ואנחנו בעודנו סובלים שעבודם וכזביהם ושיקרותם למעלה מיכולתנו, אין ביכולת האדם כוח לסבול.

ישמעאל עתידים להצר לישראל צרות קשות

וכן כותב מו"ר הרב חיים ויטאל בספר עץ הדעת טוב (תהלים קכ"ד) וזה לשונו, כבר ידעת כי הגלויות אינן אלא ארבע, בבל, מדי, יוון ואדום. אבל עוד עתידים ישראל להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל הנזכר בפרקי דרבי אליעזר ובמדרשי חז"ל ובספר הזוהר סוף פרשת לך. והנה כל כוונתם של יתר האומות היתה להמיר דת ישראל שלא יעסקו בתורה חס ושלום, שמזה היה נמשל היזק אל גופנו שהיו הורגים מי שלא רצה להמיר את דתו, מה שאין כן ישמעאל, שעתידים להצר את ישראל צרות קשות ומשונות, לא נראה כמותם, כי היו רוצים לבלוע אותנו ולמחות את ישראל מתחת השמים כאילו לא היה. עד כאן.

ועתה מובנים הדברים: לאברהם אבינו נאמר וירש זרעך את שער איביו (בראשית כב, יז), כי זרעו היה יצחק וישמעאל, ולכן נאמר לו שזרעו שהוא יצחק יירש את "אויביו" היינו את ישמעאל. ואילו לרבקה נאמר, וירש זרעך את שער שונאיו (בראשית כד, ס), כי זרעה היה יעקב ועשו, ועל כן נאמר לה שזרעה יעקב ירש את "שונאיו" שהוא עשו (אדום). ושפיר צדקו דברי רש"י ש"רבקה נתברכה באותה הברכה שנאמרה לאברהם אבינו בהר המוריה", והיינו שירש זרעה את הקמים עליו לכלותו, אלא שהאומות העומדות עלינו לכלותנו הם "אויביו"

ו"שונאינו", ומכאן השינוי בלשון הברכות, כמדוקדק להפליא בלשון הכתובים, אולם גוף הברכה חד הוא.

בנפול ישמעאל יבא המשיח

ועיין מה שכתב בזהר הקדוש (סוף פרשת תולדות) דברים נפלאים ושם כל הסדר שיהיה באחרית הימים, כי בהבטחה לאברהם אבינו על ירושת האויבים נרמזה הגאולה העתידה, שכן מסרו לנו חז"ל את סדר נפילתם של "אויבינו" ו"שונאינו" באחרית הימים, באופן שבני ישמעאל יכניעו את בני אדום, ומתוך נפילת בני ישמעאל יעלה ויצמח מלך המשיח. וכן מובא בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק ל), שלוש מלחמות של מהומה עתידים בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים... ולהילחם בכרך גדול שברומי, ומשם בן דוד יצמח ויראה באובדן של אלו ואלו, ומשם יבוא לארץ ישראל שנאמר מי זה בא מאדום. עד כאן לשונו.

וזה שכתב בעל הטורים הנזכר בתחילת דברינו, ואלה תולדת יצחק בן אברהם... על פני כל אחיו נפל, וסמך ליה ואלה תולדות יצחק, לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

ישמעאל ואדום יתאספו לכבוש את ישראל

וכך כתוב בזהר (ח"א דף ק"ט), ויזדווגון כלהון עממיא על ברתיא דיעקב לאדחייא לה מעלמא. ובאור יקר (כתב יד מודינא דף כתב יד 122) הגירסא בזהר היא, ויזדמנון כלהו עממיא... ובפרוש הרמ"ק כתב שם וזה לשונו, ויזדמנון כלהו עממיא, שיעשו עצת שלום הם ביניהם, ויתהפכו לישראל להשמיד מפני שהקימו להם מלכות, ותהיה עת צרה ליעקב. אמנם לא יבוא למשבר, אלא וממנה יושע.

וכן כתב המלבי"ם (יחזקאל לב, יז), בעת קץ, אחר שכבר ישבו ישראל על אדמת ישראל, עתידים האומות להתאסף ולכבוש את ירושלים, ויבא גוג נשיא משך ותובל מארצות הצפון והמערב, שהם הערלים הנקראים אדום, ומשך ותובל הם מבני יפת הגרים באירופא... וכן בית תוגרמה שהם כולם נמולים מחזיקים בדת ישמעאליים, והם יתאספו עם בני אדום לכבוש הארץ מיד ישראל. אבל בבואם יעשה ביניהם מהומה וילחמו איש באחיו היינו אדום וישמעאל ילחמו זה בזה, מפני שאמונתם מפורדת, ושם ישפוט ה' אותם בחרב ובדם... עד כאן. הנה כי כן, מפורש בדברי חז"ל, כי הגאולה העתידה תבוא לאחר נפילת אויבינו שהם בני ישמעאל.

ובביאור גלות ישמעאל ביאר המהר"ל מדוע מלכות ישמעאל לא נמנתה במערכת ארבע המלכויות שראה דניאל (פרק ז) כי מלכות ישמעאל מטרתה כביכול לגלות ולהוסיף עול מלכות שמים, ועושים הכל בשם ה'. אלא שבהיות מהות ישמעאל "פרא אדם", הרי שאמנותם בה' גורמת לעשות את כל הרע שבעולם, באיצטלא שהם כביכול שליחי הבורא. ולכן לא נימנו כמלכות בפני עצמה. שכן ארבע המלכויות הוקמו על יסוד ביטול מלכות ישראל והתנגדות למלכות שמים. בעוד מלכות ישמעאל באה, כביכול, בשם מלכות שמים.

מרוב צרות ישמעאל, עם ישראל יתפלל לה' ו"ישמע אל" ויענם

וכתוב בספר הקדוש פרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב), אחד מן המדרשים הקדומים ביותר של עם ישראל, שנכתב על ידי התנא רבי אליעזר בן הורקנוס וזה לשונו, ולמה נקרא שמו ישמעאל, (בהוראת הקדוש ברוך הוא עצמו כנאמר, וקראת שמו ישמעאל (בראשית טז, יא)) מפני שעתיד הקדוש ברוך הוא לשמוע בקול נאקת עם ישראל, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל, שנאמר: "ישמע א-ל ויענם" (תהילים נה, כ). **ועוד** כתב שם (פרק ל'), שלוש מלחמות של מהומה (אינפתאדה) עתידין בני ישמעאל לעשות באחרית הימים... ומשם בן דוד יצמח.

לגרוס בכל יום חצי שעה זוהר

לאור הדברים הללו חייבים אנחנו להתחזק ולעשות חשבון נפש ולחזור בתשובה ולקבוע עיתים לתורה, וכל יום לגרוס בזוהר הקדוש חצי שעה, וגם לקרוא כל יום סדר פטום הקטורת שמעלתו גדולה מאד כמו שכבר הארכנו בזה לעיל (פרשת נח על הפסוק עשה לך תיבת עצי גפר ו, יד) שהעוסק בזוהר הקדוש, מקרב את הגאולה, לך קחנו משם, ובעזרת ה' יתברך ננצל מכל גזירות קשות ורעות ויגזרו עלינו גזירות טובות ונזכה לגאולה שלמה בנחת אמן.

מתי יבוא המשיח

מתי יבוא המשיח, מדוע הוא מתעכב, זו שאלה המעסיקה את כולם, והאלשי"ך הקדוש זצ"ל עונה עליה בפרשתנו (פרק כ"ז עה"פ ויהי כי זקן יצחק):

האלשיך הקדוש שואל, מדוע לכל הגלויות הקודמות נקבע מספר שנים קצוב מראש, כנאמר במצרים, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו, יג), וגלות בבל שבעים שנות. ואילו לגלותנו, הנקראת "גלות אדום", לא נקצב סך שנים מוגדר מראש.

ומתריץ, שכל הגלויות תלויות בשר של האומה, וכעבור מספר שנים קצוב, הוא מאבד את כוחו לשעבד את עם ישראל, והם נגאלים מידיו. אבל השר של אדום, שואב את כוחו ממקור מסויים, והוא ילך ויתעצם כל עוד יתווסף לו כח. מיהו השר, ומהו מקור כוחו?

כי ידוע ש"סמא"ל הוא שרו של עשו הוא השטן הוא יצר הרע. וכידוע שהס"מ שואב את כוחו רק מהעבירות והעוונות! ולכן אם רוצים אנחנו להביא לסיום הגלות, עלינו לחסל את מקור כוחו של שרו של עשו. והדבר יעשה על ידי תוספת מצוות, ותשובה על העבירות. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין צז:) כבר כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה!

כל יחיד ישוב בתשובה ובזכותו תבא הגאולה

ואל נאמר, הן העם רחוק מתשובה, וממילא רחוק הוא מגאולה. לא ולא! יסתכל כל אחד על עצמו, וישפר את דרכיו, אולי במצוה אחת יזכה לחולל את המהפכה. שאמרו חז"ל (רמב"ם תשובה פ"ג ה"ד) עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות! על כן ישוב בתשובה, אולי יחולל את המהפכה. כמאמרם (חולין פו:), יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו! ומכל שכן, אם תהיה קבוצה או חבורה שתטיב דרכה, שעל כך אמרו שאם "כנישתא חדא" קבוצה אחת תשוב בתשובה, בזכותם תבוא הגאולה!

נזכור! כל מצוה מחלישה את כוחו של "שר הגלות", ומקרבת את הגאולה!!!

עיקר הגאולה תהיה ע"י לימוד התורה הקדושה

והנה עיקר הגאולה הזאת כותב האור החיים הקדוש (בראשית מט, יא) תלויה בלימוד התורה, כי היא בזכות משה רבנו, וזה מאחר את הגלות כי משה רבנו לא רוצה לגאול בטלנים.

ועל כן אמר הכתוב, "הקול קול יעקב", שצריך לחזק קול התורה, שבו תלויה הגאולה, ואז "אין הידים ידי עשו".

ועל זה אמר האור החיים הקדוש על הפסוק, כבס ביין לבושו (בראשית מט, יא) כי היין הוא לימוד התורה (בפרט בלימוד הזוהר כנודע), אז האדם נטהר וראוי לגאולה. אבל אם לאו חס ושלוש ובדם ענבים סותו (שם).

ואם כן הכל על ידי שקול עם ישראל מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בזה תלוי קיום הברכה של הדור הזה.

והכל תלוי באות ו' של תיבת "קול" כי אות ו' היא עושה את ההבדל אם "קל" קול יעקב או "קול", וידוע שהאות ו' היא רמז ליעקב לתורה. וכן המילה "גאולה" כשהיא מלאה עם האות ו' עולה גימטריא מ"ה (כי שם מ"ה הוא כנגד אות ו' של הוי"ה כנודע), וזהו שאומרים גאולה "שלמה" - אותיות, של- מ"ה.

אחר מ"ה ימים להריגת משיח בן יוסף יתגלה משיח בן דוד

והביא הרב "ברכת אליהו" בשם ספרי רבנו אפרים על "ויחי", מדוע פרשה זו סתומה? וכתב שהיא מחוברת לפרשה הקודמת ששם נאמר על בני ישראל כשהיו בארץ גושן, ויאחזו בה ויפרו וירבו "מאוד" (בראשית מז, כז) ולזה נסמך ויחי יעקב וגומר. והנה תיבת "מאד" בגימטריא מ"ה, כי מ"ה ימים בין משיח אפרים (שהוא משיח בן יוסף) למשיח בן דוד, וזהו "ויפרו", רמז למשיח בן אפרים שאחר מ"ה ימים, העולים "מאד" שיהרג משיח בן אפרים, אז "ויחי יעקב" היינו שיבוא משיח בן דוד, ויחיה אותו ואת כל עמו שנהרגו.

וזהו הנאמר בחבקוק (ב, ג) אם יתמהמה חכה לו, היינו "אם" "יתם" "מ"ה" חכה לו". פירוש, אם המשיח מתמהמה מ"ה ימים, חכה לו, כי למחרת יום מ"ה שהוא יום מ"ו, יבוא משיח בן דוד ועמו לעזור לו.

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

אברהם משתבח ביצחק, ויצחק משתבח באברהם

צריך להבין, שלכאורה יש כפילות מיותרת בלשון בפסוק, כי אם יצחק הוא בן אברהם, בודאי שאברהם הוליד את יצחק? והנה רש"י (כאן) מבאר, לפי שהיו ליצני הדור אומרים, מאבימלך נתעברה שרה, שהרי היא היתה אצלו ותיכף נתעברה. לכן צר הקדוש ברוך הוא קלסתר פניו של יצחק כמו אברהם, וכל הרואה אותו חושב שזה אברהם, סימן שהוא בן אברהם, ולכן אמרה התורה "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", שהיו כולם מודים שאברהם הוליד את יצחק, מפני שהיה דומה במראה פניו בדיוק לאברהם.

בדרך אחרת כתב בספר ויצבור יוסף (ענתבי, ריש תולדות, נדפס בתרע"ט) אברהם ויצחק כל אחד היה משתבח בשני. אברהם היה אומר, אתם יודעים מי הבן שלי, זה יצחק, וזהו "אברהם הוליד את יצחק", שאברהם משתבח בו שיצחק הוא אדם גדול מאוד. וגם יצחק היה אומר,

אתם יודעים מי האבא שלי, האבא שלי זה אברהם אבינו, שגייר גרים וירד לכבשן האש, וזהו "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", שהוא השתבח באביו. הרי שכל אחד היה משתבח בשני.

שהוליד יצחק בנים, מוכח שמאברהם נתעברה שרה

עוד מבאר בספר אסיפת הכהן (הירש, ריש פרשתנו, נדפס תרס"ו) את הכפילות בפסוק, על פי דברי רבותינו ז"ל שהממזר אינו מוליד (ספר חסידים סי' ת"ק), שבזה יבואר, "אלה תולדות יצחק בן אברהם", כיון שיצחק היו לו בנים, אם כן מוכח ש"אברהם הוליד את יצחק", ולא אבימלך, כי אם היתה מעוברת מאבימלך, אז היה הבן ממזר ולא היה מוליד, ועכשיו שהוליד יצחק בנים, מוכח שמאברהם נתעברה שרה.

ליצני הדור היו אומרים "מאבימלך נתעברה שרה"

הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (על הפסוק כאן) מקשה, למה כתב רש"י "ליצני הדור" הן ליצנותן רשעות היא שהוציאו שם רע, והיה צריך לקוראם "רשעי הדור"? ומתרגם בשם מר זקני אבי אבי כמהר"ר ישעיה זלה"ה, שבאמת הם לא הוציאו שם רע על שרה, שהנה הגמרא (ב"ק דף צב.) אומרת, כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה, וכאן באבימלך הקדוש ברוך הוא עצר "בעד כל רחם לבית אבימלך" (לעיל כ, יח) והם היו שרויים בצער. אמר הקדוש ברוך הוא לאבימלך, תחזיר את שרה ואברהם יתפלל בעדך ותיושע, וכך היה. וכיון שהתפלל אברהם על חברו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. וזהו שאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה, לא נתכוונו לגנאי אלא לשבח! שבזכות תפילת אברהם על אבימלך, נענה אברהם תחילה ונתעברה שרה, ואומרים מאבימלך נתעברה שרה, היינו בזכות תפילת אברהם על אבימלך, נתעברה שרה, כיון שגם אברהם היה זקוק לכך, ונענה תחילה. ממילא אין מקום לקוראם רשעים, שלא אמרו דבר רשע, רק דבר יפה והגון.

אך אם כן, למה קראם "ליצני הדור", והם אמרו דבר יפה? היינו מפני שדבריהם היו שקר, שהאמת הינה שהקדוש ברוך הוא פקד את שרה עוד מקודם כמו שכתוב, וה' פקד את שרה כאשר אמר (שם כא, א), פירושו שפקד אותה עוד קודם שהתפלל אברהם אבינו על אבימלך, ואילו הליצנים אומרים "מאבימלך נתעברה שרה" כלומר שאבימלך היה הסיבה ללידתו, שכיון שהתפלל עליו נענה ראשונה, וזה אינו נכון, רק ליצנות, אם כי לא היו דבריהם רשעות.

"וַאֲלֵה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק" (כה, יט)

שלושת האבות למדו תורה יחדיו חמש עשרה שנה

החיד"א ז"ל בספרו מדבר קדמות (ערך א', אות א') הביא מקונטרס כת"י ישן על קלף שכתבו תלמידי רבנו יהודה החסיד ז"ל בשם רבם, וזה לשונו, אבות העולם אברהם יצחק ויעקב ראו זה את זה, וחמש עשרה שנים למדו התורה בכל יום ולילה חמש עשרה שעות.

אמנם הדבר תמוה מאוד, שהרי יצחק אבינו נולד כשהיה אברהם בן מאה שנה (בראשית כא, ה), ויעקב נולד כשהיה יצחק בן ששים שנה (שם כה, כו), נמצא שבשעת לידת יעקב, היה אברהם בן מאה וששים שנה, וכל שנותיו של אברהם אבינו היו קע"ה שנה (שם כה, ז), נמצא לפי זה שיעקב אבינו החל ללמוד תורה תיכף כשנולד! אתמהא?!

ובאמת ראיתי בבעל הטורים (במדבר ו, כד) שכתב שהאבות "ראו זה את זה" ט"ו שנים, ולא כתב "שלמדו" ביחד.

ואפשר ליישב את דברי רבנו יהודה החסיד הנזכרים, שמחמת עוצם קדושתו של יעקב אבינו, התחיל ללמוד תורה תיכף ביום שנולד. דומה לזה מצינו במדרש (דברים רבה פ"א ס"י) "אצל משה רבנו ע"ה, שביום שנולד משה רבנו כבר היה הולך ברגליו, והיה מדבר עם אביו ואמו, וכשהיה בן שלשה חדשים התנבא ואמר, עתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש. (אוצר פלאות התורה).

"וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אֲרֻבָּעִים שָׁנָה בִּקְהָתוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֶרֶם אַחֹת לִבְן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה" (כה, כ)

סוד עצם הלזו, ומעלת סעודה רביעית

מובא בזוהר הקדוש (ח"א דף קל"ז ע"א) שהנאמר בפסוק, בת בתואל הארמי, הוא רמז על הגוף שיקום בתחיית המתים בזכות עצם הלזו שלא נרקב. וזהו שכתוב בת בתואל הארמי, שעצם זה נקרא רמאי. ופירוש הפסוק הוא, ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה. "יצחק" הוא רמז על הנשמה שעתידה להיכנס בתוך הגוף הנקרא "רבקה" בתחיית המתים, "בת בתואל הארמי", בזכות עצם הלזו הנקראת "בתואל הארמי" יקומו בתחילה. כי תחיית הגוף תתחיל מן החוליא של השדרה הנקראת לזו, והוא עצם קיים לעולם, ואינו נרקב לעולם. והטעם שעצם הלזו נקרא "רמאי",

מפני שעצם הלזו הנקרא נסכוי, אינו נהנה משום מאכל, מלבד מהסעודה של מלוה מלכה במוצאי שבת. ולכן הלזו נקרא "רמאי", כי נראה כאילו הוא נהנה מהאוכל שאוכל האדם, כפי ששאר העצמות נהנות מאכילת האדם, בזמן שבאמת הלזו אינו נהנה, על כן "רמאי" הוא. זאת ועוד שעצם הלזו נקרא "רמאי", מפני שנראה כאילו הוא מת. ועוד עצם הלזו נשאר בחיים, משום שלא נהנה מעץ הדעת שהביא מיתה לעולם.

ויען שבעצם הלזו תלויה התחיה, נקרא זמן התחיה לזו, על שם העצם ההוא. ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים ושם יקומו כל המתים במשפט, ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לזו (ראה רבנו בחיי בראשית כח, יט) כי בה תהיה עיקר תחיית המתים.

סעודה רביעית

כתוב בגמרא (שבת קיט:) לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית. והכי נפסק בטור ובשו"ע (או"ח סימן ש' סעיף א'). וטעם הדבר כתב הבית יוסף (שם) בשם ספר שבלי הלקט (סימן קל) וזה לשונו, אבר יש באדם ונסכוי שמו, ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת.

וכתב על כך המטה משה (סדר הבדלה סימן תקי"ג) שהכוונה היא על אותו עצם "לזו של שדרה" הנזכר במדרש (בראשית רבה פרשה כ"ח ס' ג'). והוסיף וזה לשונו, וטעמא דמילתא, כי ידוע שאותו עצם לזו שמה, והוא עיצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהווה האדם בעצם הטיפה. וכאשר ימות האדם, העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת. ואם יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ. והוא העצם שיש בו קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה. והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים. ואחרי שהאריך עוד בזה הוא מסיים בלשון קדשו, ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה, יזכה שישביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשובע שמחות, אשר עליהם התפלל המשורר (תהלים טז, יא) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח.

שלושת שמותיו

והנה שלושה שמות יש לעצם זו. א) בזוהר הקדוש (הנ"ל) נקראת "בתואל הארמי" על שם שהוא רמאי. ב) במדרש (הנ"ל) נקראת "לזו של שדרה", ולפי המבואר בגמרא (ברכות כח:): נקראת "חוליא קטנה שבשדרה", שח"י ברכות שבתפילת שמונה עשרה נתקנו כנגד י"ח חוליות שבשדרה, וברכת "למלשינים" שהיא הברכה הי"ט, נתקנה כנגד החוליא הקטנה שבשדרה

התשע עשרה. ג) בדברי הקדמונים (כגון ספר שבלי הלקט שבת סימן ק"ל ועוד) מבואר שנקרא "נסכוי", שאינו נהנה כי אם מאכילת מלוה מלכה במוצאי שבת.

הגה"ק מו"ר בעל "בן איש חי" (פרשת ויצא שנה שניה הלכה כ"ז) נתן סימן נאה על שלושת שמותיו של העצם, לב"ן ראשי תיבות לזו בתואל ונסכוי.

למה ה' משאיר עצם הלז לתחיה

כתב היעב"ץ (בסידור היעב"ץ אחרי ההבדלה) וזה לשונו, אמר יעקב עמדין, מעודי הייתי משתאה ומשתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלז לזו של שדרה, ויש שקראוהו נסכוי שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם, ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד שהוא כשאור לגוף כידוע, ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות (זוהר ח"א דף קל"ז ע"א) שנקרא בתואל רמאה, ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם, ובגין כך הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהני ליה לרמאה רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי על דבר זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם.

ועתה בהיותי עוסק בעניין הראוני מן השמים, שכל ג' שמות הללו (לזו, נסכוי, בתואל רמאה) דבר אחד, וכל דברי העצם אחת הן. הענין הוא שידעו חכמי האמת, אחר שבעלי ההויה עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם היה כל גופו של אדם מורכב בשוה, היה מקבל הזנה כולו כאחד, אז בבוא קיצו יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחיה בגוף הקודם.

אף על פי שהשם יתברך בעל היכולת לברוא אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות היה נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא כלה בעשן ואבק דק, ואם יתהווה עוד גוף, אחר הוא. על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף, שאינו תחת יד הריקבון ואינו כלה ובלה בקבר, כי הוא יסוד קיים בו מתחילת שורש היצירה, ולא נתהווה מהרכבה (של ארבעה היסודות שמתפרקים במיתתם), ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו.

למה הלזו נקרא עצם מרמה

בדרך זו ממשיך היעב"ץ לבאר את הטעם שהזוהר הקדוש מכנה את עצם הלזו בתואר "בתואל רמאה", בדרך גימטריא משולב בפשט, וזה לשונו, וזה שנקרא בתוא"ל גימטריא מ"ת עם הכולל (של בתואל), אבל הוא "רמאה" כי אף על פי שנראה כמת בגוף המת כשאר חלקיו (כשהאדם מת, גם עצם זו נראית מתה, כמו כל חלקי המת), אבל באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר אחד ממספר "מת", לרמז על זה שאינו מת אמיתי, ולהפך בגוף חיים הוא. כמו כן רמאי (הוא) מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף, שהם נהנים מאכילה, והוא נראה כמרמה אותם, במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת קשיותו ונצחיותו.

כלומר הלזו הוא רמאי משתי סיבות: א) כי הוא מרמה את האדם בחייו שהוא נהנה מן המזון החומרי יחד עם כל הגוף. ב) הוא מרמה במוות שהוא נראה מת יחד עם כל הגוף. כאשר למעשה הוא אינו נהנה משום מזון, ואינו מת אלא נשאר בחיים. רמז על כך "בתואל" גימטריא אחד פחות ממספר "מת", לרמז שהוא רק נראה כמת, אבל למעשה הוא נשאר חי ושלם.

למה נקרא לזו ונסכו

מוסיף היעב"ץ לבאר לפי זה את הטעם שנקרא לזו ונסכו. נקרא לזו, שהוא גימטריא "דס" עם הכולל (של לזו), שממנו חיות האדם, ולכן י' פעמים "דס" גימטריא "מת" כמו שנתבאר לעיל, וכן הוא עיקר חיות האדם, (ולכן גם שם העיר שאין אנשיה מתים בה הוא "לזו"). אמנם נחסר ממנו גם כן אחד במספר, להורות על זה כי הוא חי אצל המוות ומת אצל החי. ונקרא גם "נסכו" מלשון הפסוק כי "נסך" עליכם ה' רוח תרדמה (ישעיה כט, י'), שנראה כנרדם, וגימטריא (של "נסכו" עולה) "קום", כי אחרון על עפר יקום, וישיג הגוף התחיה על ידו.

הסיבה שנהנה רק מסעודת מלוה דמלכה

לסיום מבאר היעב"ץ את הטעם שעצם זה אינו נהנה רק מהמאכלים של סעודת מלוה מלכה, כי מאחר שהקדוש ברוך הוא בראו כך שלא יצטרך להתקיים ממזון גשמי, אין ביכולתו ליהנות רק ממאכל שאוכלים בלתי לה' לבדו, בלי שום הנאה גופנית, ולכן הוא נהנה רק מסעודת

מלוה מלכה, שסעודה זו האדם אוכל אחרי שכבר שבע בשלש סעודות של שבת קודש, ועיקר אכילתו במוצאי שבת היא לשם מצוה ללוות את השבת ולא לשם תענוג חומרי.

ונעתיק את לשון קדשו של היעב"ץ, אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיית האכילה, שאינה נמצאת בכאן ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך עליו השלום, שלא היו לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקיים, ודי בזה למבין.

התחיה מעצם זו שלא נהנתה מאכילת עץ הדעת

הפוסק הגדול רבן של ישראל בעל "פרי מגדים" (משבצות זהב או"ח סי' ש' ס"ק א') מביא את דברי האליהו רבא ביתר ביאור, למה ה' מחייה את הגוף על ידי עצם הלזו וזה לשונו, עיין אליהו רבא (סי' ש' ס"ק ג'), להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, (לכן) נגזר עליהם לעפר תשוב. מה שאין כן אבר זה, אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה, לכך קיים.

ובספר חנוכת התורה (השל, סי' ר"ט, נדפס תר"ס) כתב וזה לשונו, איתא בכמה דוכתי שהתחיה שתהיה לעתיד, תתחיל מאבר אחד שיש באדם ששמו נסכו. וצריכים לדעת מפני מה כל העצמות נרקבים זולת עצם זה. ויש לומר דהנה הפוסקים הביאו טעם לסעודת מלוה מלכה, מפני שהעצם ששמו נסכו אינו נהנה משום אכילה שאדם אוכל רק מן האכילה של מוצאי שבת.

והשתא ניחא, דהנה כאשר אכל אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע גרם מיתה לעולם, וכל האברים שנהנו מאותה האכילה כולם מעותדים למיתה. נמצא שהאבר הנזכר לעיל שאין לו הנאה כי אם מאכילה של מוצאי שבת, אם כן אותו האבר לא נהנה כלום מאכילת אדם הראשון, דהא בו ביום שנברא חטא וזה היה בערב שבת, משום הכי לא שייך בו מיתה ואינו נרקב.

וכן כתב הגר"א בספר יהל אור (פרשת תרומה קנ"ב סוע"א) וזה לשונו, והלזו של אדם לא טעם מעץ הדעת טוב ורע ולכן נשאר בסטרא דטוב. עכ"ל. וכן כתב במאור ושמש (פרשת ויחי ד"ה ונראה) זה לשונו, והנה באדם יש עצם קטן הנקרא "לזו" שלא נהנה מעץ הדעת, לפי שאין

לו שום הנאה ממאכל כל ששת ימים רק מסעודת מוצאי שבת כידוע, והוא חי לעולם וממנו יהיה תחיית המתים לכל הגוף לעתיד לבוא.

מקומה של עצם הלז

אודות מקומה המדויק של עצם הלז בגוף האדם, נחלקו בזה המפרשים, יש אומרים שעצם זה נמצאת בקצה התחתון של עמוד השדרה. ויש אומרים (האר"י בספר הליקוטים, ויצא, עה"פ ויקח מאבני המקום) שעצם זה נמצאת במקום קשר של תפילין.

"וַיַּעֲתֵר יִצְחָק" (כה, כא)

יצחק הרבה תפילה כי נתקדש בעקידה ואינו יכול ליקח שפחה

"וַיַּעֲתֵר" כמו ויחתר (וזהר ח"א דף קלז ע"א. וע' אגרא דכלה מדנוב, כאן), שהיה כחותר בתפילה, כמרא שחותר בה בקיר לפתוח פתח.

ויש לשאול מדוע הִרְבֵּה יצחק בתפילות ובתחנונים כדי שרבקה תפקד, הן היה יכול לקחת שפחה, כמו שעשה אברהם אבינו, והביאור הוא, כי מאז שעלה יצחק אבינו לעקידה נתקדש, לפי שהיה עולה תמימה, לכן לא היה יכול לקחת אשה מהשפחות, כדין כהן שאסור בשפחה, וכמו שאסור היה לו לצאת לחוץ לארץ.

"וַיַּעֲתֵר יִצְחָק" (כה, כא)

מה הזכות שנולדו לרבקה בנים

אמרו רבותינו (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ב), שיצחק הוליך את רבקה להר המוריה, והתפלל שם לנוכח אשתו שיפקדו בבנים, ועל ידי זה נתרפאה רבקה.

ואם תאמר מדוע לא עשה יצחק שינוי השם לרבקה, כמו שנעשה לשרה שנשתנה שמה משרי לשרה ואז ילדה, ככתוב בקהלת רבה (פרשה ה' סי' ו')? התירוץ הוא, כי רבקה אמנו אין אפשרות לשנות את שמה, שיצחק אבינו אמר לה', לשרי נתת את האות ה' משמך, וכן לאברהם, אבל לרבקה כבר יש את האות ה' בסוף שמה, ואם כן אי אפשר להוסיף לה אות זו. ומכל מקום יש בה מעשים טובים כשם שהיו בשרה אמי, ואני בשינוי מקום מרפא אותה, לכן הבאתיה להר המוריה, שהוא מקום העקידה, ובו נתבשר על לידת רבקה, וזה שער השמים, וקיבל השם יתברך את תפילתם.

"וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לְה' לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ" (כח, כא)

סגולה ליזכות לילדים לכוון למלוי שם שד"י

פרש"י (כאן, ומקורו מבראשית רבא פרשה ס"ג סי' ה') זה עומד בזוית זו וזו עומדת בזוית זו ומתפללים. והנה ביאר המהרש"א (יבמות סד.) שעשו כן, בכדי שיוכלו להתפלל בכוונה גדולה. ברם קשה, מנין שכך עמדו והתפללו, אולי עמדו בשדה או באמצע הבית?

אלא ידוע שבתחילה גודל העולם היה ט"ו פרסאות, כמו שנאמר, כי ב"יה" ה' צור עולמים (ישעיה כו, ד) ב"יה" פרסאות העולה ט"ו, ברא ה' את העולם. ואחר כך נמתח העולם לת"ק פרסאות, עד שאמר ה' לעולמו די בכח שם שד"י, כי מילוי השם שד"י כזה שי"ן דל"ת יו"ד חשבונו עולה גימטריא ת"ק, ולכן התפשט העולם עד ת"ק פרסאות.

והיות וידוע שהאדם נקרא עולם קטן (מדרש תנחומא פקודי סי' ג'). לכן סגולה ליזכות, לכוון למלוי השם "שדי" כזה, שי"ן דל"ת יו"ד שעולה גימטריא ת"ק, שהוא כמספר "פרו ורבו", וגם מספרה כולל גימטריא רמ"ח אברים של איש, ורנ"ב של אשה, שיחדיו הם ת"ק. וזהו שנאמר, בצל "שדי" יתלונן (תהלים צא, א). כי מילוי שד"י הוא אותיות יתלונן, שהאות ד' מתחלפת באות נ' באותיות דתלנ"ט.

ולפי זה יצחק ורבקה כשהתפללו ליזכות לילדים זה עומד בזוית זו, היינו אות י' בתחילת שם של יצחק והתפלל, וזו באות ה' מרבקה מזוית זו שניה, ביחד אותיות י"ה. ובאמצע שמותיהם ישנן האותיות **צח"ק רב"ק** שעולים גימטריא ת"ק, ועם י"ה הכל יחדיו עולה גימטריא תפילה. וכווננו את הכוונה הנזכרת במילוי שם שד"י וזכו לילדים.

ולכן נולדו להם שני ילדים כנגד האותיות י"ה, יעקב אבינו נולד כנגד העולם הבא, הרמוז באות י', ועשיו נולד כנגד העולם הזה, הנרמז באות ה'. ולכן חלקו יעקב ועשו את שני העולמות (כדאיאת בזוהר הקדוש ח"א קמ"ג ע"ב), שיעקב נטל את העולם הבא, ועשו נטל את העולם הזה כנגד אות ה'.

ולזה אמרו (שו"ע סי' א' סעיף א') שיכוון אדם בשוית ה' לנגדי תמיד, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו'. ולאור האמור כוונת "שוית" היות ויש בה שם "הויה", ממילא המכוון בה תמיד, יראה בשם הויה ששם אל מול עיני רוחו, את האות י' לימינו ואת האות ה' לשמאלו. וזה רמוז במאמר

חז"ל הרוצה להחכים ידרים (זוהר ח"א דף כ"ו ע"ב) היינו כנגד אות י' שבחכמה. ואומר, להעשיר יצפין (זוהר שם) היינו, כנגד אות ה' הרומזת לעולם הזה. וזה גם רמוז בלשון הפסוק, אורך ימים בימינה (משלי ג, טז) היינו כנגד אות י' עולם הבא. והמשך הפסוק, בשמאלה עושר וכבוד (שם) היינו כנגד אות ה' עולם הזה.

וכן נרמז גם בפסוק, לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו (קהלת י, ב). ובבואנו הלום עוד יש לרמז, "לב חכם לימינו" לפני אותיות "לב" מימין נמצאות האותיות אך והמילה "אך" דרכה "למעט", לרמז שמי "שממעט" עצמו דהיינו מי שהוא עניו, נקרא חכם. ואילו "לב כסיל לשמאלו" אחרי אותיות "לב" בצד שמאל נמצאות האותיות גם והמילה "גם" דרכה לרבות, לרמז שמי "שמרבה" עצמו, דהיינו מי שהוא שחם ושלום גאוותו, נקרא "כסיל".

וכן אברהם אבינו התפלל ששרי תלד, והוסיף השם את האות ה' על שמה, ונקרא שמה "שרה" (כדלעיל יז, טו) שעולה מנינו כמספר "תפילה" וזכה לילדים.

"לִנְכַּח אֶשְׁתּוֹ" (כה, כא)

פירוש לנכח אשתו

פשט המילים "לנכח אשתו" הוא שיצחק עמד בזוית זו ורבקה בזוית זו והיו מתפללים יחדיו להשם כדי להפקד בבנים, כאשר ביאר רש"י במקום. אולם ה"קמחי" (הרד"ק כאן) פירש לנכח אשתו, שהיתה אשתו נגדו בעת תפילתו כדי שיכוין ליבו עליה כי עקרה היא. והיינו כענין שנאמר באלישע, וישם פיו על פיו (מלכים ב, ד, לד), שתקבל תפילתו בכונה יותר על הילד כשישכב עליו ויגהר עליו.

ועוד ביארו במדרש בראשית רבה (פרשה ס"ג ס"ה) שיצחק היה מתפלל ואומר, כל בנים שאתה נותן לי יהיו מן האשה הזו, וכן היא היתה מתפללת שהבנים שיהיו לי יהיו מהאיש הזה וזה הפירוש לנכח אשתו.

"לִנְכַּח אֶשְׁתּוֹ" (כה, כא)

למה יצחק לא הזכיר את שמה של רבקה

יש להתבונן מדוע יצחק אבינו לא הזכיר את שמה של רבקה בתפילתו, ועוד מדוע התפלל יצחק דווקא לנוכח אשתו, ולא התפלל בנפרד במקום אחר?

והענין יתבאר על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל בתלמוד (ברכות לד.) שהמבקש רחמים מה' על חברו בפניו, אין צריך להזכיר את שמו, כמו שכשהתפלל משה רבנו על מרים אמר, אל

נא רפא נא "לה" (במדבר יב, יג), ולא התפלל "אל נא רפא נא למרים" היינו מפני שהתפלל לפניה, לא הוצרך להזכיר את שמה. וכן בפסוק, וירא אליו ה' (בראשית יח, א) לא נאמר וירא אל אברהם, אלא וירא אליו. ופירש רש"י ז"ל (שם) וזה לשונו, לבקר את "החולה". עד כאן. הנה שכתב רש"י "החולה" ולא כתב "אברהם", לרמוז לנו, שאין צורך להזכיר את שם החולה כשהוא לפניו.

והטעם לזה, כי אולי הגורם למחלה הוא שמו של החולה, כי יש על השם הזה אלו גזירות, ולכן מן הראוי שלא להזכיר את שם החולה בתפילתו היות ויכולים לקטרג על שמו, שעליו כבר נגזירה הגזירה ואי אפשר לבטלה. ולכן טוב להתפלל על יד החולה ובאופן הזה אין צורך להזכיר את שמו. ומשום כך התפלל יצחק בנוכחות אשתו, כדי שלא יצטרך להזכיר את שמה. ובפרט שברבקה היתה בעיה נוספת, הן אביה לבן רשע גדול היה, והזכרת שמו יכולה היתה לגרום קטרוג. לכן יצחק התפלל עליה באופן שאינו צריך להזכיר את שמה, וזהו שהתפלל "לנוכח אשתו", שאז כאמור אין צריך להזכיר את שם החולה. (חתם סופר בס' תורת משה, עה"פ ויעתר לו).

"לנכח אשתו" (כה, כא)

"לנוכח אשתו" כדי שיוושע בזכותה

טעם נוסף שיצחק התפלל "לנכח אשתו", משום שהיה שפל בעיני עצמו, ועל כן סבור היה שאין זכותו מספיקה כדי שתתקבל תפילתו לפני ה' יתברך. לפיכך התפלל דוקא "לנוכח אשתו" כדי שיוושע בזכותה. ועם כל זה דרשו בתלמוד (יבמות סד. הובא ברש"י כאן) "ויעתר לו יהוה", לו ולא לה, מכאן שהתפילה התקבלה דוקא בזכותו, משום שהוא צדיק בן צדיק.

"לנכח אשתו" (כה, כא)

יצחק אבינו קיבל עליו לאמר "נשמת כל חי" זוכה לילדים

מהי התפילה שהתפלל יצחק לנכח אשתו, כדי שתפקד בזרע של קיימא? סוד זה מתבאר מתוך דברי הבן איש חי זיע"א (שנה ב' תולדות סעיף ג') בשם רבי יהודה החסיד, שכתב שאם אדם נמצא באיזו צרה חס ושלום, יקבל עליו שאם ינצל מהצרה יאמר "נשמת כל חי" וינצל. ע"ש. [ונהגו לעשות כן בעשרה בסעודה]. וכתב ששמע רמז לכך בפסוק, ויעתר יצחק לה' "לנכח אשתו", "לנכח" ראשי תיבות לאמר נשמת כל חי, "אשתו" ראשי תיבות תברך את שמך ה'

אלהינו ורוח. עד כאן. לפי זה יוצא, שיצחק אבינו כאשר ראה שאין לו ילדים קיבל עליו לאמר "נשמת כל חי" ובזכות כך השם שמע לתפילתו וזכה לילדים.

ולכן זה הטעם למה שהשמות של יצחק ורבקה מרומזים בנשמת כל חי. שכך בכתוב שם:

בפי ישרים תתרומם,

ובשפתי צדיקים תתברך,

ובלשון חסידים תתקדש,

ובקרב קדושים תתהלל.

"לִנְכַּח אֶשְׁתּוֹ" (כה, כא)

יצחק ורבקה התפללו תקט"ו תפילות

יצחק ורבקה התפללו תקט"ו תפילות כמנין הגימטריא של שמותם "יצחק רבקה", ואכן נענו בתפלתם. אמנם משה רבנו התפלל תקט"ו תפילות כדי שיכנס לארץ וכמו שאמרו במדרש רבה (פרשת וזאת הברכה) ולא נענה. והטעם שהם זכו שתתקבל תפלתם, היות והם התפללו ל"נכח" ראשי תיבות לנפשות כללות חיות, התפללו על כללות עם ישראל שכל העקרות יפקדו וילדו, לכן נענו, ואילו משה התפלל בתפילה זו רק על עצמו.

"לִנְכַּח אֶשְׁתּוֹ" (כה, כא)

התפלל יצחק שבנו יולד במזל חנכ"ל

בספר פרח שושנה (קריספין, כאן) מבאר ששמע ממוהר"ר ימין אריואה זלה"ה שפירש, ידוע שישנם שבעה כוכבי לכת שראשי תיבות שמותם הוא, שצ"ם חנכ"ל, שצ"ם שבתאי, צדק, מאדים, הם דינא קשיא גבורות, ומי שנולד בהם יהיה עני מסכן וטיפש. חנכ"ל חמה, נוגה, כוכב, לבנה. ומי שנולד בהם, יהיה מזלו משובח עשיר וחכם, כי הוא בחסדים. ויצחק התפלל שבנו יולד במזל חנכ"ל, לכן כתוב "לנכח" אשתו, לנכח הסן אותיות חנכ"ל.

"לִנְכַּח אֶשְׁתּוֹ" (כה, כא)

לנכח ר"ת נ'וי כ'ח ח'כמה

עוד אפשר לפרש "לנכח" על פי המשנה (עדיות פ"ב מ"ט), האב מזכה לבן בנוי בכח בעושר ובחכמה. וכפי שמסביר שם רבנו עובדיה מברטנורא, לפי שקרוב טבע הבן להיות דומה לטבע האב, ומעביר האב לבנו את המעלות הללו.

ומובא בספר ומתוק האור (תולדות עמ' קפ"ג), שאת זה ביקש יצחק "ויעתר יצחק לה' לנכח" ר"ת נוי כח חכמה, שיזכו לבן אשר יעברו בו המעלות הללו (ויש להוסיף שאת מעלת העושר לא ביקש, לפי שהעושר יגיע ממילא לבנו, כשירשו). וזה שדרשו רבותינו (בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ו') שכאשר רבקה ראתה בהריונה שכשמגיעה ליד בתי מדרש התינוק רוצה לצאת, וכשמגיעה ליד בתי עבודה זרה גם כן רוצה לצאת, אמרה תינוק כזה אין לו חכמה ו"אם כן למה זה אנכי" (בראשית כה, כב) "כן" ר"ת כח נוי, דהיינו אם כן הוא שזכה בני ב"כח ונוי" אך לא זכה ל"חכמה" אין הדבר שווה כלום, ולכן "ותלך לדרוש את יהוה" (שם, שם).

"לנכח אשתו" (כה, כא)

לנוכח אשתו תפילה שלמה

כשאדם רואה שחברו חולה, לא די שיברכו שיהיה לו רפואה שלימה ודיו, אלא צריך הוא להתפלל עליו תפילה ממש, שיאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו וכו'. ואפילו שפעמים די בברכתו הקצרה שהיא מתקבלת, כגון ביום שיש שעות טובות, מכל מקום ראוי לאדם להתפלל כנגדו תפילה גמורה. וזאת היות והבן איש חי מסביר שכאשר מתפללים עושים כלי לישועה, ואז האדם זוכה לישועה שלימה לא זמנית, ולכן "לנוכח אשתו" היינו שהתפלל תפילה שלימה שמיוחדת עבורה, לעשות כלי מיוחד לאותה תפילה.

ובפרט אם התפילה היא בדמעות, כמו שכתוב שערי דמעה לא ננעלו (ברכות לב:), וכמו שכותב החתם סופר שהתפילה בדמעות קורעת את כל הרקיעים ופותחת השערים, היות והדמעות הן כמו מים שמחלחלות מתחת לדלת ונכנסות, ואין צורך לדפוק על הדלת ולהמתין שתפתח הדלת. כך הן הדמעות, נכנסות היישר פנימה ללא "יפתחו" את הדלת.

סגולה שכל הילדים יהיו תלמידי חכמים

אברך אחד סיפר, שאחד מגדולי הדור בא לברית המילה של בנו, אולם היות והיו מדרגות המוליכות אל האולם, ואותו גדול אז היה זקן מופלג ולא יכל לעלות המדרגות, ולכן נמנע ממנו להגיע לברית. ובראותו את צערו של בעל הברית אמר, לפחות אתן לך עצה טובה שקבלתי מאבותי ואבותי מאבות אבותי, סגולה שיהיו כל הילדים תלמידי חכמים, כאשר תאמר בכל בוקר "ונהיה אנחנו וצאצאינו" וכו', תכוון בכוונה שלימה על כל בן ובן בפרטות ממש, שמו ושם אמו ותראה פלאות... ומספר האברך, שאת הסגולה אימץ אל ליבו בשתי ידיו, וכאשר אמר כן היה, זוכה שכל בניו יצאו תלמידי חכמים.

עדויות על דמעות שפעלו ישועות

אחד החכמים מספר, כשלמדתי בתלמוד תורה "עץ חיים", בוקר אחד באנו לתלמוד תורה, ואמרו שהגאון ר' איסר זלמן מלצר לא ישן כלל וכל הלילה התפלל. וסיבת הדבר היות ובלילה באה אשה לביתו בוכיה, שהיות ואין לה ילדים זמן רב חוששת היא עד מאוד שמא בעלה יגרשה, והאשה מררה בבכי רב. הדבר נגע ללבו של הרב, ועל כן הניח את לימודו וכל הלילה התפלל עליה. והנה לימים בזכותו נפקדה בבנים...

פעם כאשר היינו אצל הצדיק המלוב"ן כמוה"ר האדמו"ר ר' מאיר אבוחצירא זצוק"ל, אמר לנו תאמינו לי שבכל יום אני מוריד על הילדים, כוס דמעות, כדי שנוכה שילכו בדרך ה' ויהיו תלמידי חכמים.

המקובל האלהי הרב שאול דווין הכהן בעל השד"ה, בכל בוקר בברכת אהבת עולם, כשהיה אומר "והאר עינינו בתורתך" וכו', היו מוצאים אצלו בריכה של דמעות.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ" (כה, כב)

המשקיע מעייניו בהבלי עולם הזה אי אפשר שיהא דבוק בשכינה

פירש רש"י (כה, כב) שהיו יעקב ועשו מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות. ואמרו (עי' תנא דבי אליהו זוטא פ"ט, וזוה"ק ח"א קמ"ג ע"ב) שלבסוף נתפשרו שעשו נטל חלקו בעולם הזה ויעקב נטל את חלקו בעולם הבא. ודע לך כי מאז נפרדו דרכיהם זה מזה, ואי אפשר לתפוס את החבל בשני ראשיו, כי המשקיע מעייניו בהבלי עולם הזה, אי אפשר שיהא דבוק בשכינה ובדברים נעלים יותר.

ואין הכוונה חס ושלום שהצדיקים אין להם שפע רב בבריאות גופא ונהורא מעליא, חלילה מלומר כדבר הזה, כי אדרבה, העובד ה' זוכה שטוב חלקו בעולם הזה כדי שיוכל לעבוד בהם את ה'. אלא שהוא יודע שכל הטוב והחסד אינם תכלית בפני עצמם, רק הם אמצעים שעל ידם יוכל לעבוד את בוראו במנוחת הנפש והרחבת הדעת ללא הפרעות. לעומתו, הרודף אחר תאוותיו, לא יוכל לזכות לכתרה של תורה ועבודה. כמו שכתב בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג) ישתדל להוציא אהבת העולם הזה מלבו ולהגביר אהבת העולם הבא וכו', וכבר אמר אחד מן החכמים, כשם שלא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא.

והנה אם היינו שואלים את דעת הבריות, מה יהא בסופם של "נערים" אלו, אזי יענו כולם ויאמרו, עשו שיצא לעבודת השדה, יצליח במלאכתו ויתעשר, אולם יעקב יהא דל ועני, שהרי "בטלן" הוא, יושב אהלים ואינו שולח ידיו במסחר ומהיכן יחיה... אמנם בסופו של דבר, זכה יעקב בברכות אביו ל"טל השמים ומשמני הארץ", בגשמיות וברוחניות, וישראל עושה חיל, ללמדנו שאין הפרנסה והעשירות תלויה בהשתדלות כלל, אלא יעקב ששם מבטחו באלהיו זכה לרוב סייעתא דשמיא ברוחניות ובגשמיות והיה ה' מבטחו.

למצוא חן בעיני "אדוני" היא השכינה הקדושה

וכתב הרב הקדוש הקדושת לוי זי"ע (וישלח ד"ה מי לך כל המחנה) עיין בבעל הטורים, כי יעקב לקח לעצמו את העולם הבא, ועשו לקח את העולם הזה (וכך אמרו בבראשית רבה פרשה ס"ג). והגם שאנו רואים כי יש בישראל גם כן עשירים? אמנם כל העשירים כולם הם מלאים יגון ואנחה, כאשר אנו רואים בחוש העין, ואין להם עולם הזה. והוסיף הרב וזה לשונו, אמנם אותם העשירים העובדים את בוראם מתוך עושרם, יש להם תענוג מתוך עושרם, כי עולם הזה שבא מן עולם הבא (כגון שהוא תומך תורה וכיוצא בזה) את זה לקח יעקב. וזהו "למצוא חן בעיני אדוני", כי אדוני סתם הוא השכינה.

הקדוש ברוך הוא מפרנס את האדם

פעם בכה בעל עגלה לפני מורנו ורבנו החפץ חיים זי"ע שהסוס שעמו היה מנהיג את עגלתו נפל ומת, ובזה איבד את מקור פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. נענה לו החפץ חיים ואמר, אכן, לך נאה לבכות, לך יאה למרר בכי, כי אם הינך חושב שהסוס הוא זה שפרנס אותך עד היום, אכן במות המפרנס ראוי לבכות. אך אם אתה שומע לי, תאמין שכל פרנסתך היא מידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, אז תבין, כי מה לך אם הסוס חי או מת, הלא אינו כי אם אמצעי ואין לו כל השפעה על מצב פרנסתך. (הובא בספר שער הבטחון עמ' קי"ב).

ולאו דווקא בסוס הדברים אמורים, אלא כל איש בפרנסתו שלו, זה במקצוע וזה במשלח ידו, זה בכשרונותיו וזה בעסקו, כל אחד יכיר היטב כי כל אלו אינם מפרנסים אותו, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, ואם מת שליח אחד, מיד ישלח הקדוש ברוך הוא שליח חדש.

"אף חכמתי עמדה לי" א"ף ר"ת א'מונה פ'שוטה

והעיקר שיחיה אדם תמיד באמונה פשוטה ותמימה, וכמו שאמר הרב הקדוש רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, כי שלמה המלך החכם מכל האדם אמר, "אף" חכמתי עמדה לי (קהלת ב, ט), ומהי חכמתו? "אף", שהוא ראשי תיבות אמונה פשוטה, "חכמה" זו עמדה לו.

משל הבינור

וכמו שפירש הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע (יערות דבש סוף דרוש ט"ו ד"ה ודע) את הפסוק, אפתח בכינור חידתי (תהלים מט, ה), שקשה הן לא מצינו שום חידה במזמור זה, ומהו אומרו "חידתי"? אלא החידה הסתומה היא הקושיא שכל איש מקשה על חבילת היסורים שלו, מדוע נגזר עליו לסבול כל כך הרבה ייסורים ומכאובים, על זה אמר "בכינור חידתי", כי נודע שבכינור כאשר דוחקים את המיתרים נשמע קול, וככל שידחקו יותר את המיתרים, כך יישמע קולם ביתר שאת. כן הדבר בבן אדם, ככל שסובל דוחק וצער ויגון, יותר ריחו נודף ונשמתו מאירה, ככינור המשמיע קול חזק וערב יותר ככל שדוחקים יותר במיתרים, ולכך אמר בכינור חידתי.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתִּלְכְּ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

הטעם שהתרוצצו בבטן רבקה כי שערותיו של עשו היו עוקצות את יעקב, ולכן ברח יעקב והתרחק

הטעם למה התרוצצו יעקב ועשו בבטן רבקה, מפרש רש"י (ד"ה ויתרצצו) שהיו מריבין על נחלת שני עולמות (וכך הוא במדרש אגדה, בובר, פרק כ"ה סי' כ"ב).

אבל בפירוש הטור הארוך על התורה (כאן, נדפס מכת"י, בהוצאת פלדהיים, תשס"ו) כתב טעם נפלא עד מאד, לפי שעשו היה איש שעיר, ויעקב היה איש חלק בלא שערות ושערותיו של עשו עוקצות ליעקב, לכך ברח יעקב מפניו עד כאן. היינו שהתרחק מלנגוע בגופו של עשו כדי שלא יעקוץ אותו. וכתב הטור שטעם זה הוא לפי הפשט הפשוט.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה" (כה),

(כב)

מה באה התיבה "את" לרבות

ברש"י, "ויתרצצו", רבותינו (בראשית רבה פרשה ס"ג סי' ו') דרשוהו לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרנס לצאת, וכשעוברת על פתחי עבודת כוכבים עשו מפרנס לצאת.

איתא בתלמוד (ב"ק מב:), שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה לרבות. דהיינו כל מקום שכתובה בתורה המילה "את", היה דורשה שבאה להוסיף איזה דבר על הפסוק. כיון שהגיע לפסוק, את ה' אלהיך תירא (דברים ו, יג) פרש, היינו שפרש מדרכו לרבות את המילה "את", היות ובפסוק זה שכתוב חיוב יראה מהבורא יתעלה, כיצד שייך לרבות עוד מישוהו בנוסף לכבודו של המקום ברוך הוא, שגם אותו יש לירא? עד שבא ר' עקיבא ודרש, את ה' אלהיך תירא, לרבות תלמידי חכמים.

על פי זה ביאר הגר"א (מובא בפניני דניאל, פלבני, כאן) את דברי רבקה, "אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את יהוה" שחשבה שיש לה רק עובר אחד במעיה, ולכן כשראתה שכשהיא מגיעה ליד בית מדרש רוצה לצאת וכשמגיעה ליד בתי עבודה זרה גם רוצה לצאת, אמרה שמא חס ושלום ישנן ב' רשויות. והיינו "ותאמר אם כן למה זה אנכי", הן נאמר בתורה שיש רק רשות אחת בפסוק "אנכי" ה' אלהיך (שמות כ, ב), ושאלה "אם כן" שמתרוצצים ב' התרוצצויות, למה זה "אנכי" למה יש רק רשות אחת כנאמר ב"אנכי". "ותלך לדרוש" בבית שם ועבר, "את יהוה" שאלה בבית המדרש, האם התיבה "את" הכתובה כאן, באה לרבות חס ושלום עוד רשות. ובבית שם ועבר ענו לה "שני גויים בבטנך", באמת יש רשות אחת, אלא שבבטנך יש שני וולדות האחד צדיק והאחד רשע.

"וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה" (כה),

(כב)

מה גרם לרבקה להיבהל כל כך

שמעתי ממו"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל, בתחילה חשבה רבקה אמנו שיש בבטנה רק עובר אחד. וכשראתה שכשעוברת על פתח עבודה זרה היה מפרנס לצאת, וכשעברה על פתח בית המדרש גם פרנס לצאת, חשבה בלבה שמא העובר הזה הפכפך, חלקם של מצוות מקיים

ובחלקם מזלזל. אמרה, זה הכי קשה, הן אם הוא רשע, עדיין יש צד שיחזור בתשובה, אבל צבוע, רמאי, אין לו תקנה, ולא כדאי להשאיר. לכן "הלכה לבית המדרש", הכוונה, שנפסק שאסור לאדם לגזור ציפורניים ולזרוק אותן לריצפה, שמא תעבור אשה מעוברת ותדרוך עליהן ותפיל את פרי בטנה, כדאיתא במסכת נדה (דף יז.), אולם בבית המדרש שאין נשים עוברות, שם מותר הדבר, שאין לחשוש להפלת עובר, כדאיתא במועד קטן (יח.) וכדפסק הכי המשנה ברורה (סי' ר"ס ס"ק ו). על כן אמרה רבקה, הן בבית המדרש מותר לזרוק ציפורניים, כי "אשה בעזרה מנין", אלך לבית המדרש ואדרוך על הציפורניים, והילד הזה יפול, שעדיף שימות ולא יולד "הפכפך".

ובמטרה זו הלכה רבקה לבית המדרש של שם ועבר, אולם כשראו אותה שם ועבר, שאלו אותה מדוע באת היום, סיפרה להם רבקה את הצרות שיש לה. והם אמרו לה, נדרוש את ה'. ומן ה' השיבוה "שני גיים בבטנך ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר", אין לך ילד צבוע, אלא שני ילדים לך, האחד צדיק והאחד רשע. אז נחה דעתה, הן אפשר להסתדר עם שניהם, שבוודאי הצדיק הוא ברכה שאין כמותה, אלא אף עם הרשע, אפשר שיום אחד ישוב בתשובה. אבל אם האחד הפכפך, זו הצרה הכי גדולה.

למדנו מכאן כמה צריך להיות אמיתי בדרך ה', ולהתרחק מלפסוע על שני הסעיפים ולאחוז גם מעבודת ה' וגם מעבירות, חס ושלום.

"וַיִּתְּרְצֻוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם בֶּן לְמָה זֶה אֶנְכִי וַתֵּלֶךְ לְדַרְשׁ אֶת יְהוָה" (כה, כב)

יעקב אבינו היה מוכן לוותר אפילו על לימוד תורה מפי המלאך רק שלא יהיה בכפיפה אחת עם עשו

הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל הקשה בשם רבי יששכר דב מבעלזא על רש"י (כאן) שפירש כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה, עשו מפרכס לצאת. וקשה, הן אפשר להבין שעשו התרוצץ וביקש לצאת, היות ונמשך אחר עבודה זרה ובבטן אמו לא היתה לו עבודה זרה. אבל יעקב למה ביקש לצאת, הרי גם בבטן אמו למד תורה מפי המלאך, כפי שאמרו בתלמוד (נדה ל:), שכאשר התינוק במעי אמו מלמדים אותו את כל התורה? ותרין, שיעקב אבינו היה מוכן לוותר אפילו על לימוד תורה מפי המלאך, אם צריך הוא לשכון בכפיפה אחת עם עשו...

"שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ" (כה, כג)

שני גוים אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת

כתב רש"י (כאן, ומקורו טהור מברכות נו:): הפסוק נקרא "גויים" (קרי), אולם הכתיבה של הפסוק הוא "גיים" (כתיב), וזאת בכדי ללמדנו, שעתידיים לצאת מרבקה שני "גוים", אלו אנטונינוס ורבי שלא פסק מעל שולחנם צנון וחזרת.

הגמ' בעבודה זרה (דף י.) מתארת בהרחבה שאנטונינוס היה מתייעץ תדיר עם רבי, ושם בגמרא (בע"ב) שאנטונינוס היה לומד תורה אצל רבנו הקדוש ועשה מערה מפתח ביתו עד ביתו של רבנו הקדוש וצוהו אנטונינוס שלא יהיה שום אדם אצלו בבואו ללמוד אצלו, כדי שלא יוודע שהוא מלמדו תורה. ובתוס' השלם (ע"ז דף י' ע"ב ד"ה אמר ליה) בשם רבי אליעזר מגרמייזא, שלצורך כך שמו ביניהם סימנים "צנון" ו"חזרת", החזרת בהיותה על שולחנו של רבי, היתה סימן "חזור" לאחוריק (בדומה למילה "חזרת") שהיא מורה שיש אצלי אנשים, ובהיות רבנו הקדוש לבדו בביתו ואין איש עמו, היה שם על שולחנו "צנון" מלשון כ"צנה" רצון תעטרנו, כלומר בוא אצלי ואל תירא כי אין איש.

ועוד כתבו התוספות, הצנון דרכו להיות תחת האדמה ואינו נראה ממנו אלא העלים בלבד ואילו החזרת להפך, כולה נראית על הארץ, לרמוז כי היו מדברים על שלחנם בחכמה בנגלה ובנסתר.

זכה ללמוד מרבי לפי שינק מאמו של רבי

כתבו התוס' (שם ע"ז דף י' ע"ב ד"ה אמר ליה) בשם המדרש, מדוע זכה אנטונינוס ללמוד תורה מפי רבנו הקדוש, לפי שכשנולד רבי גזרה מלכות רומא על ישראל שלא למול, ואביו ואמו של רבי מלוהו. שלח הקיסר והביאו לרבי ואמו לפניו (להענישם על שעברו על דברו). והחליפתו אמו באנטונינוס והניקה אותו, עד שהביאתו לפני קיסר ומצאוהו ערל ופטרום לשלום. ואמר אותו הגמון, אני ראיתי שמלו את זה (את רבי) אלא הקדוש ברוך הוא עושה להם נסים בכל עת ובטלו הגזרה. ואמרינן נמי בירושלמי, שלסוף למד אנטונינוס תורה ונתגייר ומל עצמו. עד כאן דברי התוס'.

מעשה רבי ואנטונינוס בהרחבה

מעשה זה מובא באריכות בספר מנורת המאור (סימן פ"ג פרק ב', נר ג' כלל א' חלק ב' פ"ב) תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות עכו"ם (רומי) גזירה על ישראל שלא למול את בניהם,

ובאותו זמן נולד רבנו הקדוש, ואמר רבי שמעון בן גמליאל אביו, הקדוש ברוך הוא ציוונו למול ורשעים הללו גזרו עלינו שלא למול, כיצד אנו מבטלים גזירותיו של הקדוש ברוך הוא ונקיים גזרתו של אותו מלך?! מיד עמד רבי שמעון בן גמליאל ומל את בנו, כשהודיעו הדבר לפני השר שהיה בעיר, שלח וקרא את רבי שמעון בן גמליאל, אמר לו, מפני מה עברת על גזירתו של מלך ומלת את בנך? אמר לו, כך ציווני הקדוש ברוך הוא. אמר לו השר, הרבה כבוד יש לי עליך שאתה ראש לאומתך, אלא גזירתו של מלך היא ואיני יכול להניחך. אמר לו, ומה אתה מבקש? אמר לו אני רוצה שנשלח אותך אצל המלך, ומה שהוא רוצה לעשות יעשה. אמר לו, עשה כל מה שאתה חפץ.

מיד שלח את רבנו הקדוש ואת אמו והלכו כל היום בדרך. לערב הגיעו למלון בית אביו של אנטונינוס, ואותו הזמן נולד אנטונינוס. נכנסה אמו של רבי אצל אמו של אנטונינוס, אמרה לה, מה טיבך? אמרה לה, כך וכך גזרו עלינו שלא למול, ועכשיו מלתי את בני, ולכך מוליכין אותנו אל המלך כאחד. כיון ששמעה ממנה כן אמרה לה, אם רצונך קחי את הילד שלי שאינו מהול, ותני לי את הילד שלך, ולכי ומלטי את נפשך ואת נפש בנך מאת המלך. מיד עשתה כן, והלכה למלך. נכנס אותו השר למלך אמר לו, אדוני המלך זו עברה על גזרותיך ומלה את בנה, ועכשיו הבאתי אותה אצלך, מה שתמצא לעשות עשה. אמר להם המלך, ראו בנה אם הוא מהול. נמצא שאינו מהול! באותה שעה כעס המלך על אותו השר, אמר לו אני גזרתי על מהול ואתה הבאת לי שאינו מהול! באותה שעה היו גדולים יושבין לפני הקיסר ואמרו לו, אדוננו המלך, אנו מעידין בוודאי שבנה של זו מהול היה, אלא אלהיהם של אלו קרוב הוא להם, וכיון שהם קוראים אליו מיד הוא עונה להם, שנאמר (דברים ד, ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו. מיד ציווה המלך ונהרג אותו השר, וביטל את הגזרה, ושלח את רבנו הקדוש ואת אמו לשלום. כיון שחזרו לביתו של אנטונינוס, אמרה אמו (של אנטונינוס), הואיל ועשה לך הקדוש ברוך הוא נס על ידי (את ניצלת על ידי) ולבנך על ידי בני (ובנך ניצל על ידי בני, על כן) יהיו שושבינים (אוהבים וחברים) לעולם. ובשכר אותו חלב שינק אנטונינוס מאמו של רבנו הקדוש, נעשה מלך לאומתו וירש העולם הזה והעולם הבא.

רבנו הקדוש היה ניצוץ של יעקב אבינו

רבנו האר"י הקדוש זצוק"ל (בליקוטי הש"ס אבות פ"ב עמוד נ') על דברי המשנה, רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (אבות פ"ב מ"א). כתב וזה לשונו, והטעם שבחר רבנו הקדוש לומר אימרה זו, היא, כי היה (רבי) ניצוץ

של יעקב אבינו ע"ה, וידע כי יעקב הוא מרכבה למדת התפארת, לכן דוקא רבנו הקדוש, ניצוץ יעקב, הזכיר במשנה זו, כי הדרך הישרה שיבור לו האדם, היא כל שהיא "תפארת" לעושיה.

ויש להוסיף שמרומז שר' יהודה הנשיא הוא ניצוץ של יעקב אבינו, בראשי תיבות "הנשיא" הוא ניצוץ של יעקב אבינו. ולכן גם רבנו הקדוש התחיל לכתוב את המשניות במילים, "מאמתי קורין את שמע בערבית", כי יעקב אבינו תיקן תפלת ערבית.

ניצל רבי ע"י אנטונינוס לפי שהיו מניצוץ אחד

מעתה מה יפים הם דברי בעל ה"מגלה עמוקות" (פרשת ואתחנן, אופן פ"ג) שאחר שהביא את דברי התוספות הנוכרים בשם המדרש, מוסיף לבאר, שהסיבה שסובב הקדוש ברוך הוא את הצלת רבנו הקדוש על ידי אנטונינוס, כי רבנו הקדוש היה הניצוץ של יעקב אבינו, ואילו אנטונינוס היה הניצוץ הטוב של עשו שהיה אח יעקב. וזה לשון קודשו, ולפי שאנטונינוס הוא גלגול של עשו, ורבי הוא גלגול של יעקב שתקן ברכת "אתה קדוש", לכן נקרא גם כן רבי "רבנו הקדוש" שהוא גלגול של יעקב. והתפלל משה בעת ההיא על אותו עת שיתן הקדוש ברוך הוא חן לרבי בעיני אנטונינוס. (וזה מרומז בלשון הפסוק) **"אעברה נא"** (דברים ג, כה) נוטריקון אנטונינוס עשה בימי רבינו הקדוש ניצוץ אחד.

נמצא שיעקב ועשו שהיו תאומים, היו ניצוץ אחד ונחלקו אחר כך לשניים, וכבר אמרו רז"ל (ברכות נו:), שהשיב הקדוש ברוך הוא לרבקה שני גוים בבטן על אנטונינוס ורבי והיינו שבהם נתקן עשו ויעקב.

"והנה תומם בִּבְטָנָה" (כה, כד)

למה נכתב "תומים" חסר א'

למה כתבה כאן התורה את המילה "תאומים" חסרה א'? הנה אותיות המילה "תומם" הם "תם ומת" לרמז לנו שבבטנה ישנם יעקב שהוא "תם" ועשו שהוא "מת", כי רשעים בחייהם קרואים מתים (ברכות יח:), (מהרח"ו בספר הליקוטים דף ט"ז ע"ב).

עשו הרשע בצפורניו עקר לאמו את הרחם

ובספר פענח רזא (הלוי, כאן, נדפס שס"ז) ביאר, שעשו הרשע בעת לידתו בצאתו מרחם אמו, על ידי צפורניו הגדולות פצע את רחם אמו ועקר את הרחם ממקומו. וזאת עשה כדי שאמו לא תתעבר יותר, כי פחד שיוולדו לו עוד עשרה אחים והיו עם יעקב יחד י"ב ילדים, י"ב שבטים כנגד י"ב מזלות, ולכן היה צריך להיות כתוב בפסוק והנה "תאומים" בבטנה, ואילו

התורה כתבה "תומם" חסר שתי אותיות י' א', העולים י"א, לרמוז שבמכוון רצה עשיו לגרום שלא יהיו לאמו עוד "אחד עשר" ילדים.

"וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹ כְּאַדְרֶת שַׁעַר וַיִּקְרָא שְׁמוֹ עֵשָׂו" (כה, כה)

עשיו נולד עם זקן ושיניים אך לא מהול ויעקב נולד מהול

כתב בתרגום יהונתן (כאן) על הפסוק ויצא הראשון אדמוני, וזה לשונו, וקרוי שמיה עשו מן בגלל דאתליד כוליה גמיר בשער רישא ודיקנא ושינין וכבין. פירוש, ויצא הראשון אדמוני, נקרא שמו עשו בגלל שנולד כולו גמור בשערות ראשו וזקנו עם שיניים וחניכיים.

ובגלל שהיה אדום חששו מלמול אותו, וכשגדל כבר לא הסכים שימולו אותו. ויש אומרים שלבסוף מל ובזכות זה זכה שיקבר ראשו במערת המכפלה. וכל זמן שיצחק היה חי, בניו שמרו את מצות המילה וכשמת יצחק בטלוה. מאידך כשיעקב אבינו נולד, נעשה אור גדול ונולד מהול, והיה יפה מעין יופיו של אדם הראשון (מלוקט מספר הישר, דעת זקנים מבעלי התוספות, אבות דרבי נתן ב, ה).

עוד ידיעה מעניינת לגבי עשיו נמצאת בתלמוד ירושלמי (נדרים פ"ג ה"ח) רבי אחא בשם רב חינא, עתיד עשו הרשע לעטוף בטליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן והקדוש ברוך הוא גוררו ומוציאו.

"וַאֲחֵרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וַיְדֹ אֶחָזֶת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם" (כה, כו)

סימן טהרה היחיד בחזיר הוא רק בעקב

בספר מושב זקנים לרבותינו בעלי התוספות ז"ל כתבו כאן דבר פלא: למה אחז יעקב דווקא בעקבו של עשו ולא בשאר האברים? מפני שבמדרש (בראשית רבה פרשה ס"ה ס"א) עשו נקרא חזיר שנאמר יכרסמנה חזיר (תהלים פ, יד), ואין סימן טהרה בחזיר רק בעקב, כי שם הוא מפרים פרסה ושוסע שסע. ועל כן נגע יעקב בעקבו של עשו, מפני שרצה לנגוע רק במקום טהור שלו ולא במקום טמא.

העיקר שלא תצטער אמי בצער לידה פעמיים

עוד ביאור נפלא כתבו במושב זקנים (שם), שכתבה התורה שאחז יעקב בעקב עשו, להודיע חסידותו של יעקב אבינו, שהיה חסיד עוד בהיותו בבטן אמו. ולכן אחז יעקב עשיו לפי

שאמר, הואיל ונפתח רחמה, טוב שאאחוז בעקבו כדי שנצא שנינו ביחד, ולא תצטער אמי בצער לידה פעמיים.

"וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב" (כה, כז)

יעקב בגימט' "מלאך האלהים"

בספר תוספות השלם (כאן) **"יעקב"** עולה בגימט' **"מלאך האלהים"** (וכ"כ בעל הטורים כה, כז), והיינו לפי שצורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (כדאיתא בבראשית רבה פרשה פ"ב סי' ב', ובעוד מקומות רבים), והוא כמלאך האלהים. ולכן גם מרומז הדבר בפסוק, **כסא כבוד מרום** (ירמיה ז, יב) שסופי תיבות שלו **"אדם"**, שבכסא כבודו יתעלה במרום חקוקה דמות אדם הוא יעקב.

"וַיַּעֲקֹב אִישׁ יָשֵׁב אֱהָלִים" (כה, כז)

יעקב היה לו אוהל לאכילה ושתייה ואוהל ללימוד תורה

כתב הגאון רבי שלמה קלוגר זי"ע בספרו חכמת התורה (פרשת ויגש עמ' ת"ה) לבאר מדוע נאמר כאן שיעקב היה **"יושב אוהלים"** ולא **יושב אוהל**? וזה לשונו, יש אדם אף שילמד תורה כל היום, מכל מקום ילמוד בביתו ולא יקבע לו בית אחר ללמוד. אבל יעקב לא רצה ללמוד כלל בביתו, כי בבית יש אכילה ושתייה ואי אפשר לנהוג בקדושה כל כך, לכך היו לו שני אוהלים, אחד ללמוד תורה ואחד לצרכי עולם הזה, ואז בבית המדרש שלו היה נוהג בקדושה יתירה. וזה שאמר, **"ויעקב איש תם יושב אוהלים"** דבשני אוהלים ישב, אחד ללמוד ואחד לאכול ולשתות.

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדָע צִיד" (כה, כז)

היתה לעשו דמות נחש חקוקה על ירכו

בתרגום אונקלוס ויונתן בן עוזיאל תרגמו את המלים **"ידע ציד"**, **"גִּבְרַ נְחָשׁ יִרְכָן"**. ותרגום זה צריך הבנה, והנה בצינוני (כאן, ד"ה ויצא הראשון) ביאר את דברי התרגום, שהיתה לעשו דמות נחש חקוקה על ירכו, ו**"נחשירכנ"** הוא **"נחש-ירכנ"**. דעמלק שהוא מזרע עשו (בראשית לו, יב) הוא שורש **"נחש"** הקדמוני, ולכן סימנו **"נחש"**. ולכן כשנאבק יעקב עם המלאך, שהוא היה שרו של עשו ורצה להזיק ליעקב, נגע בכף **"ירכנו"** של יעקב, כדכתיב, ויגע בכף ירכו (בראשית לב, כז).

והטעם שחקק עשו נחש דוקא על ירכו, מבאר החתם סופר (פרשת וישלח ד"ה ויקרא) לרמז שעשו הרשע משך ערלתו, כדאיתא בחז"ל (ילקוט שמעוני ירמיה רמז רפ"ה). אבל יעקב אבינו היה "חרבו על ירכו", זה ברית מילה, שלא משך ערלתו. ותיבות "חרב ירך", עולים בגימטריא "תם", לפי שהיה יעקב איש תם, שמטתו שלימה בלי שום פגם.

כיון ששורש עשו הוא הנחש הקדמוני היה צורך להתייז את "ראשו"

ועל פי האמור לעיל שנחש הקדמוני הוא שורשו של עשו, נראה לי לפרש הא דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ט), שכאשר עיכב עשו הרשע מלקבור את יעקב אבינו במערת המכפלה, בא חושים בן דן והתייז את "ראשו" של עשו. ולכאורה יש להבין למה הרגו דוקא בהתזת ראשו, ולא הרגו בדרך רגילה. ולפי הנזכר לעיל מבואר שפיר, שעשו הרשע הוא משורש "נחש" הקדמוני, והנחש אין לו הריגה אלא "בראש" כדאיתא במדרש אגדה (בראשית פ"ב, ד', אגדת בראשית פרק פ"ג) שאם יחתוך את הנחש לכמה חתיכות הן חוזרות ונדבקות וממשיך לחיות, ואין לו הריגה אלא בראש, והוא סוד, הוא ישופך ראש (בראשית ג, טו). ובדומה מצינו במדרש רבה (בראשית פרשה צ"ח ס' י"ד), נחש זה כל כחו אינו אלא בראשו, ולכן הוכרח חושים בן דן להתייז את "ראשו" דוקא.

ובמסכת סוטה (דף יג.) מובא גם כן שעשו בא לעכב את קבורתו של יעקב, אך לפי הגירסא שם לא התייז חושים בן דן את "ראשו" של עשו, רק הכהו על ראשו במקל, ונפלו "עיניו" של עשו לרגלי יעקב. ואף לגירסא זו יש לומר שגם שם מרמזו שעשו הוא משורש נחש הקדמוני, דהנה במסכת נדה (דף כג.) איתא, שעניניו של נחש דומות לעניניו של אדם, ולכן יש לומר שנפלו דוקא "עיניו" של עשו, לרמז שכחו של יעקב התגבר על כחו של עשו הרשע שהוא משורש נחש הקדמוני. אבל ביעקב כתיב, כי לא "נחש" ביעקב (במדבר כג כג.).

"וַיַּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שְׂדֵה" (כה, כז)

איש שדה - צד אדני השדה

כתב הגר"א ז"ל בספרו דברי אליהו (ריש תולדות) לפרש "איש שדה", היינו שעשו היה יודע איך לצוד את "איש השדה", והיא החיה הנקראת "אדני השדה" הנזכרת במסכת כלאים (פ"ח מ"ה), והיא גדלה בשדות, ושמה גם "ידוע", והיא ידעונית הכתובה בתורה (ויקרא כ, כז), וחיה זו מחוברת בטבורה בחבל גדול היוצא מן הארץ, וצורתה כצורת אדם בפרצוף ידיים ורגלים. ובדרך כלל אין אדם יכול לקרב אליה, כי היא הורגת וטורפת את כל הקרב אליה. והדרך לצודה

היא רק על ידי שיורים חצים בחבל היוצא מן הארץ ומחובר בטבורה, עד שיפסק החבל, ואז צועקת החיה בקול מר ומתה מיד. אבל עשו היה יודע כיצד לצוד אותה אף בחיי חיותה, וכמו שהעיד עליו הכתוב כאן, ויהי עשו איש ידע ציד "איש שדה", כלומר שהיה יודע לצוד את איש השדה אף כשהוא חי, והוא אדני השדה.

צד ידעוני וע"י אומר עתידות וצד הבריות

בדומה לדברי הגר"א, כתב גם החתם סופר בספרו תורת משה (עה"פ ויגדלו), שעשו בילדותו השתמש בכוחות טומאה בכדי לדעת עתידות על ידי עצם ידעוני שמימים בפה, והוא נקרא בירושלמי (כלאים פ"ח ה"ח) "בר נש דטור", דהיינו "איש אדמה". וזהו פירוש הפסוק, "ויהי עשו איש יודע ציד", שידע ל"צוד" ולרמות את אביו על ידי "איש שדה" על ידי הידעוני הנ"ל, שכיון שעל ידו היה יודע עתידות, בזה היה מרמה את אביו שסבר שידעית עשו עתידות היא בדרך קדושה (אוצר פלאות התורה).

ע"י לחשים וכישוף היה צד חיות

שוב מצאתי בטור על התורה (בראשית כז, ג) שכתב שעשו היה לוחש בפיו לחיות ולעופות והיה צדן, וזהו מה דכתיב "ציד בפיו", היינו שצדן באמרי פיו. וכעין זה כתבו בספר מושב זקנים (כאן) לרבותינו בעלי התוספות ז"ל, שעשו היה מכשף, והיה נושא הכישוף בתוך ירכו, ועל ידי הכישוף, היה יודע לצוד עופות.

"וַיֵּאָהֱב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו" (כה, כח)

ראה יצחק שנשמת עובדיה הנביא צריכה לצאת ממנו

חם ושלום לחשוד את יצחק אבינו שהיה אוהב את עשו בגלל שהיה מכין לו אוכל ערב, אלא שצפה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו עובדיה שהחביא מאה נביאי ה' בשתי מערות וכלכלם לחם ומים (מלכים א, יח), ולכן הוא אומר "כי ציד בפיו", "ציד" בגימטריא מאה וארבע, שהחיה "מאה" איש ונתן "ארבע" ככרות לכל אחד ואחד.

"ורבקה אוהבת את יעקב", לפי שידעה דרך הנבואה שיהיה צדיק גמור, ולכן כל שהיתה שומעת את קולו היתה מוסיפה אהבה על אהבתו. דהיינו נגלה לרבקה בנבואה שיהיה צדיק וליצחק לא נגלה, וזאת משום שהיה הרצון העליון שיעקב אבינו יתברך בלי דעת יצחק רק מדעת עליון, ולכן בשעה שנכנס יעקב אל אביו נכנסה עמו השכינה ולכן ברכו.

כי ציד בפיו, טענה מזומנת בפיו

עוד יש לומר, מהי הכוונה שהיה אוהב את עשיו "כי ציד בפיו", על פי מה שאמרו חז"ל (שבת פט:): שלעתיד לבוא, יפנה הקדוש ברוך הוא לכל אחד מן האבות, ויאמר לו בניך חטאו לי, ואברהם ויעקב יאמרו ימחו על קדושת שמך. ורק יצחק אבינו ימליץ טוב בעדינו, ויבקש מה' שימחול ויסלח להם. והדבר פלא, מדוע דוקא יצחק הוא דוקא ימליץ עליהם, הן הלא יצחק בבחינת גבורה, ככתוב פחד יצחק (בראשית לב, מב), ומדוע לא יעקב אבינו ימליץ על עם ישראל הן היה לו צער גידול בנים, או אברהם שהיה אב רחמן.

לבאר זאת היה ר' מאיר מפרמישלן (הובא בקצור ש"ע עם סיפורים חסידיים, רוטר, תולדות כאן, תשכ"א) אומר, טענה היתה בפיו של יצחק, גם אני היה לי בן חוטא, ובכל זאת, מחלתי וסלחתי לו, ואהבתיו, אם כן גם אתה רבוננו של עולם, צריך לסלוח לבניך ולאהוב אותם, אף על פי שחטאו לך. וזהו פירושו של פסוק "ויאהב יצחק את עשיו, כי ציד בפיו" יצחק היה "אוהב את עשיו", כדי שתהא לו אחר כך טענה מזומנת "בפיו", להשיב לרבוננו של עולם כאשר יתאונן על חטאיהם של ישראל, גם לי היה בן רשע וכבדתי אותו וסלחתי לו.

נשמות שמעיה ואבטליון, רבי עקיבא, ורבי מאיר

האר"י ז"ל בספר הליקוטים (וישב פרק מ"ח) פירש כי ציד "בפיו" כי "הפה" הוא רמז לתורה שבעל פה, בסוד מלכות "פה" תורה שבעל פה, שראה יצחק שנשמות גבוהות המובאות בתורה שבעל פה שמעיה ואבטליון, רבי עקיבא ורבי מאיר, עתידות לצאת מעשו, שהם גדולי וחכמי התורה שבעל פה, לכן יצחק אהב אותו וקירב אותו.

"וַיֵּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עֶשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיפָה" (כה, כט)

עשו אכל המצות בערב פסח

במסכת בבא בתרא (דף טז:): איתא, חמש עבירות עבר אותו רשע (דהיינו עשו) באותו היום, בא על נערה מאורסה וכו'. ומדברי התוספות ותוספות הרי"ד (שם) משמע שעבר עבירה זו כפשוטו.

אולם הפרי מגדים (הלכות פסח סי' תע"ו משב"ז ס"ק ג') הביא בשם ספר יד יוסף (פרשת תולדות דרוש א' דף ל"ט ע"א) לבאר את דברי הגמרא על דרך הדרש, שאומרם שעשו בא על נערה מאורסה, היינו שאכל מהמצות ומניזד עדשים שבישל יעקב אבינו להברות את יצחק אביו, בערב הפסח. לפי שאברהם אבינו נפטר בערב פסח, וכאשר בא עשו מן השדה בערב פסח,

ואמר "הלעיטני נא" (כה, ל), נתן יעקב את המצות לעשו, על מנת שיאכל אותם בלילה בליל פסח, אבל עשו היה רעבתן חטף ואכל אותם עוד בערב פסח. ובירושלמי (פסחים פ"ה ה"א) איתא, האוכל מצה בערב פסח, כבא על ארוסתו בבית חמיו. דהיינו, מי שאינו ממתין למצות אכילת מצה בזמנה בליל פסח, ומקדים ואוכל מצה עוד בערב הפסח, הרי זה מכוער, כמי שאינו ממתין לכנוס לחופה את ארוסתו וישאנה, אלא בא עליה עוד בבית חמיו. וזו כוונתם ז"ל באמרם שעשו בא על נערה המאורסה, שכיון שכאמור אכל מצה בערב פסח, היה נחשב לו כבא על נערה המאורסה.

ומבאר שם את הקשר בין אכילת מצה בערב פסח להבא על ארוסה בבית חמיו, משום דבשניהם מותר ליהנות רק לאחר שברכו "שבע ברכות". שקודם אכילת מצה מברכים שלש ברכות בקידוש של ליל הסדר, יין, קידוש זמון, ועוד מברכים ברכת בורא פרי האדמה על הכרפס, ובורא פרי הגפן על כוס שני, וברכת המוציא, וכן ברכת על אכילת מצה, ורק אז אוכלים את המצה, הרי לנו שבע ברכות קודם אכילת מצה. וכן הוא בחתן וכלה שמברכים "שבע ברכות" לנשואין תחת החופה, ורק אז כונסה אל ביתו. על כן, האוכל מצה בערב פסח, נחשב כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו, ששניהם הקדימו מעשיהם לפני שברכו שבע ברכות.

עוד כתב בפרי מגדים (שם) דמשום הכי אוכלים ביצים בלילי פסח כדאיתא בירושלמי (הובא בכלבו סימן נ', ובבית יוסף או"ח סימן תע"ג, ולפנינו בירושלמי ליתא) שביצה היא מאכל אכלים (שו"ע או"ח סי' תקנ"ב ס"ה), ובאכילה זו עושים זכר לאבילות על פטירתו של אברהם אבינו שכאמור נפטר בערב פסח. ובקצת מקומות נוהגים לאכול ביצה בליל פסח בתחילת הסעודה, זכר לאבילות.

"וַיְבֹא עֶשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיִף" (כה, כט)

תולים צדקות לצדיק וקלקול במקולקל

"והוא עיף" רש"י במקום מפרש שהוא היה "עיף", מחמת שרצח נפש קודם לכן, כמה דתימא, כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). ומקורו טהור ממסכת ב"ב (דף טז:), ושם הגמ' מוסיפה, אמר ר' יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, (א) בא על נערה המאורסה, כתיב הכא, ויבא עשו מן "השדה", וכתיב התם, כי "בשדה" מצאה (דברים כב, כז). (ב) והרג את הנפש, כתיב הכא, והוא "עיף", וכתיב התם, אוי נא לי כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). (ג) כפר בעיקר, כתיב הכא למה "זה" לי, וכתיב התם "זה" אלי ואנוהו (שמות טו, ב). (ד) וכפר

בתחית המתים, דכתיב הנה אנכי הולך למות. ה) וביזה את הבכורה, דכתיב ויבז עשו את הבכורה.

מספרים על מלך נכרי אחד, מלומד גדול, אוהב ישראל ומבין בתנ"ך, שהיה לו אהוב, רב גדול בישראל וחכם בהוויות העולם. המלך היה רגיל להתייעץ עמו בעניני הממלכה, גם היו מחליפים דעות, ומתווכחים בעניני דת ומדינה. פעם אחת כשבא הרב לארמון המלך, שאל אותו המלך, כעת למדתי בספרי האגדה, אודות עשו, שנאמר עליו, ויבא עשו מן השדה והוא עיף, ודרשו עליו חכמים שהוא עיף מרציחה, ואני תמה מאוד, כי הלוא לא מוזכר בתורה אלא רק שהוא עיף, וטבעי הדבר שאדם שבא מן השדה הוא עיף, ואלו חכמים מרוב שנאתם לעשו, טפלו עליו אשמה כבדה שהוא עיף מרציחה. לעומת זאת, דוד מלכם, שחטא עם בת-שבע, וגם רצה את אוריה החתי, כתוב בתלמוד שלכם (שבת נו.), כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שכל היוצא למלחמת בית דוד, כותב גט לאשתו, ונמצאת בת-שבע פנויה היתה, ואף אוריה בדין נהרג, כי מורד במלכות היה. ואני סבור, שחכמי התלמוד נשאו פנים לדוד, ומרוב אהבתם אליו חיפו על מעשיו בתירוצים שונים, ואני רוצה תשובה ממך!

ענה הרב למלך, אני אשיב למלך תשובה כהלכה בהזדמנות אחרת. תוך כדי שיחה, הגיעה שעת הסעודה. העבד הכושי אשר למלך הגיש לפני המלך מים לנטילת ידיו לפני האכילה, והמלך לפני הנטילה, הסיר את טבעתו והניחה על השלחן, ושכח להחזירה אחר הנטילה. הרב ניצל את ההזדמנות ולקח בחשאי את טבעת המלך והטמינה בכיסו. המלך התחיל לסעוד ממנות האוכל שהגישו לפניו, ולפני הרב הגישו המלצרים לחם משובח. בינתיים נכנס מזכיר המלך והגיש לפני המלך מסמכים חשובים לחתום עליהם, משרצה המלך לחתום, הופתע לראות שהטבעת אשר בה הוא חותם, אינה תחת ידו. החל המלך לחפש את הטבעת על השלחן, ומתחת לשלחן, ומשלא נמצאה, פקד מיד להזמין את העבד הכושי שהגיש לו מים לנטילת ידים. כשהתייצב לפניו, שאלו המלך בכעס, איפה הטבעת שהנחתי על השלחן, כשרחצת את ידי? ענהו העבד בפחד, אין לי כל ידיעה מהטבעת של אדוני המלך! המלך שהבין שלא יוציא הודאה מפיו, ציוה שייסרו אותו בשוטים עד שיודה על גניבת הטבעת. מיד התחילו להלקותו בשוטים, והעבד צווח שהוא לא גנב את טבעת המלך. אז ביקש הרב מהמלך לתת הוראה, שירפו מן העבד ולא ילקוהו, ויוציאו כל איש מעליהם. לאחר שנשאר לבדו עם המלך, פנה הרב אל המלך בשאלה, מדוע חשדת מיד בעבד הכושי שגנב את הטבעת, והרי אני הייתי יותר סמוך לשלחן המלך ויתכן שאני חמדתי ולקחתיה, ואיך לא חשדת בי, שאולי אני לקחתיה, ואיך מיד חרצת משפט לייסר את העבד קשות? ענהו המלך, איך יתכן לעלות על הדעת, שאדוני הרב, הישר והנאמן,

היקר והחביב, אשר הוא אוהבו וידידו הטוב ושחכמתו כמלאך אלהים, הוא יגנוב את טבעת המלך?! אבל העבד הכושי, הנבזה, בודאי ובודאי שהוא חשוד לגזול ולגנוב, ועל כן מיד חשדתי בו ולא בכך.

הרב הכניס את ידו לכיסו ולתדהמת המלך הוציא את הטבעת והושיטה למלך. המלך הנדהם פנה אל הרב בשאלה, מדוע עשית את הדבר הזה, ומה זה עלה על דעתך? השיבו הרב, דבר זה נאלצתי לעשות, כדי לקיים את הבטחתי להשיב על שאלתו של אדוני המלך. הן רואה אנכי שאדוני המלך, התנהג בדיוק כדרכם של חכמינו ז"ל, שמחד המליצו רבותינו על דוד המלך, ומאידך הטיחו דברים כלפי עשו. כי בודאי חלילה וחס שדוד המלך חטא! הן לא יתכן שמשחית ה', החסיד והישר, יכשל חלילה בעוון אשת-איש, וכמו שנאמר, ויהי דוד לכל דרכיו משכיל, וה' עמו (שמואל א, יח, יד), אפשר שאיש כזה שה' עמו חטא גדול כזה בא לידו?! לכן חכמינו הצדיקו את הצדיק דמעיקרא, ואמרו, כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה (שבת נו), ואולם עשו הרשע, שאף בוראו אמר עליו, ואת עשו שנאתי (מלאכי א, ג), שהוא חשוד מאוד על רצח וניאוף וכדומה, על כן לא פלא שטפלו עליו חז"ל שהוא רצח, כי תולים הקלקלה במקולקל.

ובאמת קבלה ביד חז"ל, כי אותו היום, רצח עשו את נמרוד, וכמו שאמרו במדרש (הובא בהדר זקנים בראשית כה, לב): פעם אחת הלך עשו לצוד חיות ועופות, מצאו נמרוד ואמר לו: למה אתה צד ביער שלי, בוא והלחם בי, וקבעו זמן להלחם זה בזה, הלך עשו והתיעץ עם יעקב, איך לנצח את נמרוד, ועוד ביקש ממנו גם כן שיתפלל עליו. אמר לו יעקב, כל זמן שנמרוד לובש את בגדי החמודות של אדם הראשון, לא תוכל עליו, אלא אמור לו שיסירם מעליו תחילה, ואחר כך תלחם עמו, וכן עשה, וכשפשט נמרוד את בגדיו, קפץ עשו ולבשם במרמה, וקם והרג את נמרוד. לפיכך היה עשו "עיף", כנאמר, כי "עיפה" נפשי להורגים (ירמיה ד, לא). מיד הודה המלך לאהובו הרב על תשובתו המאלפת, לאחר הדגמה אישית מהמלך עצמו. (מתוך ספר ויאמר אברהם).

"וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל יַעֲקֹב הֲלִעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדָם הַזֶּה כִּי עֵיפָה אֲנִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִים" (כה, ל)

היו בתבשיל שני מינין "אדומים"

לשם מה הכפילות בפסוק "מן האדום האדום הזה?" במדרש הגדול (כאן) מובא דבר נפלא, שהיו בתבשיל שהכין יעקב שני מינין "אדומים", גם יין אדום, וגם עדשים אדומים.

אולם אם כן קשה מדוע באמת שם יעקב אבינו בתוך נזיד העדשים שני מינים אלו, יין ועדשים? ויבואר על פי הנזכר לעיל, שיעקב בישל נזיד עדשים בגלל האבילות על אברהם אבינו, הן עדשים הם מאכל אבלים, היות ואין לעדשים פה, כשם שהאבל יושב דומם ואין לו פה. וכן היין הוא בשביל אבלים, וכדאיתא במסכת סנהדרין (דף ע.) לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים. הרי ששני מינים אלו, יין ועדשים, הם מאכלי אבילות, ולכך בישלם יעקב יחד.

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכֶּרֶה כִּי־זֶם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי" (כה, לא)

כנגד מי "שער הבכורות" שבבית המקדש

בספר בנין אריאל (ח"א סימן ה', אות י"ב) הביא בשם האברבנאל ז"ל, שאחד מהשערים בבית המקדש היה "שער הבכורות" כדאיתא במשניות (שקלים פ"ו מ"ג, מדות פ"א מ"ד), ונקרא כן על שם שבמקום ההוא עמדו עשו ויעקב בשעה שמכר עשו את הבכורה ליעקב בשביל נזיד עדשים, ולזכר כך יחדו חז"ל את השער ההוא, להכניס דוקא את הבכורות בכדי להקריבם בבית המקדש. (הובא בספר אוצר פלאות התורה).

"מִכֶּרֶה כִּי־זֶם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי" (כה, לא)

תענוגי העולם הזה שייכים לעשו

מובא במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ג) שיעקב ועשו חילקו ביניהם את העולמות, יעקב נטל את העולם הבא ואת ימות המשיח ואילו עשו נטל את העולם הזה.

הגאון חיד"א בספר שמחת הרגל (הגדה של פסח, ד"ה ארץ חמדה טובה) כתב שחקרו המפרשים, מאחר שיעקב ועשו חילקו ביניהם את העולמות, אם כן, איך מצאנו ידינו ורגלינו להנות מתענוגי העולם, יותר מכדי חיותנו. והלא כל תענוגי העולם הזה שייכים לעשו?

ותירצו, שמכיוון שאילו עם ישראל לא היה מקבל את התורה, העולם היה נחרב, כנאמר, אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה לג, כה). אם כן כשקיבלו ישראל את התורה, יש לעם ישראל דין של המציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ביחס לכל העולם הזה. פירוש, מציאה שהעלה הים, הרי אלו שלו, אף אם יש בהם סימן, ככתוב במציעא (דף כא:), לפי זה ללא עם ישראל שקיבל את התורה, כל העולם הזה היה נכחד, היה "טובע בים", ולכן כשישראל הצילו את העולם הזה, הרי הם זכו בו כדין המוצא אבידה בים,

שהרי אלו שלו. נמצא שבזה שבני עשו לא רצו לקבל את התורה, שהיא הקיום של העולם, הפסידו גם את העולם הזה לטובת ישראל.

עוד כתב הרב חיד"א, שיש שתירצו על פי מאי דקיימא לן (ב"ב קז.) האחים שחלקו ויצא שטר חוב, בטלה החלוקה, דהיינו אחים שחילקו את ירושת אביהם, ושוב אחר כך הגיע אדם עם שטר חוב שאביהם חייב לו כסף, כיון שעליהם להשיב את החוב מירשת אביהם, כל החלוקה שחילקו בטלה. אף כאן אמנם יעקב ועשו חילקו את העולמות, אבל לאחר מכן יצא שטר חוב של שיעבוד מצרים עליהם, בשל כך בטלה החלוקה. אך כאן היות ובני יעקב לבדם פרעו את שטר חוב השיעבוד, ממילא הם לבדם זוכים "בירושה", דהיינו גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

ובדרך נוספת כתב ליישב הרב חיד"א, על פי מסכת ברכות (דף לה.) שהקשתה הגמרא סתירה בפסוקים, דמחד גיסא נאמר, לה' הארץ ומלואה (תהלים כד, א), הרי שהבורא לא נתן את הארץ לבני האדם, ומאידך נאמר, והארץ נתן לבני אדם (תהלים קטו, טז)? וביארה הגמ', שקודם שהאדם מברך ומודה לבורא על אשר נתן לו, הכל שייך לבורא ולא נתן לבני האדם. אך אחר שהאדם מברך את ה', ה' נותן לו את הדבר. נמצא לפי זה, שהיות ובני עשו אינם מברכים ומודים לבורא על העולם הזה, שוב אין להם שום חלק בעולם הזה, ואילו אנו שמברכים לשמו, זכינו בו, והוא שלנו.

"וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְׁבֵּעָה לִּי כִּיּוֹם" (כה, לג)

חלוקת העולם הזה ועולם הבא

מדוע אמר יעקב בלשון זו "השבועה לי כיום"? גם היכן מצינו שעל מכירה מצריכים שבועה? **מיישב** זאת נפלא הכסא רחמים (מלמד, כאן, נדפס תרע"א) שאמר יעקב לעשו, בא נחלק את העולמות, אתה תקבל באכילה הזאת את העולם הזה, ובשכר זה תתן לי את העולם הבא שלך כנוכר במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ג), ועשו הרשע ברוב תאוותו הסכים. וזה מרומז בכתוב "השבועה" ראשי תיבות התכתוב שמכרת בשבילי עולם הבא, "כיום", שהאור שם גדול כאור היום.

ובהמשך הפסוק נאמר, ויאכל וישת ויקם וילך ויבן עשו את הבכורה, נכתבו כאן חמישה מילים רצופות המתחילות באותיות "וי", לרמזו שאחר כך היה עשו בוכה וזועק "וי" "וי" על שטותו, שבשביל תענוג של רגע, מכר את העולם הבא שלו.

היכן היה מוטמן שטר המכירה

ועוד מוסיף ידיעה נפלאה הכסא רחמים, דע כי בזמן שקנה יעקב את הבכורה לקח מעשו שטר מכירה (כמו שאמרנו לעיל) ולא היה יודע באיזה מקום ניח את השטר שלא יגנוב אותו עשו. מה עשה, חתך את כף ירכו והניח את השטר בתוכה ותפר ונתן מעט שמן עליו ונתרפא החתך, ושב לכבתחלה. אמנם שרו של עשו היה יודע דבר זה ולכן נגע בכף ירכו כדי לקחת את השטר מאתו, אך יעקב לא הניחו ליקח ממנו, ושפך שרו של עשו את קליפתו על ירך יעקב, וישראל נקראים צאן ובהמה טהורה ולכן נאסרו מלאכול גיד הנשה מבהמה טהורה. וזהו שאמר הנביא, דבר שלח ה' ביעקב ונפל בישראל (ישעיה ט, ז), רצונו לומר, "שלח" גיד הנשה ל"יעקב ונפל" איסורו על כל "ישראל".

וכל מי שרוצה לידע כמה היא הקליפה שיש לו, ניח בלילה ידו על כף ירכו ויישן, ויראה כמה חלומות רעים יחלום בר מינו, השם יצילנו מכל מיני איסורים ובפרט ממאכלות אסורים ומחלומות רעים ומהרהורים רעים. אמן כן יהי רצון.

"עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי" (כו, ה)

האברים הרוחניים של האבות לימדום תורה

רבותינו אמרו, שאברהם קיים כל התורה כולה, אפי' עירובי תבשילין (יומא כח:) והגר"א גורס ערובי תחומין, לפי שכאן נאמר "עקב" אשר שמע וגו', לרמוז שאברהם שמע בקול ה' אף בדברים הקשורים ל"עקב" הם הרגליים, שעל ידיהם שומרים עירובי תחומין.

והשאלה הגדולה היא, הרי עדיין לא קבלנו את התורה, ומניין לו לאברהם לידע את כל התורה את כל התרי"ג מצוות, כדי שיקיים אותן?

אלא ידוע שיש באדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכנגד זה יש גם כן רמ"ח מצוות עשה שס"ה מצוות לא תעשה. וכל מצוה היא כנגד אבר אחד באדם, שהיא המחייבה את אותו האבר, וכמו שהגוף צריך מזון גשמי, כלומר רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו זקוקים למזון כדי לחיות, כן רמ"ח ושס"ה האברים הרוחניים שכנגדם, צריכים מזון רוחני כדי לחיות, והמזון שלהם הם קיום תרי"ג מצוות, כאשר כתב מהרח"ו בריש שערי קדושה (ח"א ש"א).

ואם האדם רוחני, כלומר שלא הולך אחר תאוות העולם הזה, אלא העיקר אצלו היא הנשמה התורה והמצוות. אז כל האברים שלו נהפכים להיות רוחניים, עד שהם בעצמם כל אבר

ואבר מסביר את המצוה שכנגדו. וכך זה היה אצל אברהם אבינו שהיה כולו רוחני, ולכן האברים עצמם היו מדברים ומסבירים לו את עומק המצוות התלויות בהם.

וכן אבותינו אחריו, גם הם היו רוחניים עד מצרים. ובמצרים שהיו שקועים בטומאה, לכן היו חייבים לקבל את התורה, כדי ללמוד אותה ולקיים את המצוות.

ולפי זה אפשר להסביר את מה שאנחנו אומרים בליל הסדר, אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. ושאל הרב קדושת הלוי (פורים, קדושה ראשונה), מה תועלת היא לנו אילו היינו באים להר סיני ולא היינו מקבלים את התורה?

אלא שעל ידי שעם ישראל התקרב להר סיני ולא נגשו אל אשה והתקדשו ועשו הכנות גדולות, פסקה זוהמתן, והאברים שלהם אמרו להם את כל התורה, את כל רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, וכיון שכן, מובן הדבר שאילו קרבנו לפני הר סיני דינו, לפי שדבר גדול הוא שפסקה זוהמתן וגם את התורה ממילא השיגו.

מעתה אם כן, יש להקשות לאידך גיסא, מדוע באמת היו צריכים לקבל את התורה, הרי כבר השיגו מעצמם מרוב קדושתם? והביאור, כי עדיין יכולים עם ישראל אחר כך לחזור לגשמיות ולתאוות ולשכוח את התורה, לכן היה צריך את מתן תורה, כדי להתקדש על ידה ועל ידי המצוות שנלמד בה.

מספרים על הרב מרימינוב שהיה פעם אצל אחד מגדולי ישראל הגאונים העצומים. והיות ואותו גאון לא הכיר את גאונותו של הרב מרימינוב וסבר שגדולתו בצדקות ולא בתורה, שאל אותו גאון את הרב מרימינוב, כיצד יתכן להיות רַבָּה אדמו"ר כשלא בקיאים טוב בתורה? השיבו הרב, תשאל אותי היכן שאתה רוצה ואני אענה לך. וכך היה, בכל מקום שהיה שואלו, היה משיבו כאילו הספרים פתוחים לפניו, והיה זה לפלא בעיניו וישאלהו, אמור נא לי איך אתה יודע את כל התורה על בוריה? השיב לו בגלל הפרישות והקדושה, אחר שיש התפשטות הגשמיות האברים מדברים לבד.

ועתה מובן כיצד אברהם אבינו זכה לעבוד את השי"ת ולקיים את כל התורה, שאחר שהתקדשו אבריו התקדשות מוחלטת, הכיר את השורשים הרוחניים של כל אבר, וממילא הכיר את כל המצוות. כמו שדורשת הגמ' בנדרים (דף לב.) שרק ג' שנים לא עבד את ה', הם ג' שנותיו הראשונות שלאחריהם הכיר את בוראו. וכידוע אף אותן ג' שנים חזרו על ידי "הג' הקדוש"

"אברהם בן אברהם" שמת על קידוש ה', וכידוע המעשה הנורא. ומשם גם כן לומדים שהעיקר אצל האדם זו הנשמה שלו הקדושה.

על פי זה מובן הכתוב "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" שלכאורה היה מספיק לכתוב, ויקח את המאכלת, ומדוע כתוב וישלח את ידו? אלא שהיות והאברים של אברהם אבינו היו קדושים, הם לבדם היו רצים לעשות את רצון ה', וכיון שהרגיש אברהם שהיד לא רוצה לשחוט, ביודעה את רצון ה' האמיתי, ואילו אברהם חשב כי רצון ה' שישחט את בנו הן כך ציוהו, לכן הכריח את ידו בכח, ולכן רומזת הכפילות, וישלח אברהם את ידו ויקח וגו'.

"וַיִּשְׁאַלְוּ אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אַחֲתִי הִוא כִּי יֵרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן יַהַרְגֵנִי אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם עַל רִבְקָה כִּי טוֹבַת מִרְאָה הִיא" (כו, ז)

האבות חפצו להראות לעולם שה' הוא המנהיג

פירוש נפלא פירש המגיד למרן בספר מגיד מיישרים (סוף פרשת לך לך), מדוע הוזקקו אברהם ויצחק לומר "אחותי היא" מפחדם מן הגויים, ומאידך יעקב לא היו לו בעיות כמו לאברהם ויצחק שהגויים לא חפצו ליטול את נשיו ולא נזקק לומר על נשיו אחותי היא?

וה**פירוש** הוא, כי בזמן האבות היו הגויים בקיאים בסטרא אחרא, ולעומתם עבדו האבות את הבורא יתברך שמו מצד הקדושה ורצו להמליך את צד הקדושה ולהכניע את הסטרא אחרא, ולכן כל המלחמות והמריבות הכתובות בתורה שהיו לאבות, על רקע זה היו, שהאבות חפצו להראות לעולם שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם והוא השליט על כל הכוחות. ולכן הגויים טענו כנגד אברהם ויצחק "אשתך היא", כלומר אתם רוצים להשליט את הקדוש ברוך הוא על כל העולם כמו שאתה שולט על אשתך? וענו להם אברהם ויצחק כל אחד בזמנו, "אחותי היא", לאמור, אין אנו רוצים להשליט את הקדושה כמו אשה, אלא אחותי היא, אנו רוצים לחיות זה בצד זה כאחים באחזה ושלוש. ולפי זה ממשיך להסביר המגיד, כשאבימלך ראה את יצחק מצחק את רבקה אשתו, כלומר, ראהו מתנהג כמי שרוצה להשליט את הבורא בעולמו, שאל אותו, למה אמרת אחותי היא, בזמן שכוונתך התגלתה שהיא אשתך? ויצחק לא הכחיש זאת, אלא אמר חששתי פן אמות על כך, ולכן אמרתי אחותי.

אבל את יעקב לא שאלו הגויים על נשיו, כלומר לא האשימוהו שהוא מתכוין להשליט את הקדושה בעולם, מאחר שיעקב הקים את בית ישראל והנהיגם בדרכי הקדושה והיו לו

י"ב שבטים שהיה צריך לחנכם, ולא היתה דעתו נתונה לעמים אחרים להשליט עליהם את הקדושה, כי היה מצווה לחנך בניו ונכדיו וזה היה כל עסקו.

"וַיִּמְצָא בַשָּׂנֵה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה" (כו, יב)

מה זה "מאה שערים"

לכאורה, הסדר בפסוק נראה הפוך, שהיה צריך לומר ויברכהו ה' וימצא מאה שערים? עוד קשה, מדוע מדד יצחק את התבואה, הלא אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין (תענית ח:)?

מתרץ בספר אזנים לתורה, על פי המדרש בראשית רבה (פרשה ס"ד סי' ו') שהמדידה שמדד יצחק לא היתה מדידה של בעלמא לדעת כמה עלה בגורנו, אלא המדידה היתה לצורך הפרשת מעשרות מתבואתו. נמצא, שסדר הפסוק עולה יפה, יצחק מדד לצורך הפרשת מעשרות את גורנו ומצא מאה שערים, אחרי כן עישר את תבואתו, ואז "ויברכהו יהוה" בצאן בבקר ובעבודה רבה כמו שכתוב בהמשך הפסוקים, וכאומרם בתענית (דף ט.) עשר בשביל שתתעשר.

"וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרָאִת וַיִּקְרָא אֶת עֶשָׂו בְּנֹו הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי. וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי" (כו, א-ב)

כמה טעמים מדוע כהו עיני יצחק

רש"י ז"ל (בראשית כז, א), פירש, שכהו עיניו של יצחק בעשנן של נשי עשו, שהיו מקטירות לעבודה זרה. דבר אחר (ומקורו מבראשית רבה פרשה ס"ה סי' י'), כשנעקד יצחק על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשוחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר (שם סי' ח'), כדי שיטול יעקב את הברכות, עכ"ד רש"י ז"ל.

בדעת זקנים מבעלי התוספות (כאן) כתבו טעמים אחרים לכך שכהו עיניו, משום שאהב את עשו כי ציד בפיו, וכתב, כי השחד יעור (שמות כג, ח). דבר אחר, כדי שיבוא יעקב ויטול את הברכות וכו', עכ"ל. וכן הוא במדרש תנחומא (סדר תולדות פ"ח).

”וַעֲתָה שָׂא נָא כְּלִידְךָ תְּלִידְךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צִיד” (כו, ג)

מה היה באותו היום

נביא מעט מהמדרשים ומדברי חז”ל מה שהיה באותו היום ובאותו ליל הסדר, דברים נפלאים ונוראים. בתרגום יהונתן (כאן) כתוב שבאותו יום היה ערב פסח, ויצחק אבינו אמר לעשו נפתחים היום שערי שמים, ויורדים באותו הלילה טללי ברכה, וגם הוא יום של ישועה גדולה, ולכן תבוא הלילה הזו שהוא ליל הסדר ותעשה לי סעודה מבשר ויין, והוא לזכר זה שבני עתידים ביום זה לאכול בשר צלי ומצות כנגד קרבן פסח וכנגד קרבן חגיגה, וזהו אומרו ”ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי ציד, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם אמות” (כו, ג-ה). מיד נודע דבר זה לרבקה ברוח הקודש וקראה ליעקב בנה, ותאמר לו ”לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך כאשר אהב (שם, שם, ט). ויאמר לה יעקב אני אעשה מה שאת אומרת לי משום מצות ”כיבוד אב ואם”, ואמר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, אבל אמא, ”אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה” (שם, שם, יג), וגילה האר”י (ספר הליקוטים תולדות סי’ כ”ח) שהענין הוא, כי בגלגול הקודם יעקב אבינו היה אדם הראשון, ורבקה היתה חוה והיות ואדם שמע לקול חוה לאכול מעץ הדעת קלקל, על כן אמר יעקב לרבקה, אם כן עתה איך אני אשמע שוב לקולך? השיבה לו רבקה, עכשיו אני באתי לתקן מה שעשינו. אז דע לך שעכשיו במקום קללה תקבל ברכה, אל תדאג, ”עלי קללתך בני” (שם, שם, יד). אך ורק ג’ צרות יבואו עליך וסימנם ראשי תיבות ”עלי” עשו לבן יוסף, ומכאן יצא לך רק ברכה.

ודע בני (על פי הזוהר ח”ג דף צ”ט ע”ב) כי נודע לי מאחורי הפרגוד, שכל זה בכוונה עשו מן השמים, בשביל לרמות את השטן. והטעם לזה, כי אם היו יודעים בתחלה כל כוחות הסטרא אחרא והשטן שאתה תקבל את הברכות, היו עומדים על זה ועושים מלחמה ולא היו מסכימים בשום אופן שתקבל את הברכות, ולכן בכוונה כך מסדרים מהשמים שאביך יקרא לעשו לברך אותו, ואתה תבוא דרך החלון ברמאות ותקח את הברכות, שרק כך תזכה לברכות נגד רצונם של הסטרא אחרא. ולכן בבקשה תביא ”שני גדיי עזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך” (שם, שם, ט) כדי שיברך אותך. ואת הברכות הללו אנחנו צריכים לדור האחרון בזמן ביאת המשיח שהברכות יעזרו לבנינו אחרינו.

כאשר בא עשו מן השדה והוא עיף וביקש מיעקב "הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי" (כה, ל), ורבותינו דרשו (ב"ב דף טז:) שהיה "עיף" כיון שעשה באותו היום חמשה עונות גדולים, ואחד מהם שרצח את הנפש, ומי זו הנפש שרצח, קבלה ביד חז"ל (שם), שאותו היום, רצח עשו את נמרוד.

וכמו שאמרו במדרש (הובא בהדר זקנים בראשית כה, לב), פעם אחת הלך עשו לצוד חיות ועופות, מצאו נמרוד ואמר לו, למה אתה צד ביער שלי, בוא והלחם אתי, וקבעו זמן להלחם זה בזה. הלך עשו והתייעץ עם יעקב, איך לנצח את נמרוד? אמר לו יעקב, כל זמן שנמרוד לובש את בגדיו החמודות של אדם הראשון, לא תוכל עליו, אלא אמור לו שיסירם מעליו תחילה, ואחר כך תלחם עמו, וכן עשה, אמר לו עשו לנמרוד, אתה לובש את הבגדים של אדם הראשון ומשם כוחך, תסירם בא נראה אם תוכל להלחם כנגדי. כשפשט נמרוד את בגדיו, רץ עשו לקחם ולבשם במרמה, והרג את נמרוד. ואלו הם "בגדי החמודות" של עשו, שהם הבגדים של אדם הראשון, ועתה לבש אותם יעקב אבינו. ודע כי עד עתה הבגדים לא התאימו יפה למי שלבש אותם, אבל כשלבש אותם יעקב הסתדרו עליו בדיוק, אפי' שהיו של עשו בנה הגדול שהיו גדולים, אצל יעקב היו מתאימים כמו לחתן, והכל היה נקי וקיבל ריח גן עדן, חזרה אבידה לבעליה, ואחר כך הלבשה רבקה עליו עורות גדיי עזים מפני החשש "אולי ימושני אבי" (בראשית ז, יב).

כאשר נכנס יעקב לאביו, הריח יצחק אבינו ריח גן עדן (כדאיתא בבראשית רבה פרשה ס"ה סי' כ"ב, ולכן מנהג סלוניקי שביליל הסדר מפזרים ריח טוב, שכאמור כל מעשה זה אירע בליל הסדר) וירד המלאך מיכאל מן השמים והביא יין קדוש ועליון. ויצחק אבינו בדק את יעקב אבינו לידע אם עשו הוא או יעקב, וראה שהסימנים מראים שהקול קול יעקב והידים ידי עשו, וכידוע עשו הכין את יצחק לפני כן, אמר לו יעקב אחי רמאי, ויעשה את הקול שלי ויבוא ויקח את הברכות, שקולו של עשו היה קול עבה מאוד, ואילו קולו של יעקב היה דק ועדין, ועל כן אמר עשו לאביו כי יעקב יעשה קול עבה שתחשוב שזה עשו, לכן אני אבוא אליך ואשמיע לך קול דק כשל יעקב. אמנם כאשר בא יעקב שכל מעשיו בתמימות וצידקות, דיבר בקולו הרגיל, על כן אמר יצחק, "הקול קול יעקב" (כו, כב) דהיינו הקול הוא בדיוק כמו שקבענו. והוסיף ומישש אותו, ומצא ש"הידים ידי עשו" (כו, כב), אמר יצחק אכן הכל בסדר ואפשר לברך, וגם הריח ריח גן עדן וראה גן עדן לפניו, ואמר לאיזה בן צדיק זכיתי אמת הברכות ראויות לו וברכו

בשמחה, גם ראה שמלאכי השרת עומדים שם, אמר בודאי הברכות שלו הן ובירך אותו את כל הברכות.

סדר השתלשלות כתנות העור

בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ד), ובספר הישר (פרשת נח ופרשת תולדות) מבואר סדר ההשתלשלות של בגדי החמודות, מאדם הראשון שעשאם הקדוש ברוך הוא, עד ליעקב אבינו, בדרך אחרת מעט ממה שכתבנו לעיל. ועל כן נביא גם מה שכתוב שם שלא יהיה הדבר חסר. כשמתו אדם וחווה, ירש חנוך את כתנות העור, ובהלקח חנוך אל האלהים, ירש אותם מתושלח בנו. וכשמת מתושלח ירשם נח, והביא נח את הכתנות עמו לתיבה, מפני שהכתנות היו חשובים בעיניהם, לפי שהם מעשי ידיו של הקדוש ברוך הוא, והיה בהם קדושה, לכן היו גונון אותם, ומוסרין אותם רק לראשי הדור, ולכן לקחם נח אתו בתיבה. וגם מפני שכל חיה ועוף היו נופלים לפני הלובשם, לכן לקחם נח כדי ללובשם בעת שהיה נותן מזון לחיות וכך לא יזיקוהו. כשיצאו נח ובניו מן התיבה, גנבם חם בן נח והסתירם מאחיו. ובלדת חם את כוש בכורו, נתן לו את הכתנות בסתר, והיו עם כוש ימים רבים. והסתירם גם הוא מאת בניו ואחיו. וכאשר ילד כוש את נמרוד, נתן לו את הכתנות באהבתו אותו, וכשגדל נמרוד והיה בן עשרים שנה, לבש את כתנות העור, וכאשר לבש את הבגדים נתחזק נמרוד, ונתן לו האלהים כח וגבורה להיות גבור ציד בארץ. ובשעה שהיה לובש אותם, היו כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו, מפני שהיו הבגדים מעשה שמים. אולם בני דורו של נמרוד חשבו שהוא מכח גבורתו של נמרוד, ולפיכך המליכוהו עליהם למלך.

כאשר ראה עשו אחי יעקב את הכתנות על נמרוד, חמד אותם בלבו, ופעם אחת הלך עשו לצוד ציד בשדה, וגם נמרוד הלך עם גבוריו לצוד ציד בשדה, והנה ראה עשו את נמרוד מתהלך במדבר רק עם שני אנשיו, לפי ששאר גבוריו ואנשיו שהיו עמו במדבר רחקו ממנו והלכו מעליו הנה והנה לצוד. על כן התחבא עשו מנמרוד וארב לו במדבר. ונמרוד והאנשים אשר אתו לא ידעו שעשו אורב להם, והתהלכו בשדה לרוח היום כפעם בפעם לדעת איפה אנשיו צדים בשדה. כשבא נמרוד ושני האנשים אשר היו אתו עד המקום אשר עשו שם, קם עליו עשו פתאום מהמארב אשר ארב לו שם, שלף חרבו ומיהר ורץ אל נמרוד וכת את ראשו מעליו, ונלחם עשו עם שני האנשים אשר היו עם נמרוד מלחמה רבה, והכם והמיתם בחרבו. אז לקח עשו את בגדי החמודות אשר לנמרוד, ורץ והביאם לביתו.

כשלקח עשו את הבגדים ההם, רץ לעיר מפני אנשי נמרוד, והגיע אל בית אביו עיף ויגע מפני הפחד, וקצרה מאד נפשו למות ויצר לו מאד. ראה עשו כי קצרה נפשו למות וכי צר לו, ניגש אל יעקב אחיו וישב לפניו, ואמר אל יעקב אחיו, "הנה אנכי הולך למות היום הזה ולמה זה לי בכורה" (כה, לב). נתחכם יעקב על עשו, ולקח ממנו את בכורתו, ואת כתנות העור, וגם לקח מעשו את חלקו במערת המכפלה אשר קנה אברהם מאת בני חת לאחוזת קבר, את כל אלה קנה יעקב מאת עשו אחיו במחיר נזיד עדשים. כתב יעקב את כל אלה בספר והעיד עדים על זה וחתם, ויהי הספר ביד יעקב.

למה נקראו חמודות

בירושלמי מסכת מגילה (פ"א ה"א) מפרש, שנקראו הבגדים "חמודות" לפי "שהיה משמש בבגדי כהונה", ופירש הפני משה שם, שהיות והיה עשו הבכור, היה משתמש בבגדי כהונה. דהיינו היות והכהנים המשמשים בכהונה אז היו הבכורות, עשו שהיה בכור, ראה עצמו ראוי לכהונה, ויתרה מכך ראה עצמו נכון לכהונה גדולה. ולפי זה מיושב מה שהלבישה רבקה את יעקב בבגדים אלו, מאחר שיעקב קנה את הבכורה, הן בגדים אלו ראויים לו.

ויתירה מכך שני גדיי העזים שרכקה הכינה, היו אחד עבור קרבן פסח והאחד עבור קרבן חגיגה, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב, והביאו רש"י לעיל בפסוק ט), ולפי שהעבודה נעשית רק בבכורים, היה יעקב צריך ללבוש בגדי כהונה בכדי להקריב. (מתוך ספר אוצר פלאות התורה).

"וַעֲשֵׂה לִי מְטַעֲמִים כַּאֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְהִבֵּאתָ לִי וְאָכְלָה בְּעִבּוֹר תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטָרֶם אֲמוֹתָ" (כו, ד)

יצחק אהב את עשיו, כיון שראה שבניו יתקנו את בני יעקב שלא יפלו לגויים

בילקוט ראובני (על הפסוק הנ"ל), מבאר את סוד המטעמים שביקש יצחק מעשו, ובא יעקב והכין מטעמים ליצחק אביו וירש ברכתו של עשו. וזה לשונו, כבר הודיעך כי יצחק עליו השלום הוא עולה תמימה ואין השכינה נפנה ממנו, והאיך תבוא תקלה על ידו, האיך יאהב את עשו? או האיך ירצה לברך את הרשע ולהניח הצדיק? או האיך תתקיים הברכה אחר המאכל והמשתה, והרי תפילה קודם למאכל, ואומר יין ושכר אל תשת (ויקרא י, ט) והאיך יצחק אוכל ושותה ואחר כך מברך את הרשע?

דע, כי בראות יצחק אבינו עליו השלום כי כל שני עולמות הם עולם הזה ועולם הבא, וראה את ישראל דחופים ומצטערים בעולם הזה, וראה מדתו שהיא מדת הדין מתוחה על

ישראל. הצטער ואמר מה יעשו בני בידי גויים בשבעים אומות והאיך יתנהגו בניהם בגלויות (כיצד ישרדו את הגלויות הקשות העתידות להגיע על עם ישראל), אמר יצחק, מוטב שאתן לעשו בני עולם הזה הבא מכוח מאכל ומשתה, כדי שימשול על ישראל, כי סוף כל סוף מאחר שיחטאו ישראל ויפלו בגלות, יותר טוב שיגלו בגלות עשו אחיהם, משיפלו בגלות אחרים נכרים שהם שבעים אומות. אמר יצחק שאחר שאי אפשר שלא תגבה מדת הדין את החוב שלה מיישראל, יותר טוב הוא שיגבה החוב על ידי אחיהם, משיגבה על ידי נכרים. וזה סוד לא תתעב אדומי כי "אחיך" הוא (דברים כד, ח).

ולפיכך אהב יצחק את עשו, מפני שהוא תיקון יעקב, שלא יפלו בגהינם. וכשראה שנמלטו בני יעקב מגהינם והם נצורים בגלות עשו, שמח. וזהו סוד "כי ציד בפיו" (בראשית כה, כח). ולפי שהענין כך, אמר יצחק, אין עשו ראוי לירש ברכה עליונה שכלית, אבל הוא ראוי לירש ברכה גופנית שהוא דבר שהגוף נהנה ממנו וזהו המאכל והמשתה.

לפיכך אמר יצחק, "ועשה לי מטעמים ואוכלה בעבור תברכך נפשי" (בראשית כז, ד) בודאי שהנפש (היא) המקבלת מזון ולא הנשמה. (עשה לי מטעמים ואוכלה היינו שבני יאכלו בגלות, ובזכות זה תברכך נפשי). ולפי דרך זה נתכוין יצחק אבינו עליו השלום להקל עונשים על ישראל בגלות שלא ירשו דיני גהינם, ואף על פי כן שכינה אומרת אפילו בגלות צריכים ישראל להקל מעליהם עול קשה של עשו וזה סוד ורבקה אוהבת את יעקב (מתוך ספר שערי אורה).

"עלי קללתך בני" (כו, יג)

ר"ת "עלי" - ע'שיו ל'בן י'וסף

כתב בספר מעיינה של תורה (כאן) בשם הגר"א מוילנא זצ"ל, שאמרה רבקה ליעקב, הרי אני יודעת את כל הצרות שיהיו לך, שהם רמזים במילה "עלי" שהיא ראשי תיבות עשיו לבן יוסף. אלו הצרות שיעברו עליך, אולם יותר מאלה לא תדע, לכן אין לך לפחד שיקרה לך דבר רע בגלל גניבת הברכות, שכאמור הצרות שיהיו לך כבר קצובות ומדודות ולא כלול בהן צרות מהברכות. לכן כשבקשו השבטים מיעקב שיתן להם להוריד למצרים את בנימין, השיבם בלשון מכוונת "עלי" היו כולנה (בראשית מב, לו), דהיינו הן כבר אמרה לי אמי, שיהיו לי רק את הצרות של "עלי", והן כבר הגיעוני. ומדוע אם כן אתם רוצים להוסיף עלי גם את צערו של בנימין. ודו"ק.

"אֲנֹכִי עָשׂוּ בְכֹרֶךְ" (כו, יט)

"אנכי" הוא יעקב בשורש נשמותי למעלה

כתוב בזוהר הקדוש (בתוספתא פרשת נח ח"א דף ס' ע"א) שכל הצדיקים נכפל שמותם בפסוקים, כגון אברהם אברהם (בראשית כב, יא) וכדומה, לפי ששורש נשמתם הוא למעלה, ושם הוא שמם הראשון, ועל שם הענף שיורד למטה כאן לעולם הזה, הוא שמם השני, וזהו שנאמר כאן "אנכי עשו", רצונו לומר, אני עם אנכי, דהיינו עם שורשי למעלה שהם באחדות, הם שתי פעמים "יעקב" "יעקב" ופעמיים יעקב יוצא בגימט' "עשו", "בכורך" גימט' "רמח" שאני מקיים רמ"ח מצוות עשה. (חכם אחד).

"גִּשְׁה נָא וְאֶמְשֹׁךְ בְּנֵי הָאֵתָה" (כו, כא)

ג'שה נ'א ו'אמושך ב'ני ה'אתה" ר"ת "גנובה"

כמה נפלאים דברי האריז"ל (שער הפסוקים תולדות סי' כ"ז) שכתב "גשה נא ואמושך בני האתה" ר"ת "גנובה", כי נצנצה בו רוח הקודש שברכות אלו גנובות מעשו, וזה בנו אינו עשו אלא יעקב.

"הֶקֶל קוֹל יַעֲקֹב" (כז, כב)

ידיו של עשו ימוטו כשיבא קולו של יעקב זה מלך המשיח

מרומז כאן שידייו של עשו ימוטו בעתיד כשיבא "קולו" של יעקב זה מלך המשיח שנאמר בפרשת ביאת המשיח, על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח "קולך" (ישעיה מ, ט), הנה שבעת ביאת המשיח ישמע "קולו" של משיח ואז ימוט עשו.

"הֶקֶל קוֹל יַעֲקֹב" (כז, כב)

אם ח"ו "הקל קול יעקב" שלא לומדים מספיק תורה

במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ה סי' כ') כתוב, בזמן שהקול קול יעקב, דהיינו כשלומדים תורה, אז אין "הידים ידי עשו". ולכאורה קשה הלא בפסוק נאמר הפוך "הקול קול יעקב והידים ידי עשו" ולא "אין" הידים ידי עשו, וכיצד המדרש למד כאן את הדרשה הנזכרת? מבאר רש"י (שם), שהמדרש למד זאת לפי ש"הקול" כתוב בתורה בכתב חסר, בלי ו', והרי זה נקרא

"הֶקֶל", ומכאן דרש המדרש שאם "הֶקֶל קול יעקב" מהתורה, דהיינו אם עם ישראל חס ושלום "יקלו" וימעטו מלימוד התורה, אז יתקיים "והידים ידי עשו", אז ידי עשו חס ושלום שולטות, ומכלל הן אתה שומע לאו, שאם עם ישראל יעסוק בתורה בעמל בה, אז אין הידים ידי עשו.

"הֶקֶל קול יַעֲקֹב" (כו, כב)

הקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

אם "הקול קול יעקב", שקול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אז "הידים ידי עשו" להכות באומות העולם המצערם את ישראל. שהיות ויעקב עסוק בתורה ואינו לומד מלחמה ואינו פנוי להשיב נקמה למצעריו, לכן יסובב ה' ש"הידים ידי עשו", שידי עשו יהרגו באומות לצורך ישראל. ואם לא חס ושלום יהיה להפך.

וכן כאשר ישראל כולם לומדים תורה, מי יעבוד בבתי החרושת, מי יכין לנו בגדים ויבנה בנינים וכדומה אלא כיון ש"הקול קול יעקב", הרי שאז "הידים" של "עשו", הם יכינו לנו כל צורכנו הגשמיים.

"הֶקֶל קול יַעֲקֹב" (כו, כב)

סוד האות ו', קוב"ה, ואורייתא, וישראל, חד הוא

"הקול" הראשון, כתוב חסר, ללא האות ו', ואילו הקול השני כתוב מלא עם האות ו', ודבר זה צריך ביאור והבנה מהי כוונת התורה? הנה סוד האות ו', כותב שר בית הזהר רבי צבי מזידצוב, שיש ג' מילויים לאות ו' כך, ו"ו וא"ו ו"ו ("מילוי" פירושו כתיבת האות כפי שהיא נשמעת, כגון האות ו' נכתבת "וו". אולם ניתן גם לכתוב את האות ו' במילוי בשתי צורות נוספות, וא"ו או ו"ו). רבותינו אמרו קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל, חד הוא (עיין זוהר ח"ג דף ע"ג ע"א), ויסוד זה מרומז באות ו' שבשם הויה ברוך הוא שהיא מרמזת על הקב"ה, שהנה האות ו' במילוי כזה ו"ו, עולה בגימטריא י"ב, לרמז על י"ב שבטים, שהם כל עם ישראל. והמילוי השני של ו' כזה וא"ו, עולה גימטריא י"ג שהוא גימטריא "אחד", וזה ה' "אחד" ושמו "אחד". והמילוי השלישי ו"ו רומז לתורה, לפי שהוא עולה בגימטריא כ"ב, שהם כ"ב אותיות התורה. הרי לנו שהאות ו' היא גם הקדוש ברוך, גם התורה וגם ישראל, שכולם אחד.

ולכן אלו השלושה ווי"ן צריכים להיות קשורים ביחד, ואז זה עוזר לעם ישראל, וזה הסוד שבספר תורה המילה הראשונה שבכל עמוד (כמעט בכל עמודי ספר התורה) מתחילה באות

ו', בסוד "ווי העמודים", לפי שכאמור האות ו' רומזת על החוט המשולש שבין הקב"ה התורה וישראל.

גם ראינו זאת בפרשה הקודמת בעפרון החתי, שעד שמכר את המערה, שמו מופיע בתורה בכתוב מלא "עפרון", ומשעה שמכר את המערה, שמו כתוב חסר "עפרן" ללא האות ו'. זאת לפי שקודם שמכר את המערה, היה כתוב שמו מלא, שאז האות ו' הייתה עוזרת לו להמשיך אליו קדושה. אבל כאשר מכר בכסף מלא את מערת המכפלה, הפסיד את המערה והפסיד את האות ו' שבשם הוי"ה שהיתה מושכת עליו קדושה, ואז הלכה ממנו כל הקדושה.

וזה הסוד של "הקל קול יעקב", הראשון כתוב חסר ו' והשני מלא, כי אות ו' כאמור היא השפע והחיות, וכמו שהאריך בסוד זה מו"ר הרשל"צ הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א בספרו כרם שלמה (בהקדמה) ובספרו ברכת אליהו (פרשת וישב מאמר ב' עמ' רל"ד) עיין שם. ולכן אם "הקול" של עם ישראל הוא מלא עם ו' דהיינו עם חיבור לשכינה, כאשר קודשא בריך הוא וישראל חד הוא, הרי שאז נדרש המשך הפסוק "הידים ידי עשו" שהם משמשות את ישראל, וכאשר נתבאר לעיל בהרחבה. אולם אם חס ושלום "הקל" של "יעקב" הוא חסר ללא ו' דהיינו ללא חיבור לשכינה, הרי שאז הידים ידי עשו כפשוטו חס ושלום.

על כן העיקר הגדול הוא, שאם אנחנו רוצים לשלוט על הידיים האלו של עשו, שעושות שמות בכל המקומות, רק על ידי התורה הקדושה יכול נוכל לו. ולכן צריך להתחזק חזק בתורה הקדושה, כי רק היא חיינו ואורך ימינו.

"וַיָּבֵא לוֹ יֵין וַיִּשְׁתְּ" (כו, כה)

מיכאל הביא היין מג"ע ונתן ליעקב ויעקב נתן ליצחק

הטעם שיש תרי טעמי (מירכא כפולה) תחת תיבת "לו", הקשו חכמינו (תוספות השלם כאן אות ב'), מהיכן היה לו יין הן לא מצינו שאמו מסרה לו גם יין? אלא שהמלאך מיכאל הביא את היין מגן עדן ונתן ליעקב, ויעקב נתן ליצחק. אם כן נמצא שעל ידי שניים הובא היין ליצחק, על ידי המלאך ויעקב ולכן יש לומר שמאריכים בתיבת "לו", במירכא כפולה (תרי טעמי), לרמוז שבא היין על ידי שניים, המלאך ויעקב.

ויש מפרשים (תוספות השלם כאן אות ד') שהביא לו סודות התורה, ולזה אמר גשה נא "ושקה" לי (כו, כו) שהוא מלשון "השקני" מיין הרקח (שיר השירים ב, ח) הרומז לסודות התורה.

”וַיֵּרַח אֶת רִיחַ בִּגְדֵי וַיְבָרְכֵהוּ” (כו, כז)

רצה להריח אם יצאו ממנו ילדים הגונים

מדוע יצחק הריח את ריח בגדיו של יעקב ולא הריח את יעקב עצמו? מתרץ רבנו ראש הישיבה (קול יהודה תולדות עמ' קל"ט) כי רצה להריח אם יצאו ממנו ילדים הגונים, כי בבגדי האדם ניכרים ילדיו, וכמו שמצינו ביהושע כהן גדול שנאמר עליו, "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" (זכריה ג, ג), והגמרא בסנהדרין (צג). מקשה, וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים? ומתרצת, אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן. עד כאן. לאמור, שכיון שבניו לא הלכו בדרך הישר, היה ניכר הדבר בבגדיו לבעלי השגות שהיו נראים להם בגדיו כבגדים צואים. כך גם יצחק בחן את יעקב בהרחת בגדיו והריח ריח גן עדן, לפי שבניו יהיו צדיקים, והיתה מסתו שלימה, בודאי ראוי הוא לברכה.

וכמו שהגמרא (סנהדרין שם) אומרת על שני נביאי השקר שרצו את בתו של נבוכדנצר, אמר להם המלך אבדוק אתכם אם נביאים צדיקים אתם בכבשן האש, כשם שנבדקו חנניה מישאל ועזריה. השיבוהו, הם שלושה צדיקים ואנו רק שנים. אמר להם, ביחרו לכם אדם שלישי. נתנו עיניהם ביהושע בן יהוצדק הכהן הגדול בסוברים שצידקתו תגן עליהם. מיד פקד המלך להשליכם לכבשן האש, הם נקלו ונשרפו מיד ואילו יהושע נשאר חי, אולם נחרכו בגדיו.

ורבותינו אמרו (אגדת בראשית פרשה מ"ב, הובאה בתורה שלמה תולדות אות ק"ו) שבשעה שנכנס יעקב אל יצחק הריח באותו ריח שנעקד על גבי המזבח.

”וַיֵּתֶן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם” (כו, כח)

מה תיקן יעקב בלקיחת הברכות

כתב מהרח"ו (ספר הליקוטין תולדות סי' כ"ח) שיעקב תיקן בלקיחת הברכות את חטאו של אדם הראשון, לפי שאדם הראשון נצטווה שלא לאכול מעץ הדעת והנחש פיתה אותו לאכול מעץ הדעת, על ידי שהבטיח לו שבאכילה זו ישיג השגות רוחניות עליונות עד מאד כשיעבור על רצון ה', והאדם התפתה ושמע לקול אשתו ואכל. כתוצאה מכך באו לעולם ט"ל קללות, עשר לאדם, עשר לחוה, עשר לנחש, ותשע לאדמה כמנין מלקות שהן ל"ט. והיות ויעקב אבינו היה גלגול של אדם הראשון ורבקה היתה גלגול של חוה, לכן חוה שחטאה שפיתתה את אדם הראשון, עתה היא מתקנת זאת, בגלגולה ברבקה ומצוה על יעקב (שהוא כאמור אדם הראשון

בגלגול הקודם), לקחת את הברכות, שכנגד החטא שהאשה החטיאה את האיש, עתה האשה מתקנת את האיש, ובזה שיקח יעקב את הברכות יתקן את הקללות שנגרמו על ידי חטאם, לפי שיבואו הברכות כנגד הקללות ויתקנו אותן. ולכן אז מחמת חטאם אדם הראשון גורש מגן עדן, ועתה כשיעקב נכנס אל אביו נכנס עמו ריח גן עדן, כי ביטל רצונו מפני נבואת אמו, ולכן זכה לנתינת "טל" השמים, כנגד ט"ל קללות.

"וַיִּתֵּן לֶךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" (כו, כח)

הקב"ה בדרך כנגד מלמעלה

במדרש (בראשית רבה פרשה ע"ה סי' ח') כל הברכות שברך יצחק ליעקב, כנגדם ברכו הקדוש ברוך הוא מלמעלה, ואף רבקה אמרה ברכות כנגדן, ואמרה כי מלאכיו יצוה לך וגומר (תהלים צא, יא), וכיון שאמרה לו כן, ברכתו רוח הקודש, יקראני ואענהו (תהלים צא, טו).

"וַיִּתֵּן לֶךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם" (כו, כח)

מה אומר החלב ומה אומר היין

באוצר המדרשים (תרי"ג מצוות מצוה תי"ט מפליאה י"ד), המרביץ תורה בישראל ואינו נוטל שכר על כך, שמים וארץ שניהם מעידים פה אחד ויתן לך האלהים וכו', והחלב והיין שהם שמים וארץ, החלב אומר הנני נותן לו את בריתי שלום, והיין אומר וידגו לרוב בקרב הארץ. החלב אומר מאל אביך ויעזרך, והיין אומר ואת שדי ויברכך, ומושיבים אותו עם כוחו ויצילוהו ונהנה מזיו השכינה, שכאשר עשה, כן יעשה לו, הוא שלימד שלא בשכר ילמד שלא בשכר.

"וַיִּיָּחֶד יִצְחָק" (כו, לג)

בשביל חרדה זו של יצחק חרדו בניו במעמד הר סיני שנאמר ויחרד כל העם אשר במחנה (שמות יט, טז), (תורה שלמה כאן אות קמ"ח, מספר אור האפלה כת"י).

"וַיִּיָּחֶד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד-מָאד וַיֹּאמֶר מִי-אֶפְּאֵה הוּא הֶצֶד-צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִכָּל בְּטָרִם תְּבֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם-בְּרוּךְ יִהְיֶה" (כו, לג)

בקש יצחק לגלות את הקץ לעשו ולא גילה

במדרש רבה (פרשה צ"ט סי' ה') איתא, שבקש יצחק לגלות את הקץ לעשו, והעביר הקדוש ברוך הוא את טעמו הימנו, כדכתיב וטעם זקנים יקח (איוב יב, כ), ועל כן לא ידע את

הקץ וכיון שכן החל חרד, כדכתיב ויחרד יצחק חרדה (בראשית כז, לג). וכתב שם בעץ יוסף, שכשטעה מתחילה ביעקב וסבר שהוא עשו, גילה לו יצחק את הקץ, ורק אחר כך כשבא עשו שוב נפלה עליו חרדה גדולה מן השמים כדי להעלים ממנו את הקץ על ידי החרדה.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתּוֹךָ" (כז, לה)

למה יצחק לא ברך את יעקב לכתחילה

ידוע שיעקב ועשו חלקו ביניהם את העולמות, יעקב לקח עולם הבא ועשו לקח עולם הזה (כדאיתא בבראשית רבה פרשה ס"ג), והיות והברכות נאמרו על העולם הזה, על כן הן מחלקו של עשו, ולכן היה צריך יעקב לקחתן בערמה, שאינן בחלקו וכבר נתבאר כל זה לעיל (על הפסוקים, ויתרוצצו הבנים כה, כב. ומכרה כיום כה, לא). אולם עוד צריך להבין, אחר שעל פי האמת יעקב היה צריך להתברך, אם כן מדוע היה צריך יצחק להיות סגי נהור בשביל שיעקב יוכל לקחת את הברכות, ומדוע לא יכל לברך את יעקב מתוך ידיעה והכרה שהוא יעקב אבינו, כאשר היא האמת.

והתשובה בזה היא שמובא בזהר הקדוש (ח"ג דף צ"ט ע"ב) שאם יצחק היה מברך את יעקב לכתחילה, אז הסטרא אחרא, לא הייתה נותנת שזה יקרה בשום אופן בעולם, ועושה מלחמת חרמה כנגד כך ולא היה יעקב מתברך.

לכן הקדוש ברוך הוא סובב שיצחק היה סגי נהור וחשב שעשו הוא הצדיק, מחמת שהיה מרמה אותו ואז רצה לברך אותו וקרא לו והוא יצא לדרך להביא את הציד ויצאו כל הכוחות והחילות של הסטרא אחרא בכדי לסייעו, ואז בא יעקב אבינו במרמה ולקח את הברכות כולן.

וכך היה עם תמר ויהודה שיצאו ממנה פרץ וזרח בדרך מרמה. וכך היה עם דוד המלך, שחשב ישי אבי דוד שבא על פלגשו, ומאיסור נולד ולא ידע שהיה בהיתר. וכאשר ביאר מהרח"ו בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח) שכאשר נשמה גדולה מאד צריכה לרדת לעולם, אי אפשר להוציאה מן הקליפות אלא על ידי מרמה ותחבולה, וכך היה עם רות המואביה ועם רבי עקיבא בן גרים שהיה מבני בניו של סיסרא, ועוד עיין שם.

ועלינו לדעת שברכות אלו היו גורליות וקובעות לדורי דורות מי יהיה עם סגולה ומי יזכה לנחול ב' עולמות. וכמו שראינו שכבר בבטן נלחמו יעקב ועשו מי יזכה להמשיך את זרעו של אברהם אבינו ע"ה לדורות עולם.

וכיון שעשו הרשע הבין את הענין הזה, היה מכבד מאוד את אביו וצד אותו בפיו, כדי שיזכה לכל הברכות, וכשאמר לו אביו לך וצוד ציד להביא כדי שאני אברך אותך, שמח עד מאוד. ועצת ה' היא תקום שקיבל יעקב אבינו את הברכות.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

מדוע דוקא לקח יעקב הברכות במרמה

מדוע לקח יעקב את הברכות במרמה דווקא, כי נפילת ניצוצות הקדושה לתוך הקליפות היתה בדרך ערמה, ככתוב, והנחש היה ערום (בראשית ג, א), שרימה את אדם וחוה, וגרם להם לאכול מעץ הדעת. והיות וחטא עץ הדעת גרם כידוע לירידת ונפילת הניצוצות, לכן גם הברור והעלאת הניצוצות, צריכים להיות בדרך של מרמה, ככתוב, עם עיקש תתפתל (תהלים יח, כז). והברור הנזכר נעשה דוקא על ידי יעקב, לפי שהוא בדוגמת אדם הראשון, כמאמר חז"ל, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון (בבא בתרא דף נח.), (ספר המאמרים תש"ג).

"וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

בכל יום ויום עשו בא ומבקש את הברכות

כתב רבנו האר"י בעץ החיים (שער ל"ב פ"ב) שגם בעולם העליון, מעשה הברכות הכתוב בפרשתינו, שב וחזור בכל יום ויום. עשו בא ומבקש את הברכות ומשמיעים לו קולות שירה וצהלה, ואומרים לו לך צוד ציד להביא והוא יוצא בשמחה כדי להנות. אז מביאים את יעקב ונותנים לו הברכות, וכשחוזר עשו שומע שיעקב כבר קיבל אותן וזועק זעקה גדולה. ולמחרת שוב חוזר הכל כבתחילה. וכיצד זה יתכן שיטעה שוב עשו וירמוהו כבתחילה בכל יום ויום? אין זאת אלא מפני שבקל"י שולטת השכחה, ולכן הוא שוכח מה שהיה אתמול, עיין שם.

"וַיֹּאמֶר בָּא אֲחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בְּרִכְתְּךָ" (כו, לה)

"במרמה" בגמטריא "אפיקומן"

תרגום אונקלוס (במקום) מתרגם את המילה "במרמה" בחכמה וזה לשונו, ואמר על אחוך "בחוכמא" וקבל ברכתך. ותחילה יש להבין מדוע מתרגם כן, ולא כפשוטו שמרמה היא רמאות? ועוד, גם אם נדע שפירוש המילה מרמה היא חכמה, צריך להבין איזו חכמה עשה יעקב כדי לקחת את הברכות, ולכאורה אנו רואים שרימה יעקב רמאות פשוטה, שאין בה חכמה,

על ידי שלבש את בגדי עשו ושם עורות גדיי עזים על ידיו וחלקת צוארו ובזה לא הכירו אביו? עוד צריך להבין כיצד יצחק אבינו אמר ואוכל מכל (כו, לג), שאם אכל "מכל" פירושו ששבע עד שלא יכול היה לאכול עוד, והרי ארז"ל (רמב"ם דעות פ"ד ה"ב) שאסור לאכול יותר מדאי עד שיעור שלא יכול לאכול?

ויבואר בסיעתא דשמיא על פי מה שאמרו רז"ל (תרגום יהונתן בראשית כז, ג), שאותו יום פסח היה ושחט יעקב אבינו ב' גדיי עזים, גדי א' לקרבן חגיגה וגדי א' לקרבן פסח אפיקומן, אם כן נמצא שראשית כל אכל יצחק את הגדי שנשחט לשם חגיגה, ואחר כך אכל את הגדי של אפיקומן. והדין הוא שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (משנה פסחים פ"י משנה ח'), דהיינו שאסור לאכול אחר אפיקומן שום דבר. ולפי זה מובן כי בחכמה עשה יעקב אבינו, שהאכיל את יצחק אפיקומן, כך שגם כאשר יביא עשו את מטעמיו, יהיה אסור ליצחק לאכול עוד, וכיון שאת הברכות מסמיך יצחק לאכילה, לא יוכל לברך אלא רק את יעקב, וכך בחכמתו הרויח את הברכות. ומה שאכל יצחק כל שבעו, היינו מפני שאכל יצחק אבינו קרבן פסח הוא האפיקומן, ודין הוא שהפסח נאכל על השבע, ככתוב במסכת פסחים (דף ע.).

והנה תיבת "במרמה" עולה בגמט' "אפיקומן", ללמדנו שהחכמה שעשה יעקב אבינו ע"ה היא שהרויח את הברכות על ידי שהאכיל את יצחק אבינו אפיקומן (משם ר' ישעיה אשר זעליג מרגליות זצ"ל, משם רבו הר' אברהם שמחה מבארניב זצ"ל).

"וַיֹּאמֶר הָכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב" (כו, לו)

פסוק זה יובן על פי משל נפלא

ראוי להבין את תמיהתו של עשו, "הכי קרא שמו יעקב", וכי יעקב עצמו קרא שמו יעקב, הלא אביו קרא לו את השם הזה, ואם כן ראוי היה לו לעשו לתמוה ליצחק אביו הנמצא לפניו, הכי "קראת" שמו יעקב, בלשון נוכח?

משל לעני חשוב ומיוחס בשם יוסף שהיו לו קרובים במרחקים, ומעולם לא נטראה עמהם פנים אל פנים, רק שמע שמעם כי טובים דודיך מין, אנשי חסד ונדיבי לב המה, על כן יקירי העיר כתבו לו המלצה יקרה ומפוארה, וחתמו עליה בעצם כתב ידם, כי זה האיש יוסף בן שמעון הוא מגזעם ומשפחתם שבעיר פלונית. ויהי בדרך התחבר עמו עני אחר ללכת עמו ושמו טורדוס, וזה האיש רע ובלעיל, בלילה גנב מכיסו את כתב ההמלצה. ויעשה בערמה ויבא אל הקרובים, והקדים את עצמו בחפזון טרם בא העלוב הנזכר. הקרובים שלא הכירו פניו, רק שמו

נודע להם, נתנו לו מעות הרבה. ויהי כאשר הגיע העלוב הזה אל העיר אשר קרוביו שמה, הנה הוא רואה את חברו שב לקראתו בחזרה מבית קרוביו, וידע את אשר עשה לו הגנב הרמאי, ויתפוש בו שילך עמו אל בית הדין שבועיר. ויאמר הגנב, מה זה דלקת אחרי, כי הנה מה עשיתי לך, לקחתי את המלצתך, הנה היא בידי לתיתה לך ולהשיבה אליך כבתחילה, ואתה תוכל לנסוע אל קרובך כאשר היה עם נפשך. ויבך העני ויאמר אוי נבל, אם אתה לא היית משנה את שמך והיית אומר בפניהם אשר שמך טורדוס הוא השם אשר קרא לך אביך, אכן עתה הייתי נוסע בשמחה ובא אל קרובי אבי עם כתב ההמלצה כי אני יוסף בן שמעון אחי אביהם. אבל אחר אשר עתה התחזית ליוסף בן שמעון ולקחת את כל הכסף המיועד אלי, עתה אני אנה אני בא.

זאת היתה טענתו של עשו, שהנה יעקב עשה מרמה ונכנס ליצחק ונתברך, ובהודע הדבר לעשו, צעק צעקה גדולה ותמה הכי קרא שמו יעקב, לאמור שטען עשו ליצחק, אילו יעקב כשבא לפניך היה אומר לך שהוא יעקב, אז ודאי לא היית מברך אותו את הברכות אשר הכינות בעבורי. אולם הוא לא קרא את עצמו בשם יעקב, אלא כיזב שהוא עשו, ועל כן נתת לו הברכות אשר היו שמורות בעבורי. וזהו הכי קרא (יעקב את) שמו יעקב?! בתמיה, וכי הוא קרא עצמו יעקב כאשר היה ראוי לו, הן הלא הוא קרא את שמו עשו, ואם כן ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח, והנה עתה לקח את ברכתי (אהל יעקב)

"וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַּעַמִּים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עֵתָה לָקַח בְּרַכְתִּי" (כו, לו)

שמעתי ממורנו ורבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל, שאותו הסיר שנתן יעקב לעשו לאכול עדשים ובו מכר לו את הבכורה. באותו סיר נתן ליצחק מטעמים, ועל ידו לקח את הבכורה. לכן אמר עשו ויעקבני "זה" פעמים, היינו עם אותו הסיר "הזה", לקח לי גם את הבכורה וגם את הברכה. אמר לו יצחק, מדברך שומע אני שמכרת את הבכורה, אם כן "גם ברוך יהיה" (כו, לג), הן הוא הבכור ולו מגיעות הברכות. ודו"ק.

"וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל אָבִיו הַבְּרָכָה אֲחַת הִוא לְךָ" (כו, לח)

הצגה שעושים ברומי אחת לשבעים שנה

אומרת הגמ' בעבודה זרה (יא:) אמר רב יהודה אמר שמואל עוד (מסיבה) אחרת יש להם ברומי, אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם (כנגד עשו) ומרכיבין אותו על אדם חגיר (כנגד יעקב) ומלבישין אותו (את האדם העליון) בגדיו של אדם הראשון, ומניחין לו קרקפלו של רבי ישמעאל בראשו (מניחים על ראשו את עור קרקפתו של רבי ישמעאל) ותלו ליה בצואריה מתקל ד'

זווי דפיזא (ותולים לו בצוארו משקל ד' זוזים פז) ומחפין את השווקים באנג (ומכסים את השווקים בנופך) ומכריזין לפניו, סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זייפנא (חשבון אדון פלסתר, אחי אדונינו הזיפן. וכוונתם ליעקב שהוא אחי עשו, ומכנים את יעקב זיפן כיון שנטל את הברכות במרמה, ואומרים שנבואתו לאחרית הימים לא התקיימה). דחמי חמי ודלא חמי לא חמי (הרואה מסיבה זו עתה רואה, ושאינו רואה לא יראה. כיון שהמסיבה הבאה שכמותה תהיה עוד ע' שנה). מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפנא בזייפנותיה (מה הועיל לרמאי ברמאותו ולזייפן בזיפנותו). ומסיימין בה הכי, ווי לדין כד יקום דין (ומסיימים בה כך, ויי לזה כשיקום זה). אמר רב אשי פיהם הכשילן לרשעים, אי אמרו זייפנא אחוה דמרנא כדקאמרי (רשעים אלו פיהם הכשילם, שאילו אמרו "הזיפן אחיו של אדונינו" אכן אז כוונתם היתה כאשר אמרו) השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא, גופיה זייפנא הוא (עכשיו שהם אומרים של אדונינו הזיפן, יש לפרשם שאדונינו הוא עשו הוא עצמו הזיפן). עד כאן לשון הגמרא.

ויש להקשות, וכי עכשיו לאחר כמה אלפי שנים יש להם ברומי את מלבושו של אדם הראשון? ועוד יתירה מכך יש בידיהם את פניו של רבי ישמעאל? ואיך יסבול הדעת את לשון הגמרא? אלא ודאי דברי הגמרא כאן אינם כפשוטם אלא על דרך רמז, כמו שמפרש רש"י ז"ל, שאדם שלם בזה רומזים הם אל אביהם עשו, ואילו החיגר הוא רמז ליעקב, ככתוב, והוא צולע על ירכו. ורשעים אלו עושים דרך שחוק לעג וקלס ביום שמחה ואיד שלהם, כל זאת, כדי להראות שילטונם.

הסבר גמרא זו בדרך המוסר

בעל חידושי גאונים (הובא בכסא רחמים, מלמד, תולדות עה"פ הברכה אחת וגו') פירש את הגמרא הנזכרת ברמז אל הנשמה והגוף. הנשמה נקראת אדם שלם, והגוף נקרא חיגר, לפי שאינו יכול לנוד ולילך בלי נשמה. ואחת לע' שנה מביאין אדם שלם, היינו מורידים לעולם הזה נשמה עם גוף, כי ימי האדם הם שבעים שנה, ככתוב, ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו' (תהלים צ, י). ומלבישים לגוף את בגדי אדם הראשון, היינו את סדרי בראשית ומיתה שהביא אדם הראשון לעולם, שכשהוא בבטן מלמדים לו את כל התורה, וניתן לו זמן בעולם הזה עד מיתתו. ומניחים קרקפלו של ר' ישמעאל בראשו, רצונו לומר שמראים לנשמה ולגוף את כל יסורי העולם הזה ואפילו ייסורים קשים של רבי ישמעאל, כמו שכתוב יש צדיק ורע לו (ברכות ז). ואומרים לו, אל תקוץ בייסורים ותוכחות, כדכתיב את אשר יאהב ה' יוכיח (משלי ג, יב). ותלו ליה בצואריה מתקל ארבע זוזי פז, היינו שאומרים לו, דע כי יצר הרע מסית ומדיח את האדם כדי לצבור

כסף וזהב ופז, אולם אפילו אם תאסוף את כל הכסף שבעולם אין עינו שבעה. שאמרו בגיטין (דף נח.) תרי איסתרי פיזא נחות לעלמא, חד נטיל רומי וחד נטלו כל עלמא (משקל שני זוזים פז ירדו לעולם, אחד נטלה רומי ואחד נטלו כל העולם), הנה שאפילו נוטל כפלים מכל ממון שבעולם, האדם אינו שבע בעושר. אבל כוונתך תהיה לחבר ארבע אותיות שם הוי"ה, כדכתיב, תשית לראשו עטרת פז (תהלים כא, ד) ממצוות ומעשים טובים, ככתוב, הנחמדים מזהב ומפז רב (תהלים יט, יא). ומחפין את השווקים בנפך, רצונו לומר, שיהיה בעיניך כאילו כל העולם שלך, ואז אל תתאוה לעושר עולם הזה, כמו שביום השוק האדם קונה את הנצרך לו והולך לדרכו, ואין כוונתו להשאיר בשוק, כך ינהג האדם עם העולם הזה, יטול הנצרך לו לעבודת הבורא, ולא יטול כדי להשתקע בעולם הזה. ומכריזים לפניו, סך קירי פלסתר, דהיינו חשבון המושל שקר, ככתוב, אין "שלטון" ביום המות (קהלת ח, ח), ואמרו (אבות ו, ט) אין מלוין לו לאדם (ביום הפטירה) לא כסף ולא זהב, אלא תורה ומעשים טובים. ועולם הזה הבל הוא, ככתוב הבל הבלים אמר קהלת הכל הבל (קהלת א, ב), אחוה דמרנא זיפנא, רצונו לומר, שיצר הרע יבוא אצל האדם כמו אח, ככתוב הצילני נא מיד "אחי" מיד עשו (בראשית לב, יב), זיפנא, היינו שקרן וכזבן שדבריו מזויפים ואל תאמין בו כלל. דחמי חמי, רצונו לומר, אם ראה ראה, ואם לא ראה הלך עוד ע' שנים אחרות, דהיינו מי ששומע לעצות שיעצוהו ונתן להם את ליבו וראה את הנולד, טוב הדבר, ויגיע לתיקונו, אולם אם לא שמע ולא נתן אל לבו ודעתו, ירדו לטמיון ע' שנה, לפי שיוצרך לחזור בגלגול פעם שניה וכו'. ואומרים לו, מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזיפנא בזיפנותיה, רצונו לומר, מה הנאה יש לו לאדם שישמע לדברי יצר הרע הוא השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (ב"ב דף טז.), שהוא כזב וחותרו שקר. ומסיימין בה הכי, ווי לדין כד יקום דין, רצונו לומר, אוי לו לאדם בשעת מיתה שיבוא השטן וישטין עליו, שיהיה חלקו כמו עשו שאין לו חלק אלא בעולם הזה, לפי שהכבוד והעושר שהקדוש ברוך הוא נתן לעשו בעולם הזה, היה בשביל כיבוד אב ואם, כי נתן לו שכרו בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא ולא בתחיית המתים. וזהו הרמז, "ווי לדין", זהו עשו, "כד יקום דין" זה יעקב. וזהו שאמר עשו, הברכה אחת היא לך (כו, לח), מדוע לא אמר ברוך אחד לך? אלא רמז לאביו שמגיע לו שכר על כיבוד אב ועל כיבוד אם. ולכן אמר בלשון נקבה וזכר, "הברכה אחת" בלשון נקבה, כנגד כבוד אמו, "לך" בלשון זכר, כנגד אביו, ברכני גם אני אבי, וישא עשו קולו ויבך. כל הכבוד והעושר שזכה בהם מפני שתי דמעות שהוריד מעיניו (ראה בסמוך). עד כאן דברי פי חכם חן.

"וַיֵּשָׂא עֵשָׂו קִלּוֹ וַיִּבֶדֶן" (כו, לח)

שלש דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו, ולכן שלט על כל העולם ק"ו עם ישראל במדרש תהלים (מזמור פ' פסוק ד') שנינו, רבי אלעזר אומר שלש דמעות הוריד עשו הרשע מעיניו, אחת מעינו הימין ואחת מעינו השמאל ואחת קשורה בעיניו, שנאמר, ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ, ו), שלוש אינו אומר אלא שליש. אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, בשביל שלש דמעות שהוריד השלטתו מסוף העולם ועד סופו ונתת לו השלוח בעולם הזה, לכשתבוא לראות עלבון בניך שעניניהם זולגות דמעות בכל יום, שנאמר, היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה (תהלים מב, ד), על אחת כמה וכמה.

"וַיֵּשְׁטֵם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַכוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִל אָבִי וְאֶהְרֶגֶה אֶת יַעֲקֹב אָחִי" (כו, מא)

למה חשב עשו דווקא על שעת אבלו של יצחק

צריך להבין מהו חששו של עשו שממתין למיתת אביו, ולא יצא להפיק את זממו חס ושלום, וכי עשו מתירא מאביו שאמר יקרבו ימי אבל אבי? גם אם היה הורג את יעקב מה היה עושה לו יצחק?

בספר כסא רחמים (מלמד, תולדות, עה"פ, ויאמר עשו בלבו) תירץ זאת, שעשו הרשע ידע שיעקב איש תם יושב אוהלים ועסוק בתורה תדיר, ואם כן התורה מגינה עליו, ולא יוכל להרע לו. על כן אמר בליבו, היות והאבל אסור בלימוד תורה, אמתין לימי אבל אבי, ואז בכל ז' ימי האבלות אסור יהיה ליעקב ללמוד תורה, ושוב מידת הדין שולטת עליו, ואין לו זכות שתגן עליו, ואז חשב נבל בליבו שיוכל חס ושלום לשלוט ביעקב.

אבל זאת לא ידע, שאומנם מצוה מגינה על עושיה דוקא בזמן שעסוק האדם בה, אבל התורה לא כן, אלא בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנה ואצולי מצלה (מסכת סוטה כא.), ועל כן אף בזמן שאסור הוא בלימוד התורה היא מגינה עליו.

"וַיֵּשְׁבֶת עִמּוֹ יָמִים אַחֲדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אָחִיךָ, עַד שׁוּב אֶף אָחִיךָ מִמָּךְ וְשָׂכַח אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לּוֹ" (כו, מד-מה)

לדון לכף זכות

פסוק זה צריך ביאור, שלכאורה יש בו כפילות מיותרת, שאמרה רבקה ליעקב שיגור עם לבן "עד אשר תשוב חמת אחיך", ושוב חזרה לומר "עד שוב אף אחיך"?

ביאר הגאון רבי יצחק בן הגאון רבי חיים מוואלאז'ין (בספר פה קדוש) על פי דברי אביו הגר"ח (בכתר ראש ס' קיט) וזה לשונו, אמר רבינו, דבר מנוסה, אם יהיה לאדם שונאים חס ושלום, יפעל אצל עצמו (דהיינו יחשוב בדעתו) שהם צדיקים גמורים, וידין אותם לכף זכות, ומיד יתהפך לבבם לאוהבים לו. עד כאן. על פי זה ביאר הגר"צ את כפילות הפסוק, שבא לומר שאף ההיפך נכון, הרוצה לבדוק האם פלוני שונאו, יבדוק בעצמו האם לבו שלם עמו, אז ראייה היא שפלוני אוהבו, אולם אם רואה בעצמו שהוא שונאו, ידע אל נכון שגם פלוני שונאו, שכמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כז, יט), וזהו שאמרה רבקה כאן, מנין תדע שתשוב חמת אחיך עליך, בזמן שתרגיש "ששוב אף אחיך ממך", כלומר כשתחוש ששב והלך כעסך שבקרבתך עליו, אז תדע שאף הוא אינו מקפיד עוד עליך, ותוכל לשוב אלי.

"קום לך פְּדָנָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אִמְךָ וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֶן אָחִי אִמְךָ" (כח, ב)

בשעה שנולדו עשו ויעקב נולדו ללבן שתי בנות

רבקה מצוה על יצחק שילך אל לבן ויקח לו אשה מבנותיו. וצריך הבנה מנין לה שיסכים לבן לשידוך זה? ואם היתה מצוה על יעקב שישאל שם על שידוך, ניחא, אולם לצוותו בתורת וודאי שיקח אשה מבנות לבן, מנין לה שיעלה הדבר בידו? והנה תיושב קושייתנו על פי דברי המדרש נחומא (הישן פרשת ויצא סימן י"ב) ששם כתוב, כיון שילדה רבקה עשו ויעקב, נולדו ללבן שתי בנות, לאה ורחל, שלחו אגרות אלו לאלו והתנו ביניהן, כדי שיטול עשו את לאה, ויעקב רחל. עד כאן. הנה לנו שלמעשה יעקב כבר היה משודך עם רחל, ועל כן בדין הוא שאמו מצוה אותו בוודאות שילך לשם ויקח לו לאשה את המשודכים עמו זה מכבר.

"וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פְּדָנָה אֲרָם" (כח ז)

יעקב עזב לימוד תורה גם את אביו

במסכת מגילה (דף טז:) איתא, גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש.

מִרְן החתם סופר ז"ע מניח יסוד מוסד בשאלה איזו ישיבה ראוי לבחור ללמוד בה, ודעתו שהתורה נקנית רק כאשר אדם גולה למקום תורה. שהנה בחתם סופר על התורה (פרשת עקב דף ל"ה) כתב, נהגו התלמידים לנוד ולנוע ממקומם אל ישיבות אחרות לשמוע בלימודים. והיינו "והיה עקב", בזכות דישת העקב להתאבק בעפר רגלי חכמים, בזכות זה "תשמעון" ותבינו

כל המשפטים האלה. עד כאן. וזה כדברי המשנה באבות (פ"ד מ"ד) הוי גולה למקום תורה. ועל כן יעזוב את בית אביו ואמו לצורך לימוד התורה, וזאת אף אם אביו הוא תלמיד חכם ורב כוחו בתורה. שאפילו רבנו הקדוש, אשר כל ישראל השכימו לפתחו, והיתה לו מתיבתא (נדה דף יד:), מכל מקום שלח את בנו רבי שמעון ללמוד תורה אצל רב י"ב שנה. וכן מצינו בירושלמי מסכת פסחים (פ"ג ה"ז) ששלח רבי אבהו את רבי חנינא בנו ללמוד תורה בטבריה, אף על גב שרבי אבהו היה גדול ורב גבוריה.

"וַיֵּלֶךְ עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמָעֵאל" (כח, ט)

מה טען עשו לישמעאל

במדרש (אור האפילה כת"י, הובא כאן בתורה שלמה בהערה כ"ז) הלך עשו אל ישמעאל ונשא ביתו ואמר לו אין ראוי לבן להרוג את אביו, על כן אתה תהרוג את אבי, ואני אהרוג את יעקב ונירש אותם. כך אמר עשו בפיו לישמעאל, אולם בלבו היה, שאחר שיהרוג ישמעאל את יצחק והוא יהרוג את יעקב, יחזור עשו ויהרוג את ישמעאל בעבור דם אבא, ואז ירש את כולם. וזהו שנאמר "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי", אמר "ואהרגה" בתוספת "ואו" לרבות את ישמעאל שבכוונתו להורגו.

הילולת המהרש"א

רבי שמואל הלוי אידליס זצ"ל, נפטר בשנת ה'שצ"א. חי כ- 76 שנים יום פטירתו ה' כסלו

לידתו של המהרש"א רבינו שמואל אידליש

לפנינו מעשה נפלא, הממחיש בצורה נפלאה מה המסירות שצריך האדם להשקיע כדי לזכות בחסדי ה' וליהנות מפרי בטן.

בעיר אוסטראה, התכנסו התושבים להניח את אבן הפינה לבית כנסת, בראש החוגגים עמד הרב המקומי, שהיה ידוע כצדיק וקדוש. ראשי הקהל החליטו פה אחד, להעניק לו את כיבוד הנחת האבן.

שקל זאת הרב בכבוד ראש, אך לאחר רגע קט החליט לוותר על הכיבוד, ולמכור את המצווה לכל המרבה במחיר, וההכנסות יהיו קודש לקרן הבניין.

הגבאי פתח במכירה, ועשירי אוסטרדה החלו מתחרים ביניהם על קניית הכיבוד. לפתע נישא קולו של אחד העשירים: "הריני מנדב שק מלא בדינרי זהב!"

בקהל השתררה דממה, מדובר היה בסכום אגדי, שאיש מנגידי העיר לא יכול היה להתחרות עימו. מיד יצא מן השורות התורם, יהודי מכפר סמוך הידוע בעושרו הרב, ניגש לרב והפתיע שוב את כולם: "הנני מכבד בהנחת אבן הפינה, את מורנו המרא דאתרא".

נטל הרב את האת לידיו, ויצק את הבטון ליסוד הבניין. נדיבות ליבו של האיש, השמיעה על הנאספים הרבים האחרים, ומיד החלו עולות ומגיעות תרומות רבות לקרן הבניין. התרגש הרב מאוד ואמר לתורם הראשון בחום: "כיצד אוכל לגמול לך על נדיבות ליבך? אם יש משאלה בליבך, אמור אותה כעת, זוהי שעת רצון".

אותות התרגשות ניכרו על פני העשיר, דמעה גדולה בצבצה בזווית עינו של הגביר, אותה דמעה הפכה עד מהרה לשטף דמעות. אכן, משאלה אחת היתה לו, ליהודי שהיה כבר בגיל העמידה. אמנם הינו עשיר גדול ומבורך בנכסים, אולם בן אין לו. "אוי:", קרא בקול חנוק, "לו תוכל רבי לברכני, שיוולד לי בן". מני הרב הרצינו. האווירה, שהיתה כה שמחה ומרוממת, הפכה ברגע למתוחה וקשה. למשאלה שכזו לא ציפה הרב.

"היכנס נא אלי בעוד שלושה ימים", אמר, "ואז אודיע לך מה עליך לעשות בכדי שתתמלא בקשתך".

בלב מלא תקווה, נכנס הגביר לבית הרב במועד שנקבע. "בקשתך תתמלא רק רשלושה תנאים" קבע הרב.

ליבו של היהודי פרפר בקירבו, אף כי בליבו חשב שהוא מוכן לכל אשר יתנה עימו הרב.

אך למרות הכול התנאים שהציב הרב בפניו היכווהו בתדהמה:

א. אתה תרד מנכסך.

ב. כשתהיה אישתך בהריון, תלך לעולמך.

ו. לאחר הלידה תמות גם אישתך.

העשיר, שכה עז היה רצונו לזכות בבן, נותר עתה דומם ומחריש. הוא קם בשקט ויצא מן החדר. מוחו היה שקוע בהרהורים. עליו להימלך באישתו, הן לא יוכל להחליט בעבורה בלי להתייעץ עמה.

לאחר ששטח העשיר את דבריו של הרב בפני אישתו - היא לא היססה לרגע,

"לך אמור לרב, כי מוכנה אני לקבל את כל התנאים".

כששב הגביר אל הרב ומסר לו את תשובת אישתו, בירכו הרב שבשנה הבאה יהיה לו בן.

"בן זה, שיוולד לאחר פטירתך", הוסיף הרב ואמר, "עתיד להאיר את העולם כולו באור תורתו", ברכה אשר עודדה את בני הזוג וניחמה אותם.

התנאי הראשון התקיים מיד. מצב העסקים הלך והורע. הירידה היתה תלולה מאוד, תוך ימים ספורים איבד הגביר המפורסם את כל הונו ונשאר חסר כל.

חלפה תקופה קצרה, והאישה הרתה. כעבור זמן קצר נפטר בעלה, בדיוק כאשר אמר לו הרב. כעת נותרה האישה לבדה, נושאת בקירבה את הבן שיגדל יתום מהוריו.

אישה זו, אשר היתה ידועה בכספי הצדקה שפיזרה, הפכה עתה לענייה נזקקת בעצמה. רק הידיעה כי בנה יאיר את העולם, הפיחה מעט שמחה בצערה הגדול מנשוא.

לקראת תום ימי ההריון, התכוננה האישה ללידה. לכן החליטה, לעבור מהכפר אל העיר, שם יקל עליה להסתדר, ושם ודאי תמצא מי שיוכל לעזור לה ויסעד אותה בלידתה.

בושה היתה האישה במראה העלוב שלה. היא, שהיתה לבושה תמיד מחלצות ועדויה תכשיטים, עתה נכנסת לעיר בבגדים בלויים ובידיים ריקות, לתור אחר יהודים טובים כדי לחסות בצל קורתם.

האור שדלק בחלון ביתו של האופה, הביא אותה לדפוק בדלת. "מי דופק בשעה מאוחרת זו?", תמיהה בעלת הבית, וניגשה לפתוח את הדלת. כשזיהתה את העומדת מולה, תמיהתה הפכה לתדהמה. היתה זו הגברת המכובדת והמפורסמת, הסועדת רבים ותומכת בכל נצרך. חזותה העידה בה, שהתהפך עליה הגלגל. רחמיה של בעלת הבית, אידל שמה, נכמרו.

"**הכנסי** נא", הזמינה אותה אשת האופה, בקול חם ונעים ובפנים מחייכות, המנסות להסתיר את רגשותיה. בהסתכלותה המעמיקה, הבינה אשת האופה שהאישה הניצבת לפניה

במצבה הנוכחי, זקוקה לעזרה לטווח ארוך, אך למרות זאת לא ניסתה להתחמק. וברוחב ליבה ובמידותיה הטובות, הכניסה אותה לתוך ביתה.

הילד נולד למזל טוב בביתו של האופה, שם גם נערכה סעודת ברית המילה, ווקרא שמו בישראל "שמואל". האופה ורעייתו, אידל, טיפלו ביולדת כאילו היתה בתם, וסייעו לה לשוב לאיתנה. גם מהרך הנולד לא חסכו טיפול מסור ועזרו ככל הניתן.

הילד הפליא את עין כל רואיו ביופיו. בעלי הבית נקשרו אליו בעבותות אהבה. הם שיערו, שכשם שניחן ביופי חיצוני ודאי שוכנת בו גם נשמה יפת מידות, כפי שהיתה אצל אביו, עליו השלום.

שמואל היה בן שלושה חודשים כשאִימו נפטרה. יתום היה, אך לא חסר בית. משפחתו האומנת גידלה אותו במסירות כאילו היה בנם ממש. דאגו הם לגידולו, לחינוכו ולכל מחסורו.

לאחר מספר שנים, נולדה בת לאופה ורעייתו. ובבוא העת, כשהיה כבר שמואל גאון מפורסם בעולם, נשא את בתם לאישה.

כינוי נותר לעולמים המהרש"א, מורנו הרב שמואל אידלש, על שם אותה אישה (אידל) אשר גידלה אותו לתפארת והינו בעל הפירוש הידוע על הש"ס.

כאן משתקפת גודל אמונת החכמים התמימה, שהיתה להוריו של המהרש"א וגודל הקורבן שהיו מוכנים להקריב, בכדי לחבוק בן. ומכאן מוסר השכל למזלזלים בקדושה זו, ומעדיפים נתיבה מקצועית (קריירה)...

לא בכך זכו העשיר ורעייתו לכן בעל שיעור קומה שכזה, אשר האיר במאור תורתו את עיניהם של ישראל.

ומדי דברי יום יום

קוים לדמותו של רבינו, רבי שמואל אליעזר אידליש זצ"ל, המהרש"א, ה'שט"ו - ה'שצ"ב (ה' כסלו).

המהרש"א נולד בשנת שט"ו, בעיר קז'ימיז' שליד קרקוב, לאביו רבי יהודה הלוי, מצאצאי רבי עקיבא כהן מאובן ורבי יהודה החסיד. אימו היתה קרובת משפחתו של רבי יהודה ליוואי הזקן - המהר"ל מפראג.

בילדותו למד בשיבתו של הרמ"א, ועד מהרה נודע כ'עילוי'. כבר בגיל צעיר החלו להתגלות כישרונותיו הגדולים, ושקידתו בתורה אשר לא ידעה גבול. מסופר כי ברצונו להפיג

את השינה מענינו צימח המהרש"א בבחרותו את שיער ראשו כנוזר, ובלילות הארוכים, כשהיתה השינה גוברת עליו, היה קושר את שעריו אל התקרה, כדי שאם תאחז בו השינה - ימשכו מיד שערותיו ויתעורר... (אנשי שם)

נשא את בתו של רבי משה אשכנזי הילפרין ולאחר נישואיו עבר לפוזנא, שם פתח ישיבה גדולה שנקראה בשם "החבורה הקדושה", ותלמידיה עסקו בתורה בקדושה וטהרה, מתוך פרישות דרך ארץ.

במשך עשרים שנה פרנסה אותו חמותו, מרת איידל, שאף מימנה את ישיבתו בה למד ולימד, ודאגה בלב מסור לצרכיו החומריים של חתנה, בני משפחתו ותלמידיו הרבים, עד לפטירתה בשנת שס"ה.

לאחר פטירת חמותו, נותר רבינו ללא מפרנס, וללא אפשרות להחזקת ישיבתו, כך שנאלץ בלית ברירה, לשאת בעול הרבנות ונתמנה לרב בעיר חלם אשר בפולין.

בשנת שע"ד נתקבל לרב ואב"ד בעיר לובלין, ולאחר מכן שימש כרב בעיר טיקטין. בשנת שפ"ה עלה לכהן פאר כרב בעיר אוסטרדה, אשר נקראה בשם "אות תורה", בשל הגאונים אשר היו בה. היה חבר בוועד ארבע ארצות, ודריו נשמעו הרמה בירוסלב ולובלין בתקנו תקנות רבות למען כלל ישראל.

אלפי תלמידים זרמו לישיבתו המפורסמת שהקים באוססרה, ושמו וישא למרחקים כגאון הדור.

התפרסם ברוח נדיבותו ובמעשי חסד רבים. ביתו היה פתוח לרוחה, ונתן לכל עני או עובר אורח לחם לאכול ומקום ללון. על המשקוף של פתח ביתו היה חקוק באותיות בולטות הפסוק (איוב ל"א, ל"ב) "בחוץ לא ילין גר - דלתי לארח אפתח".

בהקדמתו לספרו "חידושי הלכות" כתב "ונתתי ליבי לתור במשפטי הדררים בהלכות וגם באגדות, על פי שקבלתי מרבותי. ואף גם בזאת היו עימי, תמיד בישיבה חברים מקשיבים ומסכימים על זה לילך בכל השמועות, איזה דרך ישכון אור בפשוטו של כל דבר".

בפירושו כותב המהרש"א: הכל בידי שמים, כאשר אדם מתפלל על כל דבר שהוא, בידי שמים להחליט אם לשמוע לתפילתו - חוץ מיראת שמים, אם יתפלל אדם על יראת שמים יהיו חייבים משמים להישמע לתפילתו ולהגשים את רצונו.

ספרינו: חידושי הלכות - המבאר את הצד ההלכתי בתלמוד. חידושי אגדות המפרש את אגדות חז"ל. חיבור זה מובא ברוב המהדורות של הש"ס, יחד עם פירוש מהר"ם וחכמת שלמה. זכרון דברים - "חידושים שנדחדשו בחבורה קדושה שבק"ק פוזנה". שני פיוטי סליחות: "אל אלקי דלי יה עיני", ו"סליחה זכרון קדושי ורשה".

"פאר הדור" כך כינהו המהר"מ מלובלין בתשובתו, מגדולי מפרשים התלמוד. "דבריו עמוקים לעומקה של תורה, ומבלעדי רוח הקודש אי אפשר שיעשה האדם ספר בדומה לזה. לכן יעמוד בדקדוק רב על פירוש הגאון מרש"א, ופירושו לבד יוכל להאיר עיני האדם בתורה" כתב ר' יונה לנסופר זצ"ל בצוואתו לבניו (כהפי יונה, סי' י"ח). וכתב ר' יואל בר' משה גד, נכד הט"ז והב"ח בהקדמת ספר "חידושי הלכות": "כל דבריו מיוסדים על אדני השכל ויסודות חזקים, וכל הרוחות שבעולם לא יגיעו, ולא יזינו ממקומו, וכל החולק עליו כחולק על השכינה".

בספר "ראש יוסף" (פסחים כ' ע"ב) כתב, וכנראה שלא טרח לעיין בדברי מהרש"א ז"ל, אשר כל דבריו ברוח הקודש נאמרו, ומי יתן וכל חכמי ישראל בזמנינו, יבינו דבריו הקדושים וטוב להם וכו'.

הבעש"ט הקדוש אמר על רבינו: "פירוש המהרש"א נכתב ברוח הקודש". עוד אמר, "אם היו יודעים בעולם מגודל צדקתו היו מלחכים את עפר שעל קברו" (בעש"ט עה"ת, שופטים, אות ה').

ה'חזון איש' כותב עליו באיגרותיו: "מתנה טובה ניתנה על ידו לישראל, לזכות בו הדורות הבאים אחריו". כמו כן ידועה אימרתו, שהחורבן של עולם הישיבות הוא על שלומדים גפ"ת ללא מהרש"א. לא פעם שאל, הייתכן להבין תוספות בלי מהרש"א?!

קהילת אוסטרה סבלה רבות מן הגויים המקומיים. אחת הגזירות שנגזרו עליה, שכל לוויה שיצאה לבית הקברות היהודי, חייבת לעבור דרך בית תיפלה שהוקם על ידי הנוצרים בסמוך לבית העלמין. דרישה זו, משקוימה, לוותה תמיד בבזיונות רבים מצד כמרי הכנסיה ופעמים רבות הגיעה אף להכאות. לא זו בלבד, אלא שבכנסיה זו פעלו כוחות כישוף חזקים שהשפיעו על העוברים בסמוך לה והעלו בליבם מחשבות של כפירה ועבודה זרה. משהגיע זמנו של המהרש"א להיפטר לבית עולמו, ציווה כי על מיסתו יניחו את ספרינו. "אל דאגה" הבטיח לשומעיו, "בקרב תסתיים הגזירה".

במוצאי שבת קודש דפרשת תולדות, ה' כסלו שצ"ב, נתבקשה ושמחו של המהרש"א בבית דין של מעלה. קהל עצום ליווה את המהרש"א אל מקום מנוחתו. מן החלון של הכנסיה הטמאה השקיף הכומר הראשי על הציבור הרב המתקרב למקום וחייד בהנאה. הוא צילצל בפעמונים המכושפים והתבונן מבעל לחלון, מצפה לראות את השפעתם על הציבור. אולם איש מבין מלווי המיטה לא קרב אל הכנסיה. הקהל הרב עמד מלכת, והנה קם המהרש"א וישב על משכבו, נטל בידו את חיבוריו והחל מעיין בהם. עם כל דיפדוף החלה הכנסיה לשקוע יותר ויותר בעומק האדמה. ומששקעה כולה במקום הראוי לה, עצם המהרש"א את עיניו וחזר להיות נפטר כשהיה... (כוכבי אור)

על מצבתו חרוטים כדברים האלה, ה' ימים בחודש כסלו שנת שצ"ב לפ"ק, נגנו ונאסף איש קדוש הגא דלמלא פה, הוא נגר ובר נגר, מופת הדור הצניף הטהור, הרב המופלג בחוכמה בענווה ובראה, ושמעו יצא ממזרח שמש עד מבואו, האיר כל חכמי ישראל בחיבורו הגדול שחידש בפילפולו ובחריפותו על גמרא, פירוש רש"י ותוספות, נר ישראל פטיש החחזק מו"ה שמואל אליעזר, במהור"ר יהודה הלוי זללה"ה. מת מיתת נשיקה, והיתה מנוחתו כבוד, במוצאי יום מנוחה. (חכמי ישראל, גדולי הדורות)

"הבחור הצעיר שראית", נשמע קולו, של המהרש"א, היה גלגולו של אחאב מלך ישראל, ולכן נהגתי בו כבוד שכזה

בטרם ישב המהרש"א על כס הרבנות בעיר אוסטרו היהודית, שימש כרב בעיירה קטנה שהייתה כפופה, כשאר העיירות באזור, למרותו של הרב האזורי מטעם הממשלה, המכונה "רב מטעם". על פי חוקי המדינה, חויבו כל רבני העיירות להתייצב מעת לעת בפני הרב האזורי, ולקבל את הוראותיו. זמן רב חלף ממינויו של רבי שמואל אליעזר, והוא לא הופיע במעונו של 'הרב מטעם'.

חשב הרב: "בוודאי מתמיד גדול הוא, ואינו חפץ לבטל מלימודו". ברם, כאשר מעוד כמה אסיפות נעדר רבי שמואל אליעזר, החליט הרב הזה לנסוע אליו, לשאלו לפשר הדבר. בבואו, ערכו לו כל בני העיירה קבלת פנים מפוארת כראוי לרב בעל מעמד כמוהו, ולמרבה הפלא, גם הפעם בלטה היעדרותו של המהרש"א.

השתדל הרב הנכבד לדונו אף עתה לכף זכות: "מן הסתם טרוד הוא בלימודו עם תלמידיו בישיבתו, ולכן אינו יכול לבוא, אלך אם כן בעצמי אל בית-מדרשו". המהרש"א ישב בחברת תלמידיו ולמד עימם, שעה שנראו דמויותיהם של הרב ומלווי בפתח בית המדרש.

זמן ממושך עמדו כשהם ממתנינים לשווא שהמהרש"א יבחין בהם, אך הוא לא חנן את הפמליה הנכבדה אפילו במבט...

פתאום, נכנס במרוצה אל בית-המדרש, נער יפה תואר. לתדהמת ראש-הרבנים, קם המהרש"א ממקומו לכבוד הנער, והחל משוחח איתו שעה ארוכה... כשראה זאת הרב, פנה אל המהרש"א ואמר: "עד היום סברתי כי הסיבה שנמנעת מלהגיע אליי בשל היותך מתמיד ואינך חפץ לבטל מלימודך. לפיכך הגעתי אני אליך כדי לפגושך. וגם כשהגעתי - לא הבטת אלינו אפילו לרגע, ושוב סברתי כי אינך חפץ להתבטל מלימודך. והנה, כאשר נכנס נער זה, הפסקת מלימודך ושוחחת עימו זמן רב!".

כשסיים הרב לשפוך את קיתונות הזעם על ראש המהרש"א, פתח ר' שמואל אליעזר את פיו הקדוש, ואמר לו דברים סתומים ומופלאים: "דע לך כי לא לחינם פסקתי מלימודי כדי לשוחח עם העלם; וזה יהיה לך לאות ולמופת: בעוד שעתיים ייהרג בחור זה!" - הכעס טרם התפוגג מליבו של הרב מטעם. הוא סירב להאמין לנבואתו של המהרש"א, מיהר, אפוא, בעקבות הנער היוצא, החל קושר עימו שיחה, כשבכוונתו לעכב אותו עימו. בעוד שעתיים אחזור עם הנער אל בית המדרש, ואוכיח לעין כל, כי אין בדברי רבי שמואל אליעזר ממש, הרהר.

השניים טיילו יחד אנה ואנה, הרב הציץ בשעונו, ועל פניו פשטה הבעת שביעות-רצון: השעתיים מתקרבות לקיצן... לפתע, עבר במקום צייד שהיה עסוק במרדף אחר להקת ברווזים, הוא כיוון את רובה הצייד לעבר אחד העופות וירה. הכדור שנפלט מרובה הצייד החטיא את המטרה, ופגע בליבו של הנער והלה נפל מת במקום - הצצה בשעון, החרیפה את הבעת ההלם שעל פני הרב: הדבר אירע שעתיים בדיוק מהמועד, שנקב המהרש"א!

נסער כולו רץ אל בית-המדרש. מייד בבואו הקדימו, והוא המהרש"א בבשורה נוספת: "בעוד זמן קצר יובא הרוג נוסף אל העיר" - הרב מטעם לא הספיק לעכל את ההתרחסות הראשונה, וחבורת אנשים נרגשת התפרצה לבית המדרש, ובפיה ידיעה על אדם, שנמצא הרוג מחוץ לתחום העיר. הוא לא ידע את נפשו מרוב תדהמה, ותלה זוג עינים שואלות ברבי שמואל אליעזר, שיואל להסביר לו את פשר תעלומת שני ההרוגים.

"הבחור הצעיר שראית", נשמע קולו, של המהרש"א, היה גלגולו של אחאב מלך ישראל, ולכן נהגתי בו כבוד שכזה. ולפי שאחאב נהרג בידי יורה, כנאמר (מלכים א, לד) "ואיש משך בקשת לתומו, ויכה את מלך ישראל", לכן גם סופו של נער זה היה באותה צורה. המהרש"א

המשיך לגולל באוזני הרב מטעם הנדהם, את התעלומות להן היה עד: כבר בזמן לידתו של הנער, נברא המשחית שתפקידו היה ליטול את חייו, הוא המתין במקומו מחוץ לעיר לשעה בה יימלא את שליחותו. אולם אתה, נשא המהרש"א קולו, התערבת, ועיכבת את הדבר, ובזמן המיועד, נטל המשחית את נפשו של אדם אחר תחתיו.

עתה צריך אתה כפרה על שגרמת להריגת אדם!. למשמע דברי המהרש"א נפל הרב לרגליו והתחנן על נפשו: "הורני דרך תשובה!". נענה רבי שמואל אליעזר: "תשובתך תהא, שתסיר מעליך את עטרת הרבנות, שהוענקה לך על ידי השלטונות, ותהפוך לעגלון!". ואכן, עשה האיש כדבריו, עזב את מעמדו הרם ועסק במקצוע העגלונות, למען כפר חטא.

מעשה נורא עם המהרש"א

מפורסם הוא כי המילים בני ישראל כאן מיותרות, והביא בעל "הקהלת יצחק" מעשה בענין זה שטמון כאן, והוא שספרו על המהרש"א שפעם רצו אנשי קהילתו לבנות בית ישיבתו מחדש, שהמהרש"א היה אב בית דין באוסטרא, והיה מחזיק ישיבה גדולה מאוד, ומקצות המדינה נהרו אליו תלמידים מהוגנים, עד כי מקום בית ישיבתו נעשה צר מהכיל כל תלמידיו הרבים, לזאת התעשתה קהילתו הקדושה לבנות בית ישיבה חדשה מרווחת וגדולה מהראשונה. ויהי היום ויתאספו כל אנשי הקהילה ותורניה קציניה ונכבדיה, לעשות בתחלה לבנין, ויחלו למכור הנחת האבן הראשונה, ביסוד, ויבוא איש אחד צדיק ועניו נחבא אל הכלים, ויבוא אל השמש ויאמר לו ידוע תדע, כי אנכי אקנה את מצות ההתחלה הזאת, אך לא אחפוץ שידעו מכך הבריות, לזאת תעלה אתה המחיר בעדי, ותשאיר לי המצוה הזאת, ויעש השמש כן, והעלה דמי המצוה הזאת בחמש מאות רובל כסף, ויתמהו האנשים איש אל רעהו, ויאמרו לא ידענו מי יוכל ליתן את הכסף הרב הזה, וישתקקו כל העם לראות את האיש אשר יניח אבן פינתה, ויבוא השמש בלאט אל האיש וישאל אם הוא יניח אבן הראשה, ויאמר לו האיש כי הוא מכבד את הרב המהרש"א במצוה הזאת, ובכן נשארו העם בלא יודעים את האיש הקונה הזה, ויהי אחרי כי הלכו כלם לבתיהם, ויאמר המהרש"א זכרנו לברכה לשמש, מאד נכספתי לראות את האיש הצדיק הזה אשר פזר הון רב כזה על המצוה הזאת וילך השמש ויבא את האיש אל המהרש"א ז"ל, ויסבר לו האיש, כי הוא באמת איננו עשיר כל כך, רק עבור שאין לו בנים, לזאת התנדב מהונו כל כך ויברכהו המהרש"א ז"ל, כי יחננו ה' בבן זכר עבור זה, והבן הזה ילמד בישיבה הזאת אשר הוא יניח אבן פנתה, וכן היה כי נתעברה אשתו וילדה לו בן זכר, שנתקיימה ברכתו דכתיב בהו בצדיקים ותגזור אומר ויקום לך (איוב כ"ב כ"ח) וכשגדל הנער

ונעשה בר מצוה, הוליכו אביו לבית הישיבה הנזכר של המהרש"א ז"ל, ולא רצו הגבאים לקבלו עבור כי היה עוד נער קטן ורך בשנים, ויכנס אביו למהרש"א ז"ל ויגד לו כי הוא האיש שנתן לו ברכתו בזרע של קיימא והזכיר לו המעשה, ונתקבל הנער לישיבת המהרש"א.

ובאמת הדבר הזה יסודתו בהררי קדש, דאיתא במועד קטן (ט' א') דבחנוכת בית המקדש נתעברה אשתו של כל אחד ואחד וילדה בן זכר, והשכר הזה נוכל לומר שהוא מדה במדה, שענין המקדש הוא להיות בית ומשכן לה', ומעון לשכינת עוזו, ועיקר משכן ה' הוא הבנים הטובים והצדיקים, כמו שכתב האלשיך זכרוננו לברכה בפרשת תרומה על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה ח') וזה לשונו: בתוכו לא נאמר אלא בתוכם מכאן כי עיקר השכינה שורה באדם ולא בבית עד כאן. ולזאת כשרואה הקדוש ברוך הוא שישראל עמלים ועושים מקדש לכבודו יתעלה, נותן להם שכרם בנים טובים וצדיקים, שזה הוא באמת עיקר מקדש ה' והשראת שכינתו, וזהו עיקר הצלחת האומה הישראלית, כי ימשך דור ישרים וצדיקים דור אחר דור, דהלא כבר היה לנו בית מקדש, ומה נעשה ממנו בעוונות הרבים, עבור הבנים המשחיתים דור לא אמון בם כמו שאמר הכתוב (דברים ל"ב י"ט) "וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם". (מוסר חכמים)

כח ברכתו של המהרש"א

בקהילת אוסטראה העניה, רכש אחד העשירים את הזכות להנחת אבן הפנה לבית מדרש המקומי וכיבד בה את המהרש"א, בתום מעמד הנחת אבן הפנה ניגש המהרש"א לעשיר ואמר לו כל מה שתדרוש ממני אתן לך כתמורה על הכיבוד שהענקת לי. אמר לו העשיר רצוני בבן שיהיה גדול בתורה כמו רבנו. אמר לו המהרש"א ביכולתי למלא את בקשתך, אך דע לך כי אם יולד לך בן כזה, תפטרו אתה ואשתך מן העולם מיד לאחר לידתו. לאחר התייעצות קצרה הסכימו העשיר ואשתו לתנאי הרב, בן יפה עיניים נולד לעשיר ואשתו, אשר השיבו נשמתם תקופה קצרה לאחר מכן, המהרש"א הכניס את הילד תחת חסותו גידלו באהבה עד גיל הנשואין, טרם פטירתו כינס המהרש"א את פרנסי העיר ואמר להם לאחר פטירתי תמנו את האברך הזה כרבה של אוסטראה.

חודשים חלפו אך בני העיר עדיין השתוממו על צואת רבם שלא ראו בו גדלות מיוחדת, עד ליום בו נפטר אחד מעשרי הקהילה בני העיר השתתפו בהמוניהם בהלוויה, אך הרב בושש לבא, לאחר לחץ גדול הופיע הרב ללוויה, כשהגיע סמוך למיטה, רכן הרב לעבר המת, ומול עיני מאות המלומים הרים את הטלית מעל הנפטר והנה אין שום גופה רק גזרי עצים מונחים

על המיטה, במקום גופתו של המת, הרב הרעים בקולו ראו נא כיצד אתם נראים המזיקים חוטפים את כל מתיכם, ושמים במקומם גזרי עצים, לאיזה דרגה הגעתם, לאחר מכן הניף את ידו וגופת המת חזרה לפתע למיטה, עתה אפשר להמשיך את הלוייה, אמר הרב, בעוד הנוכחים מסומרים למקומם מעוצם גדולתו של הרב החדש, שירד לעולם בכח ברכתו של המהרש"א ושאל את כוחו ממנו.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על יעקב ועשו, שה' אהב את יעקב ושנא את עשו וזה מעין הפרשה שמסופר בה על יעקב ועשו.

תוכן ההפטר

הנביא מלאכי מוכיח את ישראל ואומר להם משמו יתברך, שהוא אוהב אותם מצד עצמם ולא מצד אבותם, כי הריהיו שני אחים לאב אחד והם יעקב ועשו ובכל זאת אהב את יעקב. **ואילו** את עשו שנא. והחריב את ארצו וגם כאשר יבנו אותן, ה' יחריבן שוב, ועם ישראל יראה כמו עיניו מפלת אדום וזו הוכחה שאהבתו אליהם היא מצד עצמם ולא מצד אבותם.

ואם כן היו צריכים לכבד אותו, כדרך שבן מכבד את אביו ועבד את אדוניו, אבל הם לא עשו זאת ואפילו הכהנים שתפקידם להדריך את בני ישראל, ביזו את שמו בהקריבם על המזבח בהמות בעלי מומין ואומרים שהמזבח הוא מטונף, כי מקריבים עליו חלב ודם.

ולכן בודאי שקרבנם לא יתקבל ברצון, כי אפילו למלך בשר ודם לא היו מעיזים להגיש בהמה בעלת מום, כי לא יקבלה מידם.

לכן פונה לכהנים המחללים שמו יתברך, שיסגרו את בית המקדש ולא יוסיפו להקריב לפניו, כי הם גרועים מהגוים שמקריבים מהטוב ביותר, וגם כשמקריבים למערכות השמים, הרי כוונתם לשמו יתברך, כי כוונתם שהמערכות והמזלות יהיו אמצעים בינם לבינו.

לכן ה' יהפוך את הברכה לקללה ויגזור על הזרע שלא יצמח. וישלם להם מידה כנגד מידה ויבזה אותם לעיני הגוים כדרך שבזו את שמו. לכן עליהם לשמור על הברית שכרת עם ראש השבט שהוא אהרן, להדבק בדרכיו הטובים שהם: תורת אמת היתה בפיהו, החזיר רבים בתשובה, לימד תורה והדריך את העם ככתוב: "וירושפטין ליעקב ותורתך לישראל" והיה כמלאך ה' צבאות.

מלאכי פרק א – פרק ב פסוק ו

א אֶמְשָׁךְ נְבוּאָה שֶׁצִדִּיק הַנְּבִיא לְשֵׁאת אֶת דְּבַר־יְהוָה הַנְּשַׁלָּה אֶל־יִשְׂרָאֵל וְכֹאֵן

משיא זה ניתן בִּיד הַנְּבִיא מְלָאכִי [א] (רש"י) [ב]: ב אֶהְבְּתִי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה

[ג] וְאָמַרְתֶּם וְאֵם תֹּאמְרוּ בְּמַה אֶהְבְּתֵנוּ אולי זה רק מצד האבות ולא בזכותנו, זה אינו,

עיונים והארות

זה היה אחר חורבן ירושלים.

והרב האברבנאל כתב: למלאכי - לרב הוא מרדכי משנה למלך, לר"ש בן קרח הוא עזרא, ולחכמים כך שמו, ומסתבר כך, ושהיה בסוף אחר גמור הבנין, לכן לא נזכר בספר עזרא שהתנבא על הבנין.

ג. אהבתי אתכם אמר ה' - אהבתי אתכם - אמר ר' שמעון בן לקיש בשלשה לשונות של חבה חב הקב"ה את ישראל, בדביקה, בחפיצה, בחשיקה. רבי אבא בר אלישע מוסיף אף תרתין, באהבה, ובדבור על לב (ב"ר ס').

אמרו רבותינו, דורו של מלאכי הוא היה מדבר והם היו משיבין אותו, הוא אומר היקבע אדם אלקים, והשיבו אותו במה קבענוך. אמר ר' לוי לשון ערבי הוא, הבא להסיח עם חברו אומר לו

א. ביד מלאכי - כבר היה מסור בידו זה ימים רבים מכאן דרשו רבותינו בברייתא דמכילתא שכל הנביאים עמדו על הר סני ושם נמסרו להם הנבואות וכן (ישעיה מח) אומר מעת היותה שם אני ועתה ה' אלהים שלחני, (רש"י).

ב. ביד מלאכי - יש אומרים שהוא עזרא. ולפי דעתי שהוא שמו כאשר הוא כתוב. והוא סוף הנביאים, ובעבור זה הזהיר זכרו תורת משה עבדי, כי במותו נפסקה הנבואה מישראל. משא נבואה, והאומר כי על ישראל התנבא טרם גלות אשור כי לא היה בבית שני. לא דיבר נכונה, כי הנה בעזרא "ויעשו בני ישראל". והם רובם יהודה ובנימין. ועוד כתוב "כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר", וזהו דבר נשים נכריות שכתבו בעזרא, ועוד שאמר על אדום "ואשים את הריו שממה",

דָּאָם מִחֲמַת אֲהֶבֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד לֹא הָיָה לִי לְהַעֲדִיף אֶת עֲשׂוֹ עַל יַעֲקֹב, שְׁהָרִי

לְיַעֲקֹב נָאִם יְהוָה אֲחִים הָיוּ בְּנֵי יִצְחָק אֹהֲבֵי, וּבְכָל זֹאת וְאֶהָב אֶת־יַעֲקֹב הַעֲדַפְתִּי

אֶת יַעֲקֹב עַל פְּנֵי עֲשִׂיו אֲחִיו, וְנִתְּנִי לִזְרַעוֹ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי (מ"ד): וְאֶת־עֲשׂוֹ שְׁנֵאתִי לֹא

דִּי שְׁלָא אֲהֶבְתִּי אוֹתוֹ אֲלֵא אֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתוֹ (ע"פ המלבי"ם) וּזְרַקְתִּי אוֹתוֹ לָאָרֶץ שְׁעִיר (ע"פ רש"י) וְהוֹכַחָה לָזֶה (ע"פ מ"ד)

[ד] וְאֲשִׁים אֶת־הָרִי שְׁמָמָה וְאֵינִם דּוֹמִים לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל (רש"י) [ה] וְאֶת־נַחֲלָתוֹ

עיונים והארות

כן אוציאך להריגה. השיב לו רבי עקיבא: וכי מה בין לבין הכלבים? אתה אוכל ושׁוֹתָה, והם אוכלים ושׁוֹתִים. אתה פרה ורבה והם פרים ורבים. אתה מת והם מתים, ואתה עודך כועס על שקראתי את שמם בשמך?

ולעומת זאת - הקדוש ברוך הוא נוטה שמים ויוסד ארץ, ממית ומחיה. ואתה בא ונוטל עץ וקורא אותו אלהים כשמו, כל שכן שיהא שׁוֹנֵא לָכֵם. וזהו שכתוב: "ואת עשו שנאתי" (תנחומא תרומה ג).

ה. ואשים את הריו שממה ואת נחלתו לתנות מדבר. - הרד"ק פירש: "לתנות מדבר; שישכבו בארצם תנים [תנות] נקבות, תנים" זכרים - ראב"ע] ו"בנות יענה" כמו במדבר, וכן פירש מהר"י קרא. ומקרא מלא דיבר הכתוב (איכה ד, ג): בת עמי לאכזר "כיענים במדבר" ובפסק"ז (פר' שמיני): "היענים אשר במדבר" אינה חוזרת על בניה לעולם. וכ"כ הרד"ק עוד בישעיה (יג, כא): ודרך "היענים" לשכון "במדבר" ובמקומות החריבים.

[ומכאן יש להעיר עמש"כ השל"ה (תושב"כ פר' נח) בשם האריז"ל: אין שום כח שבעולם

הרי אתה גוזלני הרי אתה קובעני. ואמרתם במה קבענוך, המעשר והתרומה, שאין מוציאין כראוי. חזר ואמר להם הלא אח עשו ליעקב, ואתם אומרים במה אהבתנו, בנוהג שבעולם מי שיש לו שני בנים אחד בכור ואחד קטן, מי נוטל הרבה, הבכור, עשו יצא תחלה, שנאמר ויצא הראשון אדמוני, הוא היה ראוי ליטול שני חלקים ולא עשיתי כך, אלא יעקב נטל שני חלקים העולם הזה והעולם הבא, ועשו לא נטל אלא העולם הזה, ראו מה חבה אהבתי אתכם... מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן מרקיע ראשון לשני... שהנחתי כלם ואמרתי לכם עשו לי יריעות עזים, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (תנחומא תרומה).

ד. ואת עשו שנאתי - מסופר במדרש: מעשה בטורנוסרופוס ששאל את רבי עקיבא: למה הקדוש ברוך הוא שׁוֹנֵא אוֹתוֹ, כפי שכתוב: "ואת עשו שנאתי"? אמר לו רבי עקיבא: למחר אני משיבך. למחרת אמר טורנוסרופוס לרבי עקיבא בדרך שחוק: רבי עקיבא מה חלמת, (לפי שלא השיב לו מיד כששאל לו, עץ יוסף). השיב לו רבי עקיבא: ראיתי בחלומי שני כלבים, שם האחד רופוס, ושם השני רופינא... כעס עליו טורנוסרופוס ואמר: קראת לכלביך על שמי ועל שם אשתי. ועל

לתנות מִדְבָּר [תנות – מין נחש (מ"צ, מלבי"ם) וי"א שהם מן חיות מדבריות הצועקות ומיללות תמיד]

שישכנו תמיד בארצם תנינים ובנות יענה כמו במדבר (רד"ק): **כִּי־תֹאמַר אָדָם רִשְׁשָׁנוּ**

ואם תאמר אדם מחריב המקדש נתרששנו ונהיינו עניים [ו] **וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֲרָבוֹת** עוד נשוב

ונבנה חרבות מביות ירושלים **כֹּה אָמַר יְהוָה עֲבֹאֹת הַמָּה יִבְנוּ וְאֲנִי אֶהְרֹם**

אם יבנו אני אהרוס **וְקִרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה** יקראו העולם לארצם גדולי הרשעה כי ברשעת

יושביה היא חרבה לעולם **וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה** והעם הזה היינו אדם שזעם ה' עליהם, הזעם

עיונים והארות

(ובמדרש תהלים ט: ר' אלעשה), לא כך אמר הנביא המה יבנו ואני אהרוס, והלא כל הבנינים קיימים. אמר לו ר' אליעזר לא דיבר הכתוב כנגד הבנין, אלא כנגד העצות. כל מה שאתם יושבים ומחשבים בלבבכם לבנות עלינו ולכלותינו, הוא הורס עצתכם. אמר לו חייך כך הוא, יושבים בכל שנה לבא ולכלות אתכם, וחד סב אתי ומבטיל ליה.

ור' אליעזר פירש כן לשיטתו, דהלא בגמ' מגילה (ז). אמרו דאסתר ברוח הקודש נאמרה. ולר' אליעזר נדרש זה מדכתיב (אסתר ו, ו): ויאמור המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני. וברש"י: ומנא ידע כותב המגילה שכך אמר בליבו, אלא רוח הקודש נגלה עליהם. [וכותב המגילה הלא הם אנשי כנסת הגדולה, כדאמר' בב"ב (טו). והם חגי זכריה ו"מלאכי" זרובבל ומרדכי וחבריהם, וכמש"כ רש"י שם]. והיינו דרוח הקודש נגלתה לחכמי ונביאי ישראל, לידע מה בלב הרשעים לזמום רעה על ישראל.

ובן מצינו עוד לר"א כן (פדר"א פמ"ט): וכל זרעו של עמלק, אין מגלין הסוד בפיהם אלא אמורים בליבם, עם כל זה המה יבנו ואני אהרוס.

שלא מגיד דבר, אפילו שקצים ורמשים קטנים עם גדולים. ולכן תמצא שאין עופות מצויים אלא במקום בני אדם, להגיד להם פשעם והקורות אותם וכו'. ובס' יגדיל תורה (עמ' לה) עמד בזה גם מלשון הכתוב (תהלים קב, ו): דמיתי "לקאת מדבר", ששוכן עוף הלזה גם במקום שאין רגל בני אדם מצויה בו.

והרמב"ם במורה נבוכים (ח"א פ"א) כתב כי באומרו דמיתי לקאת מדבר, לא שדימה לכנפיה ונוצתה, אבל דימה אבלו לאבלה.

והגאון ר' יצחק מוולאזין ז"ל (בהגה"ה לס' נפש החיים ש"א) ביאר דברי דוד המלך ע"ה, כי כשם שפעולות הקאה להתרחק מישוב ולצעוק יום ולילה בקול נהי, כן התרחק דוד ממקומו, והיה צועק ונאנח יום ולילה. והתגברות מזג המרה שחורה של הקאה, גורם לה עצבות לצעוק, והעצלות לישב במקומה במדבר. כן מרובי צרותיו גברה עליו המרה שחורה לברוח מחברת בני אדם ולצעוק נהי].

ו. **כי תאמר אדם רוששנו** – בילקו"ש (מלאכי סי' תקפז): פילוסוף אחד שאל את ר' אליעזר,

הזוה יהיה עליהם **עַד-עוֹלָם** (מ"ד): **וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה** את הנקמה והחורבן שלהם
וְאַתֶּם בזמן הגאולה העתידה (מ"ד) **תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לְגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל**
 תתנו שבח וגדולה להשי"ת, שאתם יושבים בנחת בגבולכם וגבולם חרב ושמים (רד"ק): **וְמוֹכִיחַ הוֹיָה אֶת הַכְּהֻנִּים,**
 הרי מצד השכל **בֶּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו** ואתם נקראים בנים ועבדים: **וְאִם-אָב**
אֲנִי ואתם כבנים **אֵינָה כְּבוֹדִי** מדוע אינכם עובדים אותי מאהבה **וְאִם-אֲדֹנִים אֲנִי**
 שאינכם במידת אהבה **אֵינָה מוֹרְאִי** מדוע אין אתם מפחדים מהעונש **אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת**
לָכֶם הַכְּהֻנִּים בּוֹזֵי שְׁמִי המבזים את שמי **וְאִמַּרְתֶּם** ואם תאמרו **בַּמָּה בִּזְיָנוּ**
אֶת-שְׁמִיךָ התשובה בפסוק הבא (מ"ד): **מְגִישִׁים עַל-מִזְבְּחִי לֶחֶם מִגֹּאֵל**
 מגישים קורבן מגואל משובח ומתועב שהם הפיסח והחולה **וְאִמַּרְתֶּם בַּמָּה גֹאֲלֵנוּךָ** ואתם
 תמהים במה גאלנוך, ואם תאמרו במה בזינו את שמך, אני משייב לכם **בְּאִמַּרְכֶּם שְׁלַתֵן יְהוָה**
 שהמזבח שמסדרים עליו הקורבן לה' **נִבְיָה הוּא** כי נזרק עליו הדם והחלב שנפשו של אדם קצה בהם:
 ח וכנגד מה שאמרו במה גאלנוך, משייב **וְכִי-תִגְשׁוּן קֶרֶבן עוֹר לְזִבְחֹהּ** וכי אין זה רָע
וְכִי תִגְשׁוּ פֶסַח וְחֶלֶה שהוא מום הניכר לעין (מלבי"ם), וכי **אֵין זֶה רָע** (רש"י) וכי אם
הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפָנֶיךָ תגיש מנחה כזו למושל שלך **הִירָצֶךָ** באותה מנחה ויאבהך **אוֹ**
הַיֵּשָׁא פָנֶיךָ לעשות רצונך **אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת** (רד"ק): **וְעֵתָה** אתם הכהנים,
 איך **חֲלוּ-נָא** תתפללו ותעתירו בעדינו **פְּנִי-אֵל וְיִחַנְנוּ** האם יחון אותנו ויקבל תפילתכם
מִיִּדְכֶם הִיתָה זֹאת מפני שבעבורכם היתה הרעה והמארה המשתלחת עלינו היא בעבורכם (רש"י)

הִישָׂא מִכֶּם פָּנִים וכי בגללכם ישא לנו פנים, הלא אין קטיגור נעשה סניגור (מ"ד) **אָמַר**
יְהוָה צְבָאוֹת: מִי גַם-בָּכֶם וַיִּסָּנֶר דְּלָתַיִם מי יתן שיקום בכם אדם שישגור
דלתי מקדשי שלא יביא שום אדם קרבן מהתועבה הזאת **וְלֹא-תִתְּאוּרוּ** תבעירו אש ב**מִזְבְּחִי**
חֲנֻם באישים שאיני מתרצה בהם, ולא רק בקרבנכם איני חפץ אלא אף **אֵין-לִי חֶפֶץ בָּכֶם**
אפילו אם מנחתם טובה כ"ש כאשר היא רעה (רד"ק), כך **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה**
לֹא-אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם לא אקבל מידכם ברצון, וא"כ למה תבעירו אש על מזבחי חנינם (מ"ד): יא מדוע
אתם מחללים את שמי **כִּי הִרִי מִמִּזְבְּחֵי-שְׁמִשׁ וְעַד-מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בְּנוֹזִים**
משזרחה השמש עד ששוקע, גדול שמי בין התלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודת הקורבנות **וּבְכָל-**
מָקוֹם שאתם מתפללים לפני אפילו בגולה **מִקְטֵר מִוֶּגֶשׁ [ז] לְשָׁמִי** ומקטירים ומגישים התפילה
והלימוד לשמי **וּמִנְחָה טְהוֹרָה** הוא לי **כִּי-עַל יְדֵיכֶם [צריך להיות] גָּדוֹל שְׁמִי בְּנוֹזִים**
[ח] אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת (רש"י): יב אבל עתה **וְאַתֶּם מְחַלְלִים אֹתוֹ** את שמי
בְּאַמְרֵכֶם במה שאתם אומרים **שְׁלַחן אֲדֹנָי** שהוא המזבח **מִגָּאֵל הוּא** מתועב

עיונים והארות

ח. גדול שמי בגוים - כגון עגלון מלך מואב, כיון שהזכיר לו שמי כתיב "ויקם מעל הכסא". ובכל מקום מוקטר מוגש - אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום, מעלה אני עליהם כאלו מקטירים ומגישים לשמי. ומנחה טהורה, אמר רבי נחמיה זה הלמד תורה בטהרה, נושא אשה ואחר כך לומד תורה בטהרה (מנחות ק"י).

ז. ובכל מקום מוקטר מוגש - התורה מזהרת ואומרת השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ואתה אומר ובכל מקום מוקטר מוגש, אי זו היא מנחה טהורה שבכל מקום מוקטר מוגש לשמו של מי שאמר והיה העולם, אמר רבי שמואל בר נחמני זו היא תפלת המנחה, ואין מוקטר אלא תפלת המנחה, שנאמר תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי וגו' (ילק"ש).

ומאוס הוא כי נזרק עליו הדם והקֵלֵב **וַיָּבֹאוּ** אמרי המזבח – השגור בפיכם לומר על המזבח **נִבְזָה אֶכְלוּ** האוכל של המזבח הוא מאוס (מ"ד): **יָגַעְתָּה** הנביא מוכיח את עם ישראל המביאים את הקרבן **וַאֲמַרְתֶּם** כאשר אתם מביאים הקרבן אתם אומרים כל אחד לחבירו **הֲיֵנָה מִתְּלָאָה** היתה לי יגיעה רבה ועייפות לשאת את הקורבן **וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ** ולמעשה אין הוא שמן וכבד שהרי על ידי נפיחה קלה יפול לארץ שהרי הוא קל מאוד וכחוש ומלא רוח **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם** גם אתם מביאים קורבן **גָּזוּל וְאֶת־הַפֶּפֶחַ** בלי רגלים **וְאֶת־הַחֹלֶה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה** הזאת אם חולה אם פיסח אם גזול (מ"ד), **הָאֶרֶץ אֹתָהּ מִיְּדְכֶם אָמַר יְהוָה: יֵד וְאָרֶר נֹכַח** וארור ומקולל אותו נוכל שמדבר שקר לומר אין לי קרבן טוב מזה **וַיֵּשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר** מובחר וטוב הראוי לקרבן **וַיִּנְדֹּר וַיִּזְבַּח מִשְׁחַת לְאֹדְנִי** ולמרות הכל הוא נודר להביא שֶׁה נשחת וכחוש (רש"י) **כִּי מִלֶּךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת** ומן הראוי להקריב לפני קרבן חשוב **וַשְּׁמִי נֹרָא בְּגוֹיִם** היראים מלפני (מ"ד):

בֹּא וַעֲתָה אֵלֵיכֶם הכהנים אני מצווה את **הַמִּצְנָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים** שלא תקריבו כזה בעל מום (רש"י) כי עליכם מוטל להוכיח את המביאים קורבן מושחת: **בְּאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ** ותבינו ותתבוננו **וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ עַל־לֵב לִתֹּת כְּבוֹד לְשְׁמִי** לבל לחלול בקרבן שאינו ראוי **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשַׁלַּחְתִּי בָכֶם** במקבלים ובמביאים, שהם הכהנים **אֶת־הַמֵּאֲרָה וְאֶרְוֹתִי** אהפוך לקללה **אֶת־בְּרִכּוֹתֵיכֶם** שאתם מברכים והעם (מ"ד)

את העם בברכת כהנים לאחר הקרבת הקרבן (מלבי"ם) **וְגַם** המארה והקללה שבאה עתה אינה במקרה, כי אני

אֲרוֹתֶיהָ הבאתי את הארירה והקללה הזאת **כִּי אֵינְכֶם שָׁמַיִם עַל-לֵב** להזהר בכבודי

(מ"ד): **הִנְנִי גֵעַר לָכֶם אֶת-הָזֶרַע** אני אגער בזרע שלא יצמח **וְזִרְתִּי** ואפזר

פָּרִשׁ עַל-פְּנִיכֶם זבל מבהמות שאתם מקריבים לפני אפזר אותו על פניכם (מ"ד) **פָּרִשׁ**

חֲנִיכֶם וכן זבל הבהמות של קורבנות החגים **וְנִשָּׂא אֶתְכֶם אֵלָיו** פרש הבהמות ישאו אתכם

אליו להיות נבזים כמוהו (רש"י): **וַיִּדְעֻתָם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמְצֹנָה**

הַזֹּאת לְהִיזֹת נזהרים בכבודי לפי שרצוני שתקיימו על ידי זה **בְּרִיתִי אֶת-לִוִּי** עם שבט

הלוי (רש"י) **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: הִשְׁהִי בְרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ** עם ראש שבט

הלוי אהרן קדוש ה' ועם פנחס שנאמר בו "הנני נותן לו את בריתי שלום" הוסיפה לו **הַחַיִּים וְהַשְּׁלֹמֹם**

[ט] **וְאֶתְנִם-לֹו** את כל אלה בעבור ש **מוֹרָא** היה לו בלבו **וַיִּירָאֵנִי וּמִפְנֵי שָׁמַי**

עיונים והארות

בריתי היתה אתו - כתב האלשיך: ראו מה ביניכם לשורש שבאתם ממנו. הוא אהרן, כי הלא שלשה דברים גורמים התגאות האדם וביטול מורא שמים והעדר הכנעה. והם אשר לו חיים, ושלוש. ושמוּראו על הבריות. ושלשתן היו באהרן, שהיתה מוראו על הבריות שהיו נותנים לו בענין המורא כנותנים ומשועבדים לו, ואדרבה אז וייראני, עד שמפני שמי נחת הוא ויכנע. והוא במות שני בניו סגני כהונה במאכולת אש, שהיה מקום להרהר ולדבר. ובאמור לו משה שמתו ליקדש שמו יתברך בהם. מיד "ידום אהרן", מפני שמי שנקדש בו. מיד נחת הוא ויכנע דום.

ט. בריתי היתה אתו החיים והשלום - בריתי היתה אתו - זה אהרן שהיה רודף שלום בישראל. ואתנם לו מורא וייראני, שקבל עליו כל דברי תורה באימה ברתת ובזיע. מה תלמוד לומר ומפני שמי נחת הוא, אמרו, בשעה שיצק משה שמן המשחה על ראש אהרן נרתע ונפל לאחוריו, אמר אוי לי שמא מעלתי בשמן המשחה, השיבו רוח הקודש, הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן, וכי שני זקנים היו לאהרן, אלא משה היה שמח כאלו על זקנו היה יורד. כטל חרמון, מה טל אין בו מעילה אף שמן המשחה אין בו מעילה (תו"כ).

נִתַּת הוּא נְתִירָא מִמְּנִי וְנִכְנַע לִפְנֵי (רד"ק): תוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ תוֹרַת

אמת היתה בפיהם של אהרון ואלעזר ופנחס הכהנים (ע"פ רש"י), בכל אחד ואחד מהם [כי היו בקיאים בסודות התורה

ועל ידה היו מייחדים אותיות ו'] [י] **וְעוֹלָה לֹא-נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו** ליבם ופיהם היו שווים

(רד"ק) ולא היה בהם שום שקר ח"ו **בְּשָׁלוֹם** עם ישראל (אבי"ע) **וּבְמִישוֹר** ובדרך ישרה ורצון גדול

הִלֵּךְ אֵתִי [יא] וְרַבִּים הֵשִׁיב מַעֲוֹן במוסדיו (מלבי"ם): **כִּי-שִׁפְתָי** (ע"פ מ"ד ורד"ק)

עיונים והארות

בשפתיו, אלו דברים שלא שמע מרבו, בשלום ובמישור הלך אתי. ר' מאיר אומר מה תלמוד לומר ורבים השיב מעון, מלמד שהיה אהרן מהלך, אם פגע בו אדם רע או רשע נתן לו שאלת שלום. למחר בקש אותו האיש לילך ולעבור עבירה, אמר אוי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן, בושתי ממנו שנתן לי שלום, נמצא אותו האיש נמנע מלילך לעבור עבירה.

וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הולך אהרן ויושב לו אצל אחד מהם ואומר לו, ראה בני חברך מהו עושה, מטריף לבו מחנך עצמו תולש בשערו ואומר אוי לי איך אשא עיני בחברי, בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו, והיה יושב אצלו עד שמוציא כל קנאה שיש בלבו, שוב הולך אצל חבריו ועושה לו כך, וכשפגעו זה בזה גפפו וחבקו זה לזה, שנאמר ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (אבות דר"נ).

יא. בשלום ובמישור הלך אתי - מסופר על הגאון מהר"ם שיק צ"ל, שהמשיכילים בדורו ביקשו ממנו שהיראים יעשו שלום עמהם, ובאו בטענה שחכמינו אמרו בתלמוד (יבמות סה:): "גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו" וכו'. השיב להם הרב: כתוב בזכריה (ח, יט), "והאמת

בריתי היתה אתו החיים והשלום ואתנם לי מורא ויראני וגו'. אפשר כמש"ל דכל מי שהוא ירא שמים כראוי זוכה למלוכות וז"ש בריתי וכו' ואתנם לו מורא שיהיו כל ההמון יראים ממנו כמו הוד מלכות והטעם ויראני מותחת שהיה בו יראת שמים כתקנה. לזה מדה כנגד מדה זכה שיראים ממנו ודוק. ושמועתי מפני שמי ניחת הוא דרך חסידים כשבא להזכיר השם הוא חרד וז"ש ומפני שמי קודם שמי ר"ל לפני הזכרת השם ניחת הוא לכבוד השם.

י. תורת אמת היתה בפיהו - שלא טמא את הטהור ולא טהר את הטמא, ועולה לא נמצא בשפתיו - שלא אסר את המותר ולא התיר את האסור. בשלום ובמישור הלך אתי - שלא הררה אחר דרכי המקום, כדרך שלא הררה אברהם, ורבים השיב מעון - שהשיב פושעים לתורה... תורת אמת היתה בפיהו, במשה כתיב ומשפטיו עם ישראל, שהיה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחברו, שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי (סנהדרין ז', יוש' פאה פ"א).

רבי יהודה אומר, תורת אמת היתה בפיהו, אלו דברים ששמע מרבו, ועולה לא נמצא

כֹּהֵן יִשְׁמְרוּ דֵּעַת ראו כל כהן לשמור דעת חוקי התורה, כי כל ישראל [יב] **וְתוֹרָה**

יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאךָ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא כי הוא השליח של הקב"ה

להורות וללמד לבני ישראל את התורה (רד"ק):

עיונים והארות

אין להם עליה או ירידה, אלא לעולם הם במצב של עמידה.

וְזוּהִי הכוונה שצריך הרב להיות דומה למלאך, דהיינו שהרב צריך להרגיש את עצמו

שהוא בבחינת "מלאך" שהוא עומד ואין לו עליה או ירידה, ולכן אין לו לדאוג רק לעלייתו הרוחנית בלבד, אלא בעיקר עליו לדאוג לתלמידיו, וכגון שהוא למד כמה מסכתות שיש בהם הלכה למעשה, ועתה רוצה הוא להתעלות וללמוד מסכת זבחים, וכוונתו היא כדי שיתעלה בתורה, אבל לעומת זה יודע הוא שמסכת זו קשה בשביל תלמידיו ולפני כן עליהם ללמוד מסכתות קלות ושיש בהם הלכה למעשה, חובה קדושה מוטלת עליו להתחשב בהם וללמוד את הלימוד המתאים להם.

והשלוש אהבו" ופירשו הקדמונים, שהקדים הכתוב "אמת" לפני ה"שלוש", כיון שזה תנאי שאין לעשות שלום אלא רק עם האמת, אבל מן השקר מצוה להתרחק עד הקצה האחרון.

יב. כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. - אמר רבי יוחנן: מהו שכתוב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא". אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו (מועד קטן יז.).

שאלו המפרשים, וכי הרב חייב להיות דומה למלאך ה' צבאות? והרי הרב הוא בשר ודם ולא מלאך? והשיבו על פי הנאמר "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", דהיינו שמלאכים

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. מהיכן לומדים שנשמן יעקב בבית מדרש שם ועבר י"ב שנה?
תשובה.....
- ב. מה לומדים ממה שכתוב: ויתן לך "האלהים"? (מתיבת "האלהים").
תשובה.....
- ג. וישתחוו לך בני "אמך". ומדוע אצל יעקב נאמר "בני אביך"?
תשובה.....
- ד. פרש תיבת "ויעקבני" זה פעמיים.
תשובה.....
- ה. הסבר: "שא נא תליך...וצודה לי ציד".
תשובה.....
- ו. האם טעם הגדי כטעם הצבי? ומהיכן לומדים זאת?
תשובה.....
- ז. הסבר בגדי עשו "החמודות".
תשובה.....
- ח. הסבר: "עֲבֹדָה" רבה. מה ההבדל בין עֲבֹדָה לְעִבְדָּה?
תשובה.....
- ט. הסבר: יודע ציד, איש שדה, יושב אהלים.
תשובה.....
- י. במה עושים סעודת הבראה לאבלים? ומה הטעם?
תשובה.....
- יא. הסבר: הנה אנכי הולך למות ולמה לי בכורה.
תשובה.....
- יב. האם יש מעלה לאנשים מיוחדים לא לילך לחו"ל?
תשובה.....
- יג. הסבר: וישמור משמרת, מצוות, חוקות, ותורות.
תשובה.....

📖 חדש!!! 📖

ניתן לרכוש את החוברת כל שבוע
בחנוות הישיבה

"הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש"ח בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

